

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2019

Martin Vávra

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Mediální obraz Státní bezpečnosti v denících Rudé právo
a Svobodné slovo (listopad 1989 – červen 1990)**

Bakalářská práce

Autor práce: Martin Vávra

Studijní program: Mediální a komunikační studia

Studijní obor: Mediální studia

Vedoucí práce: PhDr. Jakub Železný

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. července 2019

Martin Vávra

Bibliografický záznam

VÁVRA, Martin. *Mediální obraz Státní bezpečnosti v denících Rudé právo a Svobodné slovo (listopad 1989 – červen 1990)*. Praha, 2019. 158 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jakub Železný.

Rozsah práce: 210 643 znaků

Anotace

Bakalářská práce „Mediální obraz Státní bezpečnosti v denících Rudé právo a Svobodné slovo (listopad 1989 – červen 1990)“ se zabývá mediálním obrazem Státní bezpečnosti (StB) v období několika měsíců po událostech 17. listopadu 1989, kdy v Československu probíhala změna vládnoucího režimu. Analyzovanými deníky jsou Rudé právo a Svobodné slovo. Výběr periodik jsem podřídil jejich politické orientaci. Rudé právo „list Ústředního výboru Komunistické strany Československa“ je deníkem oficiálně zastupujícím vládnoucí režim. Svobodné slovo, které začalo v listopadu 1989 otiskovat první necenzurované informace a je označováno za "hlavní deník" Sametové revoluce, jsem vybral jako jeho protipól. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá Státní bezpečností, její historií, organizační strukturou, metodami a způsoby její práce v roce 1989. Druhá kapitola představuje vybrané deníky Rudé právo a Svobodné slovo. Třetí kapitola se věnuje metodologii celé práce a závěrečná kapitola obsahuje vlastní výzkum vybraných deníků provedený formou kvantitativní obsahové analýzy.

Annotation

The bachelor's thesis titled “The Media Image of State Security in the *Rudé právo* and *Svobodné slovo* dailies (November 1989–June 1990)” discusses the media's image of the State Security Organisation (StB) over a period of several months following the events of the 17th of November 1989, when the communist regime in Czechoslovakia fell. The dailies analysed for this study were *Rudé právo* and *Svobodné slovo*. The periodicals were selected according to their political orientations. *Rudé právo*, described as “a paper published by the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia”, was a daily that officially represented the governing regime. *Svobodné slovo*, which began publishing the first uncensored information in November 1989 and called the “primary daily” of the Velvet Revolution, was selected as its opposite counterpart. This work has four chapters. The first chapter examines the State Security Organisation and its history, organisational structure, methods and manner of work in 1989. The second chapter presents the selected dailies *Rudé právo* and *Svobodné slovo*. The third chapter discusses the methodology of the entire work, and the final chapter contains research on the selected dailies in the form of a quantitative content analysis.

Klíčová slova

Státní bezpečnost, Rudé právo, Svobodné slovo, 17. listopad 1989, skartace dokumentů StB, zrušení StB

Keywords

State security, Rudé právo, Svobodné slovo, 17th November 1989, the destruction of StB documents, termination of the StB

Title/název práce

The Media Image of State Security in the *Rudé právo* and *Svobodné slovo* dailies (November 1989–June 1990)

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce Jakobovi Železnému za jeho vstřícnost, pochopení a trpělivost během doby, kdy tato práce vznikala. Také bych rád poděkoval kantorům a spolužákům Fakulty sociálních věd, kteří mě provázeli po celou dobu bakalářského studia. A v neposlední řadě své přítelkyni za podporu, jež mi usnadnila kombinaci osobního, pracovního a studentského života posledních tří let.

Obsah

Úvod.....	3
1 Státní bezpečnost.....	5
1.1 Historie vzniku StB a její vývoj do roku 1989.....	5
1.1.1 První československé zpravodajské služby, vznik StB.....	5
1.1.2 Vývoj StB v letech 1948 – 1968.....	7
1.1.3 Vývoj v letech 1969 – 1988.....	9
1.2 StB v roce 1989.....	11
1.2.1 Organizační struktura StB v roce 1989.....	13
1.2.2 Metody a způsoby práce StB.....	23
1.2.2.1 Evidence a dokumentace.....	25
1.2.2.2 Zpravodajská technika.....	28
1.2.2.3 Tajní spolupracovníci StB (agentura).....	29
2 Profily zkoumaných médií.....	34
2.1 Rudé právo.....	35
2.2 Svobodné slovo.....	40
3 Metodologie.....	44
3.1 Cíl výzkumu.....	44
3.2 Výzkumné otázky a hypotézy.....	44
3.3 Použitá metoda.....	45
3.4 Výběrový soubor.....	46
3.5 Kódovací jednotka.....	47
3.6 Volba proměnných.....	47
3.7 Sběr dat a vyhodnocení výsledků.....	48
4 Obsahová analýza médií.....	49
4.1 Počet článků a rozsah věnovaný StB jednotlivými deníky.....	49
4.2 Počet článků na titulních stranách deníků.....	50
4.3 Četnost článků v časovém horizontu.....	51
4.4 Autoři článků.....	52

4.5 Hlavní témata článků.....	53
4.5.1 Skartace dokumentů StB	54
4.5.1.1 Téma skartace dokumentů StB v denících Rudé právo a Svobodné slovo.....	60
4.5.2 StB a 17. listopad 1989.....	62
4.5.2.1 Činnost bezpečnostních složek a StB během studentské manifestace.....	64
4.5.2.2 Poručík StB Ludvík Zifčák alias student Milan Růžička	67
4.5.2.3 Drahomíra Dražská.....	70
4.5.2.4 Téma StB a 17. listopadu v denících Rudé právo a Svobodné slovo.....	75
4.5.3 Zrušení StB.....	77
4.5.3.1 Téma zrušení StB v denících Rudé právo a Svobodné slovo.....	83
Závěr	88
Summary	91
Použitá literatura	93
Seznam použitých zkratk.....	101
Teze bakalářské práce.....	102
Seznam příloh.....	105
Přílohy	106

Úvod

Pád komunistického režimu po revolučních událostech 17. listopadu 1989 byl příčinou řady změn v celé společnosti. Změnu režimu provázela výměna politických elit, nový způsob výběru vlády, zásadní změna orientace zahraniční politiky, změny forem vlastnictví, reformy státních institucí včetně zpravodajských služeb. Tehdejší ministra vnitra Richard Sacher nakonec k 15. únoru 1990 zrušil obávanou Státní bezpečnost (StB), která byla součástí represivního aparátu komunistického režimu. Porevoluční doba nasycená esencí svobody a nově nabytá svoboda slova, kdy média již nepodléhala přísné cenzuře, umožnila tisku volně informovat o tématech, které by v době nedávno minulé nemohli být zveřejňovány. Redakce se tak mohli o obsahu svých deníků začít rozhodovat samostatně a přinášet necenzurované informace o probíhajících událostech. Mezi ty nejžádanější patřily právě informace o zpravodajských službách.

Cílem mé práce je analýza mediálního obrazu Státní bezpečnosti, který přinášela dobová tištěná média v období mezi 17. listopadem 1989 a 9. červnem 1990, kdy skončily první svobodné volby v Československu od roku 1946.

Pro analýzu jsem zvolil deník Rudé právo „list Ústředního výboru Komunistické strany Československa“, jako deník oficiálně zastupující vládnoucí režim. Rudé právo bylo propagandistickým nástrojem, jehož primárním úkolem bylo ovládnutí a manipulace veřejného mínění. Jeho redaktoři museli být členy komunistické strany a dá se předpokládat, že patřili spíše k sympatizantům strany a režimu. Jako protipól Rudého práva jsem zvolil deník Svobodné slovo, které začalo v listopadu 1989 otiskovat první necenzurované informace a je označováno "hlavním deníkem" Sametové revoluce. Redaktoři Svobodného slova členy komunistické strany být nemuseli a můžeme předpokládat, že někteří mohli patřit k odpůrcům režimu, nebo minimálně vládnoucí režim nepodporovali. Navíc to byla právě budova Melantrichu, opatřená ve třetině své výšky balkonem, odkud Václav Havel oslovil demonstranty v srdci občanských nepokojů na Václavském náměstí.

V práci si kladu za úkol zjistit, jak vybrané deníky o Státní bezpečnosti informovaly, postoj těchto deníků ke zrušení Státní bezpečnosti a jaká byla hlavní témata související se Státní bezpečností, o nichž vybrané deníky informovaly.

Práce je založena několika různých zdrojích dat. První skupinu tvoří archivní vydání výtisků vybraných deníků ze sledovaného období, která tvoří základ pro obsahovou kvantitativní analýzu. Dalším zdrojem jsou různé historické studie a materiály týkající se fungování zpravodajských služeb a revolučních událostí, které tvoří základ teoretické části práce. Na tomto místě bych rád zmínil, že oproti základní literatuře uvedené v tezi této bakalářské práce, jsem nevyužil sborník k problematice bezpečnostních služeb *Securitas imperii* 5, jelikož se mi podařilo během psaní této práce nalézt vhodnější literaturu, která tento zdroj nahradila. Posledním neméně důležitým zdrojem, který mi pomohl lépe pochopit problematiku transformace Státní bezpečnosti, jsou informace získané prostřednictvím rozhovorů. Jejich respondentům bych rád poděkoval za jejich ochotu a drahocenný čas, který mi věnovali. Jedná se konkrétně o Petra Špačka, bývalého člena prověřkové komise města Brna a Josefa Klečku, bývalého člena poradní odborné komise ministra vnitra (tzv. Padrůňkovi komise).

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se věnuje Státní bezpečnosti, zabývá se historií jejího vzniku a vývojem organizace do roku 1989. Přibližuje nám strukturu Státní bezpečnosti z roku 1989, její metody práce a fungování. Druhá kapitola se zabývá charakteristikou vybraných deníků a jejich stručným historickým vývojem. Obsahem třetí kapitoly je metodologie provedeného výzkumu. Kapitola čtvrtá interpretuje výsledky kvantitativní obsahové analýzy, k nimž jsem během práce dospěl. Zabývá se též konkrétními tématy, kterým se deníky věnovaly ve sledovaném období.

Téma spojené se Státní bezpečností jsem si pro svoji bakalářskou práci vybral proto, že je mi tato problematika pracovními blízká a v daném oboru pracuji již sedmnáct let.

1 Státní bezpečnost

1.1 Historie vzniku StB a její vývoj do roku 1989

Historie zpravodajských služeb sahá hluboko do minulosti a utajované získávání informací patří k nejstarším lidským činnostem vůbec. Někteří příslušníci zpravodajských služeb svoji profesi v nadsázce označují za druhé nejstarší lidské řemeslo. Již v dobách dávných starověkých civilizací bylo získávání informací klíčovým faktorem k udržení moci, zisku výsadního postavení, materiálních, či jiných výhod. Politické informace, informace o náladách obyvatelstva, opozici, síle nepřátelských vojsk, jejich výzbroji, zásobování, či bojových strategiích, měly již tenkrát cenu zlata a zásadním způsobem často dokázaly ovlivnit výsledek bitvy, či boje o moc.¹ Postupem času tak začaly vznikat první tajné služby, jejichž základním úkolem byla ochrana státu (ovládaného území) a státní moci (panovníka) v té podobě, v jaké aktuálně existovali, a boj proti každému, kdo se snažil tuto formu nějakým nepovoleným způsobem změnit nebo porušovat platné zákony dané země.

1.1.1 První československé zpravodajské služby, vznik StB

Na přelomu 19. a 20. století dochází k velkému rozmachu zpravodajských organizací. A právě v tomto období, několik let před vznikem Republiky Československé, vzniká 15. března 1915 pod patronátem T. G. Masaryka neoficiální a neinstitucionalizovaná zpravodajská organizace *Maffie*. Organizace vedená pětičlenným výborem, jehož ústřední postavou byl zprvu Edvard Beneš a následně po jeho odchodu do emigrace Přemysl Šámal. *Maffie* (Tajný výbor) shromažďovala strategické informace o vojenské a ekonomické situaci Rakouska – Uherska, o náladách vojáků a civilistů, ale i aktuální zprávy z císařského dvora atd. Udržovala kontakty s českým zahraničním odbojem, skrze nějž dodávala během první světové války informace spojencům.²

¹ BEZDĚK, Tomáš. *Postavení a činnost zpravodajských služeb v České republice (právní aspekty)* [online]. Praha, 2016 [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/156970/>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Jakub Handrlica, LL.M., Ph.D., s. 1.

² CHURANĚ, Milan. *Encyklopedie špionáže: ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-727-7020-9, s. 214.

Krátce po vzniku samostatné Republiky Československé, je v roce 1919 vytvořena první oficiální československá zpravodajská služba. Jde o vojenskou zpravodajskou službu, jenž byla vytvořena jakožto jedno ze čtyř oddělení Hlavního štábu Československé branné moci. Dle francouzského vzoru bylo toto oddělení označeno číslovkou dva – tedy **2. oddělení Hlavního štábu**. Oddělení mělo dvě základní sekce, sekci **vnější** (špionážní) a **vnitřní** (kontrašpionážní).³ Služba blízce spolupracovala s britskou a francouzskou rozvědkou. Spolupráce byla zaměřena hlavně proti Německé říši (první případ špionáže ze strany Německa se stal již v roce 1919). V období po Mnichovské dohodě je 2. oddělení Hlavního štábu nuceno oficiálně ukončit svoji veškerou zpravodajskou činnost proti Německu. Pokračuje v ní však tajně až do svého zrušení v březnu roku 1939, kdy německá armáda obsazuje i zbylé území Československa.⁴

Civilní kontrašpionáží se v dobách první republiky zabývala organizace vytvořená v roce 1923 pod jménem **Zpravodajská ústředna**, která vznikla a fungovala při **policejním ředitelství Praha**.⁵ Dne 1. ledna 1938 se poprvé setkáváme s pojmem **Státní bezpečnost**, stalo se tak přejmenováním **Zpravodajské ústředny při policejním ředitelství Praha** na **Presidium, oddělení pro státní bezpečnost** (zkratka StB).⁶ Hlavní pracovní náplň tohoto oddělení souvisela s ohrožením státu ze strany nacistického Německa. Oddělení shromažďovalo informace, které by pomohly československé vládě, vystavené v té době nepřijemnému mezinárodnímu tlaku. Tento orgán první republiky fungoval pouze necelý jeden rok, po přijetí Mnichova byla činnost této části policejního ředitelství ukončena.⁷

V posledních měsících druhé světové války se objevují úvahy o možné podobě nového bezpečnostního sboru. Tyto úvahy získávají svoji konkrétní podobu v návrhu komunistického ministra vnitra Václava Noska „**Hlavní zásady výstavby nového bezpečnostního aparátu**“, který schválila nově vzniklá československá prozatímní vláda (Vláda národní fronty) dne 17. dubna 1945 v Košicích. Měla tak vzniknout **Národní**

³ BEZDĚK, Tomáš. *Postavení a činnost zpravodajských služeb v České republice (právní aspekty)*. Praha, 2016, s.13.

⁴ AULICKÝ, Petr. *Úloha zpravodajských služeb v systémech veřejné správy* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019- 04-24]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/molsu/?so=nx:mapa=1>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra správní vědy, správního práva a finančního práva. Vedoucí práce JUDr. Stanislav Sedláček, Ph.D., s. 11.

⁵ BEZDĚK, Tomáš. *Postavení a činnost zpravodajských služeb v České republice (právní aspekty)*. Praha, 2016, s. 13.

⁶ CHURANĚ, Milan. *Encyklopedie špionáže: ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. 2., Praha: Libri, 2000, s. 335.

⁷ *Státní bezpečnost* [online]. Praha: Centrum pro dokumentaci totalitních režimů, c2019 [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: <https://www.cdtr.cz/cs/slovník/statni-bezpecnost>

bezpečnostní služba, která se měla skládat ze tří složek. Navržený koncept byl však ještě začátkem června 1945 pozměněn, došlo ke změně názvu na **Sbor národní bezpečnosti** (SNB) a úpravě základního členění pouze na dvě složky:

- uniformovanou, tzv. Veřejnou bezpečnost (VB) = složka pořádková a kriminální
- neuniformovanou, tzv. Státní bezpečnost (StB) = složka státně bezpečnostní a zpravodajská⁸

Až do přijetí prvního zákona o národní bezpečnosti existoval SNB a jeho složka StB bez zákonné úpravy jen na základě vládních usnesení a výnosů MV. Uzákonění organizace SNB bylo provedeno až v roce 1947 zákonem o národní bezpečnosti, kterým bylo zřízeno **Hlavní velitelství SNB, Ústředna Státní bezpečnosti a Kriminální ústředna**. Faktická existence StB byla od této doby oficiálně tajena a v zákonech o národní bezpečnosti, resp. Sboru národní bezpečnosti byla definována jen jako součást SNB, bez uvedení jejího poslání a úkolů, nebo není zmíněna vůbec.⁹

1.1.2 Vývoj StB v letech 1948 – 1968

Již od roku 1945 se KSČ soustředila na ovládnutí Sboru národní bezpečnosti potažmo i StB. Vliv na rozvoj, strukturu, personální obsazení, úkoly a metody práce u bezpečnostních složek umožňuje komunistům nejpozději v únoru roku 1948 plně ovládnout a podřídit tyto složky svým mocenským cílům.¹⁰ Po únorových událostech roku 1948 se nový vládnoucí režim, nejistý si vlastní stabilitou, uchyluje k justičním procesům a teroru. StB se stává jednou z klíčových opor nové poúnorové moci a jako součást represivního aparátu ministerstva vnitra plní úkoly a záměry KSČ.¹¹ *„Hlavním úkolem StB bylo odhalovat všudypřítomné nepřátele komunistického zřízení a připravovat procesy, v nichž by byli demaskováni před veřejností (shodou okolností se nevyhnuly ani samotné*

⁸ BEZDĚK, Tomáš. *Postavení a činnost zpravodajských služeb v České republice (právní aspekty)*. Praha, 2016, s. 15.

⁹ MACHULA, Jaroslav. *Sbor národní bezpečnosti (1945 – 1991)* [online]. Brno, 2012 [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/210341/pravf_ml/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce Doc. JUDr. Pavel Salák, Ph.D., s. 30.

¹⁰ *PRVNÍ SPRÁVA Československá rozvědka v dokumentech 1945 – 1990* [online]. Praha: ÚZSI, 2000 [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/5735588-Ceskoslovenska-rozvedka-v-dokumentech-1945-1990-uzsi-2000.html>.

¹¹ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989* [online]. Praha, 2012 [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/98003/>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav politologie. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Tomáš Vilímek, Dr., Ph.D., s. 11.

StB). *Ve společnosti se postupně vytvářela atmosféra strachu.*¹² StB zažívá bouřlivý rozvoj a rychle získává vedoucí postavení v bezpečnostním aparátu státu.¹³

V roce 1950 je dle sovětského vzoru StB převedena mimo ministerstvo vnitra pod nově vzniklé *Ministerstvo národní bezpečnosti*. Roku 1952 dochází ke změně názvu *Velitelství StB* na *Hlavní správu StB* (příloha č. 1). Nejde o klíčovou organizační změnu, ale o změnu v užívaném názvosloví. Poprvé se zde setkáváme s pojmem Hlavní správa, StB tím postupně přechází ke krycím názvům, což je typické i pro StB 80. let, která si je udržela až do svého zrušení.¹⁴

Smrt Josifa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda v březnu roku 1953 završuje temné poválečné období, pro nějž byl charakteristický hysterický a maximálně iracionální boj s vnitřním nepřítelem. Tempo represe se neustále zrychlovalo a dočasně vedlo až ke kolapsu bezpečnostního systému, korespondujícímu se zhroucením celé první pětiletky. Nástupci první revoluční garnitury si dobře uvědomovali, že se StB pomalu začíná vymykat kontrole. Byla proto započala její reorganizace v podobě decentralizace. *Ministerstvo národní bezpečnosti* je 1. října 1953 zrušeno (příloha č. 2) a jeho složky se zařazují znovu pod ministerstvo vnitra (příloha č. 3), které vede nově zvolený ministr Rudolf Barák.¹⁵ Zrušena je též *Hlavní správa StB*, její jednotlivé správy a odbory se zařadily přímo do struktury resortu ministerstva vnitra, kde je fakticky řídil první náměstek ministra.¹⁶

V roce 1961 Lubomír Štrougal nahrazuje ve funkci ministra vnitra později zatčeného Rudolfa Baráka. S příchodem nového ministra nastávají i zásadní změny, které mají postupně proměnit celou StB. Předzvěstí těchto změn je ustanovení tzv. *Kolderovy komise*, která prošetřovala procesy 50. let s komunisty. Komise zhodnotila, že procesy byly vykonstruovány a byly protizákonné. Odpovědnost KSČ v těchto procesech z větší části odmítla a za hlavního viníka označila StB. Ministr Štrougal si nechává zpracovat studii o postavení resortu a roli StB s výhledem do roku 1970. Studie konstatovala, že současný stav StB neodpovídá stavu společnosti a nabízela řadu doporučení. Na základě těchto doporučení je provedena celá řada organizačních změn. I proto dochází v roce 1964 ke

¹² *Státní bezpečnost* [online]. Praha: Centrum pro dokumentaci totalitních režimů, c2019

¹³ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 11.

¹⁴ Tamtéž, s.12.

¹⁵ PRVNÍ SPRÁVA Československá rozvědka v dokumentech 1945 – 1990. Praha: ÚZSI, 2000.

¹⁶ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 13.

spojení **II., III. a IV. správy** pod **II. správu** s patnácti odbory.¹⁷ Spojování pokračuje dále v roce 1966, kdy pod II. správu přechází další rozvědčné a kontrarozvědčné útvary včetně vojenské rozvědky. Dochází též k přejmenování **II. správy** na **Hlavní správu StB**.¹⁸

V dubnu 1968 nastupuje do funkce nový ministr vnitra Josef Pavel, který přichází se zcela novým konceptem. Rozvědka by měla být zcela vyčleněna mimo ministerstvo vnitra a podléhat nově předsednictvu vlády. Na základě kritiky dosavadní činnosti StB, **Akčním programem KSČ**, vydal 8. srpna rozkaz (*příloha č. 4*), kterým zrušil všechny útvary, které pracovaly na vnitřních problematikách, jiné útvary se měly sloučit, či zmenšit. Byla plánovaná i velká propouštění.¹⁹ Vyplnění rozkazu zabránila srpnová okupace Československa. Okupace zastavila veškeré změny, které již nadále nebyly žádoucí. Nařízené změny se ještě nestačily zcela projevit, a tak se část StB už v noci z 20. na 21. srpna 1968 aktivně podílela na okupaci (zatýkání vrcholných politiků ČSSR, navádění sovětské armády k důležitým objektům atd.).²⁰ Následně proběhly nemilosrdné čistky, které postihly především vzdělané a 50. lety nezkompromitované příslušníky, kteří se přihlásili k programu roku 1968.²¹

„V období let 1948 – 1968 odhalila StB více než 200 tisíc nepřátel „krásnějších zítřků“. V jáchymovských a příbramských táborech hynulo 35 tisíc novodobých otroků. Čtyřicet tisíc osob bylo odsouzeno k trestu vyššímu než deset let. Podle paragrafu 231 zákona č. 48 Sb. – zákona na ochranu republiky, bylo 232 lidí odsouzeno k trestu smrti (178 popraveno). Osm tisíc vězňů bylo ve vězení ubito nebo zemřelo na následky vězení.“²²

1.1.3 Vývoj v letech 1969 – 1988

Na základě Ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federalizaci se 1. ledna 1969 Československá socialistická republika mění na federativní republiku.²³ Na jaře 1969 vstupuje v platnost nové organizační uspořádání zpravodajských složek v rámci *Federálního ministerstva vnitra* (FMV). Nově vzniklá česká **Hlavní správa StB**

¹⁷ Tamtéž, s. 13 – 14.

¹⁸ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 14.

¹⁹ Tamtéž, s. 14.

²⁰ Tamtéž, s. 14.

²¹ SCHOVÁNEK, Radek. *Stručné dějiny StB*. Lidové noviny [online]. 2006 [cit. 2019 – 04 – 24]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/strucne-dejiny-stb.A061115_170409_In_domov_lv_v

²² LORENC, Alojz. *Ministerstvo strachu?: neskartované vzpomínky generála Lorence*. Bratislava: Tatrapress, 1992. Svedectvá (Tatrapress). ISBN 80-85260-19-0, s. 5.

²³ Federace dvou formálně suverénních národních států, České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky, se zachováním souhrnného názvu Československá socialistická republika.

a slovenská *Hlavná správa ŠtB* jsou podřízené *Federální správě zpravodajských služeb*. Tento model se záhy ukazuje jako velice neefektivní a má spoustu odpůrců i uvnitř samotné StB.²⁴ Decentralizace kontrarozvědky je vnímána jako krok zpět a sílí hlasy požadující návrat k unitárnímu modelu řízení. Stabilizovaná kontrarozvědka (už po čistkách z let 1968 a 1969) se stává jedním z pilířů normalizačního režimu. S narůstajícím počtem tajných spolupracovníků se boj s „vnitřním nepřítelem“ stává opět hlavní náplní její práce.²⁵

V roce 1974 byla k 30. červnu rozkazem ministra vnitra Jaromíra Obziny zrušena *Hlavní správa kontrarozvědky* (příloha č. 5). Místo ní vznikly nové útvary, *II. správa FMV* (boj proti vnějšímu nepříteli), *X. správa FMV* (boj proti vnitřnímu nepříteli) a *XI. správa FMV* (ochranu ekonomiky). Rozkazem byla také reorganizována a centralizována kontrarozvědka na Slovensku (vznik *XII. Správy FMV*). Během roku 1979 dochází u StB ke změně označení správ, místo FMV se budou nově označovat SNB (př. *II. správa SNB*).²⁶

V roce 1988 začíná poslední reforma Státní bezpečnosti. Dokument *Návrh na změnu řídicí a organizační struktury federálního ministerstva vnitra*, zpracovaný vedením ministerstva pro předsednictvo ÚV KSČ, velmi stručně a výstižně zdůrazňuje, co má být hlavní náplní práce Státní bezpečnosti v druhé polovině 80. let: „*Úkolem je včas zjišťovat záměry a konkrétní akce antikomunistických sil, objektivně informovat stranické orgány a zabezpečit politicky vysoce odpovědnou a profesně náročnou, vlivovou a preventivní činnost...*“ V nejdůležitější části tohoto zásadního dokumentu jsou zdůrazněny dva základní faktory reformy: otázka řízení a organizační struktura, určující směr nasazení i údernost síly Státní bezpečnosti (zároveň také složité vnitřní vybalancování jednotlivých, především centrálních, útvarů jako potenciálně zneužitelných mocenských složek).²⁷ K 1. srpnu 1988 je rozkazem ministra vnitra č. 12. z 22. července vyhlášena reorganizace resortu, jde o největší reorganizaci StB od počátku 70. let. V rámci této reorganizace jsou *II., X. a XI. správa* znovu sloučené v jeden celek pod označením *Hlavní správa kontrarozvědky (II. správa SNB)*. Tímto opatřením měla kontrarozvědka překlenout

²⁴ BEZDĚK, Tomáš. *Postavení a činnost zpravodajských služeb v České republice (právní aspekty)*. Praha, 2016, s. 17.

²⁵ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 15.

²⁶ Tamtéž, s. 15 – 16.

²⁷ ŽÁČEK, Pavel. *Iluze a realita: Poslední pokus o reformu Státní bezpečnosti*. In: ŽÁČEK, Pavel, ed. *Securitas Imperii*. 3. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV, 1996, s. 7 – 42. ISBN 80-85821-41-9, s. 8.

organizační roztržičnost, jejímž vlivem mělo docházet i k roztržičnosti operativní činnosti, což mělo dopad na její řízení a výslednost práce. Výsledkem měla být intenzivnější, efektivnější a kvalitnější spolupráce mezi jednotlivými složkami StB a navázání hlubší spolupráce se zahraničními rozvědkami „spřátelených“ států. Tato spolupráce měla umožnit likvidaci spojení československého disentu na jejich zahraniční spojení. Celková koncepce reorganizace počítala i se změnou myšlení celé StB v rámci přechodu k náročnějšímu způsobu práce. Tomu měli napomoci noví příslušníci, zejména absolventi civilních vysokých škol, kteří měli být podrobena náročnějšímu výběru a přípravě ze strany kádrových útvarů. Splnění tohoto rozkazu je však jednotlivými útvary dokončeno až na jaře roku 1989.²⁸

1.2 StB v roce 1989

Hlavním posláním StB byla ochrana socialistického společenského a státního zřízení, bezpečnosti a obranyschopnosti ČSSR, ochrana socialistické ekonomiky, bezpečnosti čs. občanů před činností zahraničních i vnitřních nepřátel a spolupráce při ochraně bezpečnosti států světové socialistické soustavy.²⁹ V podstatě se však jednalo o ochranu stability a moci KSČ, jejíž bezpečnostní politikou, vyjádřenou usneseními a rozhodnutími nejvyšších stranických a státních orgánů, byl dán obsah, úkoly a cíle činnosti kontrarozvědky. Formálně se tak jednalo hlavně o vyhledávání, sledování, kontrolu a vyšetřování trestných činů (dle hlavy I. zvláštní části trestního zákoníku) proti republice.³⁰ „*V praxi totalitního státu toto zadání znamenalo mimo jiné porušovat a obcházet zákony, pronásledovat politické odpůrce, používat nezákonných metod (nelegální odposlechy, sledování, provokace, únosy, fyzické i psychické násilí), izolovat zemi od světa na západ od státních hranic. Státní bezpečnost působila mimo nezávislou kontrolu a kontrolu vůbec, vyjma kontroly KSČ.*“³¹

Struktura a činnost Státní bezpečnosti byly upravovány výhradně podzákonnými normami. Jednalo se tedy konkrétně o rozkazy a nařízení ministrů vnitra, případně

²⁸ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989* [online]. Praha, 2012, s. 17 – 19.

²⁹ Tamtéž, s. 22.

³⁰ TOMEK, Prokop. *Okres na východě 1960 – 1989.: Občané a nejnižší organizační článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod* [online]. Praha, 2006 [cit. 2019-04-26]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/27070/>. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Doc. PhDr. Milan Hlavačka, CSc., s. 9.

³¹ Tamtéž, s. 9.

náčelníků jednotlivých správ StB, které vymezovaly činnosti příslušníků StB, otázky používání speciálních zpravodajských prostředků (tajných spolupracovníků, technických prostředků – odposlechů, cenzury korespondence či sledování) při činnosti Státní bezpečnosti. V platných zákonech byla existence Státní bezpečnosti charakterizována velmi obecně a stručně, většinou pouze tak, že se jedná o „složku SNB“.³² „Úkoly StB byly podrobněji uvedeny ještě v zákoně „o Národní bezpečnosti“ č. 149/1947 Sb. V poúnorovém zákoně „o SNB“ č. 286/1948 Sb. již zmínka o StB chybí. V zákoně č. 70/1965 Sb. „o SNB“ je zmíněna StB velmi obecně, stejně jako v posledním zákoně o SNB č. 40/1974 Sb., v němž bylo ale dokonce mezi základními úkoly SNB uvedeno: „soustředování a zpracovávání informací důležitých pro bezpečnost státu a jeho politický a hospodářský rozvoj“. Tento legislativní nedostatek nebyl pro aktivity StB rozhodující a jeho význam je třeba posuzovat v dobových souvislostech. Státní bezpečnost zaštitěná politickou podporou KSČ nemusela nijak bojovat o prosazení svého vlivu ve společnosti.“³³

V čele StB stojí první náměstek federálního ministra vnitra genpor. Ing. Alojz Lorenc, CSc., který byl do této funkce jmenován 1. 11. 1985 na základě usnesení vlády ČSSR č. 293 z 31. 10. 1985.³⁴ Byl to právě on, koho federální ministr vnitra Vratislav Vajnar pověřil v roce 1988 reformou StB, na jejímž základě se částečně obměnil důstojnický sbor a vznikla nová organizační struktura.³⁵

³² Tamtéž, s. 9 – 10.

³³ Tamtéž, s. 10.

³⁴ ÚTVARY FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA: 1. 3. 1969 – 15. 2. 1990 [online]. Praha: Archiv bezpečnostních složek [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://mvu.ebadatelna.cz/>

³⁵ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 17.

1.2.1 Organizační struktura StB v roce 1989

(příloha č. 6)

I. správa SNB: Hlavní správa rozvědky SNB

Činnost správy spočívala v získávání utajovaných informací, materiálů a dokumentů o cílech a záměrech imperialistických zemí ve vojenskostrategické, politické, ekonomické a vědeckotechnické oblasti, zaměřených proti ČSSR a socialistickým zemím.³⁶

Vědeckotechnické poznatky a informace získával pomocí agenturní sítě **operativní odbor vědeckotechnické rozvědky (69. odbor)**. Šlo zejména o informace k nejnovějšímu rozvoji techniky a technologií v kapitalistických státech, důležité pro rozvoj ČSSR a socialistických zemí v oblastech výpočetní techniky, automatizace, metalurgie, jaderného inženýrství, strojírenství, chemie, vývoje a výroby nových druhů zbraní, vojenského výzkumu atd. Získané poznatky a informace vyhodnocoval **analyticko-informační odbor vědeckotechnické rozvědky (74. odbor)**, který organizoval a zajišťoval jejich využití v československém hospodářství, případně v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Zabezpečoval taktéž i výměnu získaných informací s ostatními zpravodajskými službami socialistických států.³⁷

Chránit zájmy ČSSR a socialistických zemí bylo úkolem politické rozvědky. Rozvědka pronikala do vybraných institucí a organizací (objektů) těchto států, které měly vliv na tvorbu a realizaci státní politiky. Svoji činností získávala tajné dokumenty a informace k záměrům protivníka, měla odhalovat přípravy nepřítele k zahájení jaderné války a nenadálého raketojaderného útoku proti SSSR a socialistickým zemím.³⁸ Zpravodajsky přednostně rozpracovávala USA, které spadaly pod **odbor USA a Latinské Ameriky (52. odbor)**, NATO skrze **odbor Evropa (37. odbor)** a Japonsko prostřednictvím **odboru Středního a Dálného východu (47. odbor)**, jenž plnil úkoly v určených zemích Asie a v arabských zemích.³⁹

Na úseku zahraniční kontrarozvědky **odbor speciálních služeb, ideodiverze a emigrace (26. odbor)** zajišťoval obranu zahraničních rezidentur rozvědky

³⁶ *ÚTVARY FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA: 1. 3. 1969 – 15. 2. 1990* [online]. Praha: Archiv bezpečnostních složek [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://mvu.ebadatelna.cz/>

³⁷ Tamtéž

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž

a československých zastupitelských úřadů. Zamezoval plánům zaměřeným proti ČSSR za využití emigrace a ideodiverzních center. Prostřednictvím nelegální rozvědky získával informace, které nemohly být opatřeny legální cestou, zejména pokud se jedná o poznatky vojenskostrategického významu, tajné informace, signály a dokumenty o politickém, vojenském, vědeckotechnickém a hospodářském potenciálu. Výběr, výchovu, vysazování a řízení nelegálních rozvědků a agentů v zemích protivníka měl na starost **odbor výběru, přípravy a řízení nelegální rozvědky (23. odbor)**. Legalizační krytí, krycí doklady zahraničního i československého původu a jejich evidenci nelegální rozvědce zařizoval **odbor dokumentačně operativní (18. odbor)**. Tento odbor zabezpečoval taktéž obranu vytvořených a získaných dokumentací před dekonspirací. Agenturní šifrové spojení do zahraničí zajišťovala **skupina speciálního spojení (15. skupina)**, která též prováděla školení a výcvik agentů nelegální rozvědky v používání šifrové techniky.⁴⁰

Rozvědnou činnost na čs. území prováděl **odbor pro výkon, řízení a koordinace rozvědné práce z území ČSSR (80. odbor)**. Usměrhoval práci oblastních odborů StB a prováděl kontrolu jejich činnosti. Realizoval součinnost mezi operativními odbory správy a kontrarozvědnými útvary FMV, zejména ve vyhledávací, tipovací a získávací činnosti.⁴¹

Obranu celé sítě rozvědky I. správy SNB zajišťovalo **analyticko-obranné oddělení (13. oddělení)** a **odbor obrany a ochrany aparátu rozvědky (25. odbor)**. Analyticko-obranné oddělení zajišťovalo ochranu nelegální rozvědce, provádělo operativní analýzy poznatků signalizujících nebezpečí prozrazení, jejich spojení a pronikání speciálních služeb protivníka do nelegálního aparátu. Odbor obrany a ochrany aparátu rozvědky zajišťoval a realizoval úkoly spojené s obranou legálního rozvědného aparátu, včetně technické obrany objektů správy.⁴²

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž

⁴² Tamtéž

II. správa SNB: Hlavní správa kontrarozvědky SNB

Hlavní správa kontrarozvědky byla jedním z opěrných bodů komunistického režimu. Existovaly zde odbory pro boj s tzv. vnějším nepřítelem, odbory na ochranu ekonomiky a odbory pro boj s vnitřním nepřítelem.⁴³

Odbory pro boj s vnějším nepřítelem se věnovaly odhalování nepřátelských činností rozvědek, občanů ČSSR a cizinců, kteří na území ČSSR spolupracovali s cizími zpravodajskými službami.⁴⁴ Pozornost StB byla zaměřena hlavně na USA a státy Latinské Ameriky (**I. odbor**), SRN a Rakousko (**II. odbor**), Velkou Británii, Francii a další státy NATO (**III. odbor**). StB rozpracovávala zastupitelské úřady těchto států v ČSSR a odhalovala zde působící rozvědky. V součinnosti s I. správou SNB pronikala do centrál a objektů využívaných těmito zpravodajskými službami v zahraničí (především na území SRN, Rakouska a Západního Berlína). Kontrarozvědně rozpracovávala i zastupitelské úřady Japonska a Indie (nepřátelská činnost proti ČSSR), z důvodu hrozby zneužití pracovníků nepřátelskými rozvědkami též zastupitelský úřad Číny a vybrané zastupitelské úřady států Blízkého a Středního východu a afro-asijských zemí (**IV. odbor**). Mezi úkoly IV. odboru patřilo i odhalování trestné činnosti související s převaděčstvím a organizováním odchodu občanů ČSSR do zahraničí, opatření proti členům mezinárodních teroristických a extremistických organizací přijíždějících do ČSSR a zabezpečení kontrarozvědné ochrany sovětských vojsk v ČSSR.⁴⁵

Odbory pro boj s vnitřním nepřítelem odhalovaly, dokumentovaly a zamezovaly nepřátelské protistátní činnosti osob z řad církví, náboženských společností a sekt (**IX. odbor**), představitelů pravicového oportunistu, buržoazních a jiných nepřátelských ideologií, seskupení vnitřních a zahraničních nepřátel ve vymezených politických, společenských a mezinárodních organizacích v ČSSR (**X. odbor**). Prostředí mládeže, oblasti vědy, školství (včetně zahraničních studentů) a kultury, umění, zdravotnictví, sportu, Svazarm a hromadné sdělovací prostředky⁴⁶ sledoval **XI. odbor**. Emigrantské organizace, ideodiverzní (pacifistická a ekologická), sionistická a nacionalistická centra,

⁴³ KALOUS, Jan. Proti všem: Operativní odbory pro boj s vnitřním nepřítelem na II. správě SNB v listopadu 1989. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2015, **IX** (4), 66 – 73. ISSN 1802-8241., s. 67.

⁴⁴ Tamtéž, s. 67.

⁴⁵ *ÚTVARY FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA: 1. 3. 1969 – 15. 2. 1990* [online]. Praha: Archiv bezpečnostních složek [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://mvu.ebadatelna.cz/>

⁴⁶ Sledování byli domácí i zahraniční novináři, StB se snažila bránit jejich zneužívání „vnitřními i vnějšími nepřáteli“

jejich záměry a způsoby pronikání do ČSSR spadaly pod **XII. odbor**.⁴⁷ K tzv. nepřátelským uskupením, dle materiálů StB, patřili například bývalí komunisté (Obroda), Charta 77, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), Společnost přátel USA, Hnutí za občanskou svobodu, Demokratická iniciativa, Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci společnosti, České děti, Společnost za veselejší současnost atd.⁴⁸

Odbory na ochranu ekonomiky se zabývaly sabotážemi, korupcí a možným vlivem nepřátelských rozvědek v hospodářské oblasti. Kontrarozvědnou ochranu Federálního ministerstva zahraničního obchodu, vybraných podniků zahraničního obchodu, československé organizace pro zastupování zahraničních firem a přímé reprezentace zahraničních firem v ČSSR, zajišťoval **VI. odbor**. Předvýrobní sféra (plánovací, řídicí a finanční instituce) a klíčové úkoly z oblasti mezinárodní spolupráce v RVHP, vybrané organizace hutnického, strojírenského a chemického průmyslu (včetně obranného průmyslu), a dále vybrané organizace v oblasti stavebnictví, zemědělství a vnitřního obchodu spadaly pod **V. odbor**. Určené centrální orgány, instituce a útvary s celostátní působností v oblasti železniční, letecké, námořní, říční a mezinárodní kamionové dopravy a spojů, organizace palivoenergetické základny a jaderných elektráren měl na starosti **VII. odbor**. Ve vymezeném rozsahu byly zabezpečovány úkoly FMV týkající se ochrany státního, hospodářského a služebního tajemství (**VIII. odbor**).⁴⁹

III. správa SNB: Hlavní správa vojenské kontrarozvědky

Řídila kontrarozvědnou činnost útvarů vojenské kontrarozvědky (VKR) zaměřenou na ochranu ozbrojených sil před činností vnějšího a vnitřního nepřítele a na odhalování nedostatků závažně narušujících jejich bojovou a mobilizační připravenost. Analytickou činnost, zpracování rozborů a hodnocení pro vedení FMV a FMNO v tomto směru zpracovával **analyticko-informační a plánovací odbor**. Zabezpečení vnější ochrany sovětských vojsk v ČSSR, ochranu určených ústředních úřadů a útvarů ČSLA, vojáků vyjíždějících do zahraničí zabezpečoval **odbor pro řízení a koordinaci kontrarozvědné**

⁴⁷ *ÚTVARY FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA: 1. 3. 1969 – 15. 2. 1990* [online]. Praha: Archiv bezpečnostních složek [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://mvu.ebadatelna.cz/>

⁴⁸ KALOUS, Jan. Proti všem: Operativní odbory pro boj s vnitřním nepřítelem na II. správě SNB v listopadu 1989. *Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 67.

⁴⁹ *ÚTVARY FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA: 1. 3. 1969 – 15. 2. 1990* [online]. Praha: Archiv bezpečnostních složek [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://mvu.ebadatelna.cz/>

činnosti (II. odbor). Odbor pro ofenzivně zpravodajskou činnost do zahraničí (III. odbor) organizoval vlastní zpravodajskou činnost na území protivníka a v součinnosti s Hlavní správou rozvědky plnil úkoly ofenzivně zpravodajské práce. Spolu s Generálním štábem Československé lidové armády se podílel na tvorbě a realizaci operačního maskování a dezinformace ve vojenské a vojenskopolitické oblasti (**skupina pro zvláštní úkoly**). Zabezpečení plánování v rámci VKR, vypracování jejího vnitřního informačního, evidenčního, statistického a archivního systému zajišťoval **organizačně operační odbor (OOO)**.⁵⁰

IV. správa SNB: Správa sledování SNB

Organizovala a prováděla sledování osob a objektů rozpracovaných útvarů rozvědky a kontrarozvědky, především legalizovaných rozvědčíků západních speciálních služeb a jejich agentur [**odbor sledování vnějšího protivníka (I. odbor)**], vnitřního protivníka, ochranu ekonomiky a realizaci požadavků na sledování určených útvarů SNB [**odbor sledování vnitřního protivníka (III. odbor)**]. Sledování vybraných zastupitelských úřadů na území hlavního města Prahy, jejich režim, návštěvnost, prostory, ve kterých se koncentruje personál a sledování zájmových osob spadalo do působnosti **odboru sledování zastupitelských úřadů (II. odbor)**. Úkoly na úseku kontrarozvědného rozpracování a ochrany určených restauračních a ubytovacích zařízení na území hlavního města Prahy plnil **odbor kontrarozvědného rozpracování stanovených ubytovacích a restauračních zařízení a vnitřního sledování (IV. odbor)**. Sledoval zájmové osoby, které se v zařízeních ubytovávaly, nebo je navštěvovaly. Prováděl prověrky zaměstnanců těchto zařízení a budoval v jejich řadách síť spolupracovníků. V součinnosti s operativními útvarů Veřejné bezpečnosti zajišťoval opatření proti kriminální trestné činnosti a zabezpečoval vystavování krycích občanských průkazů a legalizačních pomůcek.⁵¹

V roce 1989 a v lednu 1990 sledovala IV. správa celkem 523 osob a soustavně sledovala 12 zastupitelských úřadů. Prováděla sledování na základě žádostí dalších útvarů StB, včetně Hlavní správy kontrarozvědky. Ta předložila celkem 356 návrhů na sledování

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ *ÚTVARY FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA: 1. 3. 1969 – 15. 2. 1990* [online]. Praha: Archiv bezpečnostních složek [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://mvu.ebadatelna.cz/>

konkrétních osob (tvořily 72,5 % všech žádostí). Z 523 sledovaných osob bylo 223 (tj. 42,6 %) vedeno jako „vnitřní nepřítel“ a 280 (tj. 53,5 %) jako „vnější nepřítel“.⁵²

V. správa SNB: Správa ochrany stranických a ústavních činitelů

V čele této správy stál náčelník, který byl přímým podřízeným ministra vnitra ČSSR. Vedle organizačních složek měla správa šest odborů, jejichž úkolem byla ochrana stranických a státních představitelů.⁵³

Ochranu prezidenta republiky, dalších chráněných osob, pracovišť, bydlíšť a dalších míst jejich pobytu na území ČSSR i v zahraničí, a v určených případech i ochranu jejich rodinných příslušníků zabezpečoval **odbor osobní ochrany (I. odbor)**. Tento odbor prováděl taktéž osobní ochranu zahraničních delegací a ochranu míst jejich pobytu. Za přepravu chráněných osob a zahraničních delegací zodpovídal **odbor bezpečnostně dopravní (V. odbor)**. Ten zajišťoval i běžný automobilní provoz správy, opravy a prohlídky dopravních prostředků správy, bezpečnostně dopravní opatření při přepravě prezidenta, generálního tajemníka ÚV KSČ a dalších chráněných osob. **Odbor kontrarozvědné ochrany (IV. odbor)** odhaloval a zamezoval činnosti směřující k narušení bezpečnosti chráněných osob, zahraničních delegací, průjezdových tras a určených objektů. Vnější a vnitřní ochranu určených objektů zvláštní důležitosti na území České socialistické republiky zajišťoval **odbor ochrany objektů (II. odbor – Lípa)**. Mezi jeho úkoly patřila i ochrana zvláštních letadel při letech stranických a ústavních činitelů a letadel zahraničních představitelů při návštěvách ČSSR včetně jejich fyzického doprovodu na letištích (lety SD-1). **Odbor technické ochrany (VI. odbor)** prováděl u chráněných osob a v určených chráněných objektech ochranu před nepřátelskou zpravodajskou technikou, napadením výbušninou nebo jinými životu a zdraví nebezpečnými prostředky. Příslušníci tohoto odboru zajišťovali výkon služby ve „Velínu“ Pražského hradu a obsluhu telefonní ústředny Kanceláře prezidenta. Na území Slovenské socialistické republiky zabezpečoval ochranu určených objektů, kontrarozvědnou, obranně

⁵² KALOUS, Jan. Proti všem: Operativní odbory pro boj s vnitřním nepřítelem na II. správě SNB v listopadu 1989. *Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 68.

⁵³ *ÚTVARY FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA: 1. 3. 1969 – 15. 2. 1990* [online]. Praha: Archiv bezpečnostních složek [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://mvu.ebadatelna.cz/>

technickou, hygienicko-toxikologickou ochranu, přepravu určených osob a zahraničních delegací **odbor ochrany na území SSR (III. odbor)**.⁵⁴

VI. správa SNB: Správa zpravodajské techniky SNB

Prováděla zpravodajsko-technické úkony ve státobezpečnostních a bezpečnostních akcích. Úkoly související se zamezením proniknutí nepovolaných osob a nepřátelské techniky do chráněných objektů a prostorů důležitých pro bezpečnost a obranyschopnost státu na území ČSSR i v zahraničí provádělo **oddělení speciální ochrany**. Jednalo se o objekty Státní bezpečnosti, vojenské kontrarozvědky a československých zastupitelských úřadů v zahraničí. Rozpracování, nasazování a údržbu zpravodajsko-technických úkonů (ZTÚ) v Praze, Středočeském kraji, v zahraničí a v případech zvláštní důležitosti na celém území ČSSR prováděl **odbor nasazování zpravodajsko-technických úkonů (I. odbor)**. Jednalo se konkrétně o odposlechy, fotodokumentaci a filmové záznamy osob a jiných objektů operativního zájmu. Zpracovával získané fotografické materiály a krátkodobé odposlechy mimo cizojazyčných, ty spolu s dlouhodobými odposlechy spadaly pod **odbor těžení zpravodajsko-technických úkonů (V. odbor)**. Ten prováděl pravidelnou kontrolu ochrany a utajení nasazených technických prostředků, zabezpečoval výstavbu vnitřních kabelových rozvodů pracovišť těžení včetně technických zařízení a jejich údržbu. Vedl a spravoval kartotéku telefonních stanic, jmen a adres účastníků telefonního provozu v Praze. Správa zabezpečovala také opravu [**odbor technického zabezpečení (VI. odbor)**], výzkum, vývoj a výrobu (**skupina obrany: Výzkumný ústav**) prostředků zpravodajské techniky. Výzkumný ústav dále pro agenturní účely vyvíjel a konstruoval např. kamuflý pro záznam obrazu a zvuku a prostředky pro překonávání zámkové techniky. Docházelo i k prověrkám korespondence, které zabezpečoval **odbor prověrky korespondence (II. odbor)**.⁵⁵

V rámci správy působily ještě další odbory. **Odbor zahraničního tisku (IV. odbor)** zamezoval přepravě, dovozu a šíření tiskovin a datových nosičů zahraničního původu jejichž obsah byl v rozporu se zájmy státu. **Odbor operativní chemie (III. odbor)** prováděl aplikovaný výzkum v oblasti speciální chemie. Vyvíjel a odhaloval prostředky tajnopisného spojení, pracoval na vývoji speciálních chemických zajišťovacích prostředků,

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ Tamtéž

razítkovacích barev a inkoustů. Prováděl grafickou expertizu písemností, dokladů a psacích strojů, jazykové expertizy, portrétní identifikaci osob, biologickou a daktyloskopickou expertizu. S výslednými produkty vývoje a výzkumu odboru operativní chemie pracoval **odbor dokumentní techniky (VII. odbor)**, který jejich pomocí zabezpečoval vývoj a výrobu papírů pro dokumenty, ceniny a speciální papíry pro potřeby resortu federálního ministerstva vnitra. Vyráběl krycí dokumenty, tiskoviny utajeného charakteru, krycí a úřední razítka, krycí občanské a jiné průkazy.⁵⁶

XII. správa SNB: Správa kontrarozvědky SNB v Bratislavě

Zajišťovala kontrarozvědnou činnost proti vnějšímu i vnitřnímu nepříteli na území Bratislavy a Západoslovenského kraje, ve vymezených případech na území celé SSR, včetně kontrarozvědné ochrany na úseku ekonomiky [**kontrarozvědný odbor (I. odbor)**]. Pro XII. správu, Správu SNB Bratislavy a Západoslovenského kraje, samostatný odbor vojenské kontrarozvědky Trenčín, Zpravodajskou správu generálního štábu ČSLA – vyčleněné pracoviště Bratislava a v Bratislavě umístěná pracoviště útvarů podřízených FMV, zajišťoval úkoly sledování **odbor sledování (II. odbor)** a o nasazování a vytěžování ZTÚ se staral **odbor zpravodajsko-technických úkonů a expertiz (III. odbor)**. Pod tento odbor spadala opatření související s kontrolou písemného styku, písmoznalecké a jazykové expertizy protistátních písemností ve slovenském jazyce pro operativní a soudní účely, daktyloskopické, chemické a biologické expertizy a vyhotovování krycích průkazů. Analytickou činnost z materiálů jednotlivých oblastí kontrarozvědné práce zabezpečoval **organizační a analytický odbor**. Tento odbor taktéž zajišťoval vypracovávání informací pro příslušné řídicí orgány, administrativní činnost, výkon spisové služby, registrační, evidenční, lustrační, operativně administrativní a archivní úkoly.⁵⁷

XIII. správa SNB: Zvláštní správa SNB

Prováděla radiokontrarozvědnou a radiorozvědnou činnost. **Odbor radiokontrarozvědné služby (I. odbor)** nepřetržitě vyhledával, zaměřoval a rozpracovával radiospojení centrál nepřátelských rozvědek a jejich agentů – radistů. Získané údaje a informace analyzoval a zpracovával pro rozvědné a kontrarozvědné služby

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Tamtéž

bezpečnostních orgánů socialistických států. Kontrole podléhalo i radiospojení legálních stanic pracujících v pásmu VKV z hlediska jejich zneužití, popř. úniku státního tajemství. Místa vysílání nepřátelských agentů se technickými prostředky snažil vypátrávat **odbor operativně pátrací (III. odbor)**, který se věnoval vyhledávání zájmových zdrojů radiových signálů na území ČSSR. **Odbor radiorozvědné služby (II. odbor)** vyhledával a analyzoval radiové spojení protivníka k získání zájmových poznatků, které předával příslušným operativním součástem. Sledoval amatérské radiospojení za účelem zjišťování jeho případného zneužití proti zájmům ČSSR a dalších socialistických států.⁵⁸

Provoz sítí a systémů se šifrovou ochrannou informací v ČSSR řídil a organizoval **odbor řízení šifrové služby (IV. odbor)**. Odbor plnil funkci resortního šifrového orgánu FMV. Zabezpečoval rozvoj šifrové služby včetně technického rozvoje a výroby šifrovací techniky. Výzkum a vývoj v oblasti šifrové služby zabezpečoval a řešil **odbor výzkumu a vývoje šifrových prostředků (V. odbor)**. Prováděl výzkum, rozbor, hodnocení kvality používaných šifrových prostředků a odpovídal za kryptologickou a technickou bezpečnost nově vyvinutých šifrovacích prostředků. **Odbor kryptoanalytický a expertizní (VI. odbor)** prováděl kryptoanalýzu, luštění, dešifraci a zpracování zachycené šifrové korespondence vnějšího a vnitřního protivníka. Na základě shromážděných a vyhodnocených informací o šifrových systémech protivníka pracoval na výzkumu a vývoji metod pronikání do těchto systémů. Následně zajišťoval obsahovou a odbornou analýzu, překlady a zpracování rozluštěné šifrové korespondence a zájmových operativních materiálů.⁵⁹

Správa pasů a víz SNB

Podílela se na prověrkách československých občanů a cizinců v oblasti cestovního ruchu. **Pasový odbor (I. odbor)** metodicky řídil a zajišťoval vydávání cestovních dokladů, povolování cest a vystěhování občanů do ciziny. Sledoval a analyzoval pasivní cestovní ruch včetně vystěhování, emigrace a návratů občanů ČSSR. Povolování vstupu a pobytu cizinců na území ČSSR zajišťoval **cizinecký odbor (II. odbor)**. Ten měl za úkol sledovat a analyzovat aktivní cestovní ruch a vybrané jevy, jako přistěhování, uzavírání sňatků cizinců, trestnou činnost cizinců v ČSSR. Ve vymezeném rozsahu rozhodoval o udělení

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Tamtéž

československých víz, o přistěhování a trvalém pobytu cizích státních příslušníků. Zajišťoval provedení rozhodnutí o zákazu pobytu a vyhoštění cizinců z území ČSSR a výkon rozhodnutí o zařazení cizinců na index nežádoucích osob. **Odbor vytěžování a evidencí (III. odbor)** zpracovával a analyzoval údaje o aktivním i pasivním cestovním ruchu. Vedl ústřední evidenci o účastnících pasivního a aktivního cestovního ruchu. Zpracovával údaje pro počítačově vedenou evidenci cest čs. občanů do nesocialistických států a poznatkový fond cizinců zařazených na index nežádoucích osob. **Odbor správy se sídlem v Bratislavě (IV. odbor)** zajišťoval úkoly I. a II. odboru na území SSR.⁶⁰

Správa vyšetřování Státní bezpečnosti

Navrhovala a zpracovávala celkovou koncepci státobezpečnostního vyšetřování na území ČSSR, metodicky vedla odbory vyšetřování StB v krajích. **Odbor kontrolně inspekční (I. odbor)** organizoval a prováděl kontrolní činnost týkající se dodržování platných norem a předpisů, vyšetřoval stížnosti, oznámení a podněty směřující k činnosti příslušníků StB. Přímou se účastnil vyšetřování závažných trestných činů a vytvářel analýzu poznatků z vyšetřování. Zabezpečoval systém strojového zpracování dat, vedl archivní fondy o vyšetřování a informační systém o trestních věcech a osobách. **Odbor vyšetřování StB (II. odbor)** vyšetřoval trestné činy spáchané pracovníky ústředních nebo republikových orgánů, trestné činy spáchané v cizině nebo trestnou činností významně přesahující rozměr kraje a trestné činy vymezené zvláštními předpisy (především zločiny proti republice a bezpečnosti státu). Prováděl vyšetřování a dokumentaci trestných činů spáchaných v letech 1938 – 1945. **Organizační a operativní odbor** vlastní činností vyhledával a získával státobezpečnostní a jiné poznatky. Rozpracovával osoby ve vazbě a budoval v jejich řadách agenturně důvěrnickou síť, ve věznicích disponoval rozsáhlou agenturou informátorů, kterou využíval.⁶¹

Správa vývoje automatizace SNB

Spravovala a rozvíjela výpočetní techniku, techniku přenosu dat včetně projektování a programování informačních systémů. Budování systémů StB včetně zpracování jejich programové a provozní dokumentace, rozvoj, údržbu a šíření programového vybavení

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ Tamtéž

počítačů v rezortech MV zajišťoval **odbor programování informačních systémů StB (II. odbor)**. Systémy Veřejné bezpečnosti a funkčních útvarů resortu vnitra spravoval **odbor programování informačních systémů VB (III. odbor)**. Vstupy a výstupy informací, centrální provoz ucelených informačních systémů (UIS) a činnost řídicí stanice jednotného systému přenosu dat (JSPD) v rezortech vnitra zabezpečoval **odbor provozu výpočetní techniky (VI. odbor)**. Vrcholový servis výpočetní techniky a výstavbu JSPD v rezortech MV zabezpečoval **odbor řízení a MTZ oboru VT (I. odbor)**. **Odbor rozvoje speciální výpočetní techniky a automatizačních systémů (IV. odbor)** zajišťoval rozvoj technických a programových prostředků sloužících k ochraně dat a problematiku přenosu utajovaných dat. Zabezpečením provozu výpočetní techniky a technickou údržbou instalované techniky na pracovištích StB byl pověřen **odbor technickoinženýrské péče (V. odbor)**.⁶²

Dále ještě existovaly krajské správy StB – **Správa StB Praha, Správa StB Plzeň, Správa StB České Budějovice, Správa StB Ústí nad Labem, Správa StB Hradec Králové, Správa StB Brno, Správa StB Ostrava, Správa StB Bratislava, Správa StB Banská Bystrica a Správa StB Košice.**

1.2.2 Metody a způsoby práce StB

Rozkaz ministra vnitra č. 31 – **Základní úkoly, zaměření, formy a metody práce čs. kontrarozvědky** z roku 1972 definuje její základní poslání a popisuje tři hlavní úkoly StB: **represivní, preventivně výchovné a informační**.⁶³

Represe je často vnímána jako prakticky jediná činnost StB, rozkaz ji popisuje jako „*odhalování a dokumentování činů proti bezpečnosti státu a předávání pachatelů orgánům činným v trestním řízení k zahájení trestního stíhání*“.⁶⁴ Společně s 50. lety odezněly svévolné a neoprávněné zákroky, které používala StB zcela dle svých zájmů a potřeb.⁶⁵ Odeznělo i fyzické násilí jako vyšetřovací metoda, které bylo nadále využíváno jen výjimečně. Fyzické násilí vystřídaly psychické vyšetřovací metody. Zcela běžné bylo vydírání, vyhrožování, osobní urážky a ponižování, opakované několikahodinové

⁶² Tamtéž

⁶³ KASKA, Radko. Rozkaz ministra vnitra č. 31/1972. In: *Ústav paměti národa* [online]. Bratislava, 2018 [cit. 2019-05-19]. Dostupné z: https://www.upn.gov.sk/data/projekty/rozkazy-mv/RMV_31_72.pdf

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 22.

výslechy, otevřené sledování, časté a noční domovní prohlídky, vyloučení dětí ze středních a vysokých škol, nucené hlášení se dvakrát denně na oddělení SNB, fingované popravdy, pobyt na samotce, nebo v temnici, převedení dospělých rodinných příslušníků na jinou, obvykle fyzickou práci (za plat na hranici životního minima), nátlak na manželku (manžela) vyšetřovaného, nátlak na rodinu, aby se vyšetřovaného zřekla a písemně mu to sdělila atd.⁶⁶

Preventivně výchovné úkoly často splývají s represí. StB represí vnímala zejména jako trestněprávní postih a prevencí označovala hlavně cílevědomé mimosoudní postihy.⁶⁷ Rozkaz preventivně výchovné úkoly popisuje jako „*provádění preventivně výchovné a rozkladné činnosti s cílem předcházet a zabraňovat vzniku trestné a jiné protispolečenské činnosti a ve spolupráci s ostatními státními orgány přispívat k upevňování socialistické zákonnosti a státní disciplíny*“.⁶⁸ StB se snažila odhalovat režimu nepřátelské aktivity, přičemž v posuzování, co je, nebo není nepřátelské, se řídila spíše úsudkem svých příslušníků, nebo rozhodnutím stranických funkcionářů, než tehdy platnými zákony.⁶⁹ V praxi se samozřejmě jednalo o velmi drsné a často zásadní zásahy do občanských práv a svobod. Mezi zcela běžné metody a opatření patřilo odvolání z funkce, přesouvání na jiné pozice, zamezení pracovního postupu, snížení platu, ztráta či nemožnost získat zaměstnání, odpojení pevné linky, zadržení řidičského nebo technického průkazu, nepřijetí nebo vyloučení ze školy, odebrání invalidního důchodu, zamítnutí výjezdu do zahraničí, vyhoštění, zrušení kapely, koncertu, výstavy atd.⁷⁰ StB v letech 1969 – 1989 dle dostupných údajů vykonala v Československu zhruba 100 tisíc preventivně-výchovných opatření, průměrem se tedy jedná zhruba o pět tisíc opatření ročně.⁷¹

Informační úkoly specifikoval rozkaz takto: „*objektivní informování stranických orgánů, federálních a republikových orgánů vlády o bezpečnostní situaci ve státě, zejména o nezákonné činnosti a záměrech vymezených nepřátelských seskupení uvnitř státu*

⁶⁶ VLČEK, Tomáš. Státní bezpečnost (StB) psychické vyšetřovací metody. In: *TOTALITA.cz* [online]. Tomáš Vlček, ©1999 – 2019 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/stb/stb_met_psych.php

⁶⁷ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 23.

⁶⁸ KASKA, Radko. Rozkaz ministra vnitra č. 31/1972. In: *Ústav paměti národa* [online]. Bratislava, 2018 [cit. 2019-05-19]. Dostupné z: https://www.upn.gov.sk/data/projekty/rozkazy-mv/RMV_31_72.pdf

⁶⁹ BÍLEK, Libor. *Zavazují se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945 – 1989. Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2015, IX (4), s. 4 – 19. ISSN 1802-8241.

⁷⁰ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 23 – 24.

⁷¹ TOMEK, Prokop. STÁTNÍ BEZPEČNOST: Politická policie, bez níž by se normalizační režim zhroutil. In: DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK, SAPAROVÁ, Kateřina, ed. *Příběhy bezpráví – nástroje normalizační moci: jeden svět na školách: metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, 2012, s. 128 – 131. ISBN 978-80-87456-32-3.

a o jejich spojení se zahraničím, rozsahu a důsledcích nepřátelské činnosti rozvědek, emigrantských center, zahraničních nepřátelských organizací a institucí, kapitalistických firem a monopolů.⁷² Od 60. let činnost StB podléhala značným změnám, kdy hlavní úlohu postupně získalo vnitřní zpravodajství. StB však zůstala i nadále aktivním represivním orgánem a uskutečňovala mnoho akcí proti disentu, opozičním skupinám a cílevědomě se snažila znemožnit jejich úsilí o jednotný postup. StB fungovala jako nástroj politické kontroly společnosti i jednotlivců, jejichž aktivitami se režim cítil ohrožen.⁷³ Sloužila nejvyšším představitelům KSČ, jimž zajišťovala informace o dění ve společnosti, bezpečnostní situaci v zemi, které měly podobu periodických, ale i mimořádných svodek a situačních zpráv. Součástí těchto svodných hlášení byly samozřejmě informace o opoziční činnosti, kterou KSČ považovala za nejnebezpečnější.⁷⁴

Informace byly získávány prostřednictvím **agentury, technických prostředků a sledováním**. Každá závažná informace musela být prověřena, nebo získána z fakticky nepopiratelného zdroje. Bylo též požadováno, aby informace byla získána nebo ověřena z více zdrojů. Nejdůležitější informace byly získávány prostřednictvím agentury a téměř současně prověřovány technickými úkony.⁷⁵

1.2.2.1 Evidence a dokumentace

Kontrarozvědka při získávání informací využívala tajné spolupracovníky, vhodné oficiální prameny, zpravodajskou techniku a sledování. Získané poznatky, informace a materiály, které měly státobezpečnostní hodnotu, byly soustřeďovány ve svazcích, evidovány a soustavně vyhodnocovány. Základní pravidla a závazné administrativní postupy pro nakládání s písemnostmi zpravodajské povahy určovala *Směrnice pro evidenci, statistiku a administrativu při kontrarozvědné činnosti (A-oper-II-1)*. Cílem tohoto jednotného systému a dodržování nařízených administrativních postupů mělo být

⁷² KASKA, Radko. Rozkaz ministra vnitra č. 31/1972. In: *Ústav paměti národa* [online]. Bratislava, 2018 [cit. 2019-05-19]. Dostupné z: https://www.upn.gov.sk/data/projekty/rozkazy-mv/RMV_31_72.pdf

⁷³ RŮŽIČKA, Daniel. Státní bezpečnost (StB). In: *TOTALITA.cz* [online]. Tomáš Vlček, ©1999 – 2019 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/stb/stb.php>

⁷⁴ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 24.

⁷⁵ ŽÁČEK, Pavel. *Iluze a realita: Poslední pokus o reformu Státní bezpečnosti*. In: ŽÁČEK, Pavel, ed. *Securitas Imperii*. 3. Praha, 1996, s. 15.

zlepšení koordinace činností příslušníků StB při vyhledávání, rozpracování, evidování, vyhodnocování a archivování informací k osobám, objektům a organizacím.⁷⁶

Závažnější státobezpečnostní poznatky ke konkrétním osobám se evidovaly v osobních spisech prověřovaných osob, průběžně se provádělo vyhodnocování a byla přijímána opatření k jejich ověření a rozšíření. V odůvodněných případech byly získané poznatky podnětem pro zahájení kontrarozvědného rozpracování.⁷⁷ Rozpracování se považovalo za ukončené potvrzením a dokumentací předpokládané trestné činnosti nebo vyvrácením původního podezření. **Svazky rozpracování** se dále dělily na **svazky objektové, signální, osobní, pátrací a kontrolní**.⁷⁸

Objektové svazky (OB) se zakládaly na instituce a úřady, zejména západních demokratických zemí působících na území ČSSR, na centrály a úřadovny „nepřátelských“ rozvědek, emigrantská centra a jiné „nepřátelské“ organizace v kapitalistických státech „za účelem zjišťování jejich činnosti“. Kontrarozvědné útvary zakládaly objektové svazky také na významné objekty čs. národního hospodářství, vojenské objekty, útvary a zařízení, prostory přilehlé k úsekům státních hranic a na určené státobezpečnostní problematiky; obsahovat měly zpravodajské poznatky o vývoji státobezpečnostní situace, dodržování režimu ochrany státního tajemství apod. Jako „součást objektových svazků“ byly zaváděny osobní spisy prověřované osoby, ve kterých se soustřeďovaly zpravodajské poznatky „k nepřátelským elementům a osobám“, představujícím v daném objektu nebo problematice „nejdůležitější bázi vnějšího nebo vnitřního nepřítele“.⁷⁹

Signální svazky (S) byly zakládány na prověření „signálů“ za účelem potvrzení nebo vyvrácení podezření z trestné činnosti.⁸⁰ Signálem se mohl stát každý poznatek nasvědčující, že došlo k přípravě, k pokusu nebo k dokonání trestného činu, popřípadě

⁷⁶ ŽÁČEK, Pavel. Administrativa písemností kontrarozvědné povahy II.: Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB v letech 1978 – 1989. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *SBORNÍK ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK 11/2013*. Praha: Archiv bezpečnostních složek, 2013, s. 175 – 255. ISSN 2336-1387, s. 175 – 178.

⁷⁷ Jedná se o aktivní, cílevědomou a plánovitou konspirativní činnost kontrarozvědky. Důvodem pro zahájení rozpracování se stával ověřený konkrétní poznatek (popřípadě souhrnné zhodnocení poznatků), jehož obsah svědčil o tom, že působením vnějšího nebo vnitřního nepřítele docházelo nebo mohlo docházet k porušení právních norem, chránících státní a společenské zřízení ČSSR. Cílem rozpracování bylo zabránit další trestné činnosti.

⁷⁸ ŽÁČEK, Pavel. Administrativa písemností kontrarozvědné povahy II.: Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB v letech 1978 – 1989. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *SBORNÍK ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK 11/2013*. Praha, 2013, s. 179 – 182.

⁷⁹ Tamtéž, s. 179.

⁸⁰ Tamtéž, s. 179.

jinému jednání namířenému proti chráněným zájmům.⁸¹ Při potvrzení signálu, kdy nebyla objasněna a zdokumentována celá činnost, zejména u trestných činů vyšší společenské nebezpečnosti, se zahajovalo rozpracování případu v osobním nebo pátracím svazku.⁸²

Osobní svazky (OS) se zakládaly na osoby, u nichž již bylo potvrzeno důvodné podezření z trestné činnosti.⁸³

Pátrací svazky (P) byly zakládány v případě důvodného podezření, že byl spáchán trestný čin, spadající do věcné příslušnosti vyšetřovatele StB, jehož příčiny ani pachatel nebyly dosud známi. Po zjištění pachatele se další rozpracování realizovalo v osobním svazku. Pokud se nepodařilo odhalit pachatele, bylo rozpracování přerušeno a pátrací svazek se ukládal do archivu. V případě získání nových poznatků, majících vztah k objasnění případu, se rozpracování obnovovalo.⁸⁴

Kontrolní svazky (K) se zakládaly u kontrarozvědných útvarů, které řídily a kontrolovaly důležité akce podřízených složek. Obsahovaly kopie plánů postupu, dokumenty o souhrnných výsledcích rozpracování, závažných rozhodnutích řídicího kontrarozvědného útvaru a výsledcích kontrolní činnosti.⁸⁵

Svazky tajných spolupracovníků (TS) se vedly ke každému tajnému spolupracovníkovi (R – rezident, A – agent, PB – držitel propůjčeného bytu, KB – konspirační byt). Svazek měl jisté konstantní části, na vnější straně byl opatřen registračním číslem, archivním číslem a krycím jménem. Na vnitřní části byla pak vyznačena složka StB, která svazek založila a vedla, jméno a příjmení spolupracovníka, společně s jeho fotografií, datem narození a definovanou kategorií spolupráce. Svazek obsahoval údaje o osobě spolupracovníka, vázací akt, vlastnoručně psaný životopis, zprávy spolupracovníka, průběžné a celkové hodnocení dosavadní spolupráce, odměny, проверки spolupracovníka a vnitřní korespondence jednotlivých útvarů, která se daného spolupracovníka týkala.⁸⁶

Informace k osobám, které byly aktuálně nebo v minulosti předmětem zájmu StB se soustřeďovaly a evidovaly v **Evidenci zájmových osob (EZO)**. Ta byla integrovanou

⁸¹ Tamtéž, s. 177.

⁸² Tamtéž, s. 178.

⁸³ Tamtéž, s. 179.

⁸⁴ Tamtéž, s. 179.

⁸⁵ Tamtéž, s. 180.

⁸⁶ BÍLEK, Libor. Zavazuji se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945 – 1989. *Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 13.

evidenční soustavou soustředující evidenční karty blokových a evidovaných osob podle stávajících i předchozích směrnic a předpisů, osob vyšetřovaných a odsouzených „pro kontrarevoluční trestnou činnost“, i těch, které byly evidovány podle příslušných směrnic I. a VI. správy.⁸⁷ Evidence plnila zejména koordinační (signalizovala zájem jiného příslušníka) a informační (informovala, kde se nacházely poznatky k prověřovaným osobám) funkci.⁸⁸ StB využívala rovněž své archivní fondy, které byly členěny podle povahy uložených písemností. Existovaly tedy fondy „Z“ – zvláštní fond⁸⁹, „TS“ – fond tajných spolupracovníků, „KR“ – fond kontrarozvědného rozpracování, „OB“ – fond objektových svazků, „T“ – taktický fond, „S“ – fond starých písemností, „V“ – fond vyšetřovacích svazků, „H“ – historický fond. Kontrarozvědka využívala k doplnění a objektivizaci státobezpečnostních poznatků a materiálů i dalších mimorezortních evidencí soudů nebo jiných institucí, prováděla i vytěžování oznamovatelů, odborníků a jiných osob.⁹⁰

1.2.2.2 Zpravodajská technika

V případech, kdy nebylo možné využít agenturní síť, byly místo tajného spolupracovníka nasazeny ZTÚ. Jednalo se o celý komplex ve velkém rozsahu užívaných zpravodajských úkonů.⁹¹ Ač se to možná bude zdát vzhledem k výše popsané části o agentuře neuvěřitelné, přibližně osmdesát procent informací bylo získáno právě pomocí zpravodajské techniky. Zdi, světla, radiátory ústředního topení, nábytek, televizory, telefony, radiopřijímače, zásuvky elektrického proudu a někdy i osobní věci měly oči a uši.⁹²

⁸⁷ ŽÁČEK, Pavel. Administrativa písemností kontrarozvědné povahy II.: Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB v letech 1978 – 1989. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *SBORNÍK ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK 11/2013*. Praha, 2013, s. 201.

⁸⁸ Tamtéž, s. 202.

⁸⁹ Do archivního fondu „Z“ se ukládaly archivované svazky (spisy) osob, které zastávaly veřejné, stranické nebo státní funkce.

⁹⁰ ŽÁČEK, Pavel. Administrativa písemností kontrarozvědné povahy II.: Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB v letech 1978 – 1989. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *SBORNÍK ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK 11/2013*. Praha, 2013, s. 207.

⁹¹ KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *Securitas imperii 5: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu P ČR ve vydavatelství Themis, nakladatelství tiskárny MV, 1999. ISBN 80-858-2182-6, s. 23.

⁹² LORENC, Alojz. *Ministerstvo strachu?: neskartované vzpomínky generála Lorence*. Bratislava, 1992, s. 116 – 117.

Nejjednodušším ZTÚ bylo odposlouchávání telefonních hovorů. Odposlouchávání hovorů mělo krycí název **PŘESTAVBA**. StB prováděla odposlechy na telefonních centrálách, kde měla vybudovány systémy kontroly hovorů, do nichž spadaly i některé vybrané sítě pouličních telefonních budek. Dalším hojně využívaným technickým prostředkem byl odposlech hovorů v zájmových místnostech zvaný **DIAGRAM** (dlouhodobý odposlech) a **STATISTIKA** (krátkodobý odposlech). Tyto odposlechy byly náročnější než ty telefonické. Vyžadovaly instalaci skrytých mikrofonů, zajištění přenosu zachycených hovorů pomocí linkové nebo radiové aparatury, zajištění napájení a dálkové řízení celého systému. Odposlouchávány byly zejména objekty zahraničních institucí, byty osob podezřelých z protistátní činnosti, byty diplomatů, místnosti zastupitelských úřadů, pokoje v interhotelích a bezpečné nebyly ani stoly v některých kavárnách. V případě, kdy se naskytly vhodné operativní podmínky byl používán též úkon **APARÁT** (skryté pozorování, nahrávání a fotografování místností a osob v nich) a **VÝBOJKA** (dokumentace vysílání cizích rozvědek radiopřijímačem kontrolované osoby).⁹³

Další zpravodajské prostředky využívané StB byly zaměřené na korespondenci a písemný styk. Vnitrostátní písemný styk byl narozdíl od telefonního spojení považován za relativně bezpečnou metodu komunikace. Osoby, provádějící podvratnou činnost, jej využívaly jako jakousi cílevědomou ochranu před technickými prostředky StB. Zde byly používány úkony **NÁKUP** (úkolová prověrka korespondence), **DOVOZ** (zájmová prověrka korespondence) a **KRYSTAL** (skupinová prověrka korespondence).⁹⁴

Stejně velký význam byl přisuzován ZTÚ **ANALÝZA**. Jednalo se o tajnou prohlídku bytu nebo pracoviště, s cílem zjistit a prověřit faktické údaje a okolnosti pro rozpracování případu. Výhoda tohoto prostředku spočívala v přímém zisku dokumentačního materiálu k případu, který se dal vhodně „legalizovat“ např. domovní prohlídkou.⁹⁵

1.2.2.3 Tajní spolupracovníci StB (agentura)

Tajné spolupracovníky využívaly a dodnes využívají snad všechny zpravodajské služby na světě. Důvod je prostý, tajní spolupracovníci jsou mnohdy jediným způsobem,

⁹³ Tamtéž, s. 120 – 122.

⁹⁴ KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *Securitas imperii 5: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu P ČR ve vydavatelství Themis, nakladatelství tiskárny MV, 1999. ISBN 80-858-2182-6, s. 22 – 23.

⁹⁵ Tamtéž, s. 24.

jak získat potřebné informace z určitého prostředí, či uzavřené skupiny lidí. Také StB vždy považovala síť svých tajných spolupracovníků (kterou nazývala po sovětském vzoru „agentura“) za velmi důležitý prostředek ve své práci.⁹⁶

Tajné spolupracovníky využívala nejen k získávání informací, ale také například k pokusům o aktivní usměrňování činností určitých skupin osob (tzv. vlivová agentura)⁹⁷, pronikání do různých objektů za účelem umístění odposlechnů, nebo získání tzv. opěrného bodu (často soukromý byt, kam byly odposlechy vyvedeny). Reálný význam tajných spolupracovníků StB nespočíval pouze v získávání informací a přímém podílu na zatýkání a různých operacích, důležitá byla i samotná jejich existence. Vědomí možné přítomnosti těchto konfidentů prakticky kdekoliv, ve společnosti paralyzovalo protirežimní nálady a snahy něco dělat svobodně, celou společnost to doslova ochromovalo.⁹⁸

StB měla tři způsoby získávání spolupracovníků pro spolupráci. Na základě **ideových motivů**, zisku **hmotných nebo jiných výhod**, použitím **kompromitujících skutečností**, kterými disponovala. Konkrétní motivace tajných spolupracovníků byla však většinou kombinací výše uvedených prvků. Počet spolupracovníků získaných pro spolupráci jen na základě kompromitujících materiálů byl velmi malý. Čistě kompromitující důvody činily spolupracovníka nespolehlivým a nevěrohodným. Taktéž bychom se mýlili, kdybychom předpokládali, že StB poskytovala spolupracovníkům významnější hmotné výhody. Sám genpor. Ing. Alojz Lorenc, který stál v čele StB to považoval za velký handicap. Pouze významnější spolupracovníci dostávali pravidelný plat 1 500 korun měsíčně a jednou nebo dvakrát za rok peněžní odměnu několika tisíc navíc. Rozhodující většina dostávala nepravidelné odměny v řádu stovek korun nebo věcné dary. Více než peníze tedy očekávali určitá zvýhodnění. U běžných lidí se to týkalo třeba cest do zahraničí, povýšení v zaměstnání, přijetí dětí do škol atd.⁹⁹ Herci chtěli například vystupovat v televizi, spisovatelé chtěli, aby jim vyšla knížka.¹⁰⁰ StB měla možnosti tyto

⁹⁶ BÍLEK, Libor. Zavazují se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945–1989. *Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 4.

⁹⁷ Tamtéž

⁹⁸ TOMEK, Prokop. STÁTNÍ BEZPEČNOST: Politická policie, bez níž by se normalizační režim zhroutil. In: DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK, SAPAROVÁ, Kateřina, ed. *Příběhy bezpráví – nástroje normalizační moci: jeden svět na školách: metodická příručka*. Praha, 2012, s. 130.

⁹⁹ LORENC, Alojz. *Ministerstvo strachu?: neskartované vzpomínky generála Lorence*. Bratislava, 1992, s. 113 – 114.

¹⁰⁰ HRADILEK, Adam a Adam DRDA. Devět z deseti lidí se spolupráci s STB dokázalo vyhnout: rozhovor s badatelem Radkem Schovánkem (Ústav pro studium totalitních režimů). In: DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK, SAPAROVÁ, Kateřina, ed. *Příběhy bezpráví – nástroje*

výhody zajistit, problémem však bylo ohrožení konspirace spolupracovníka, v jehož prospěch intervenovala. Proto byla i tato možnost dosti omezována. Ideová motivace nesmí být v tomto případě zaměňována za ideologickou. V lidech žije vlastenecké cítění, a i když měli výhrady vůči politice státu, jeho ideologickým principům, nabídku spolupracovat s StB na úseku práce proti cizím rozvědkám a při ochraně ekonomiky, přijali často bez větších problémů. Mnozí lidé od spolupráce s StB očekávali jakousi ochranu před jinými mechanismy státu, jakož i před různými potížemi, jiní se zase báli spolupráci odmítnout za strachu, co by následovalo. S ohledem na pověst, která StB provázela, byl k takovým obavám jistě důvod.¹⁰¹

Když se StB podařilo spolupracovníka ke spolupráci přesvědčit, snažila se ho okamžitě různými způsoby svázat a zkompromitovat, aby se proti případnému vypovězení spolupráce pojistila. Spolupracovník musel vlastnoručně podepsat závazek (*příloha č. 7*), byl tajně focen při setkání s příslušníky StB, ze schůzek byly pořizovány audiozáznamy, na dotyčného nasadili prostitutku atd. Jsou známy případy, kdy lidé spolupráci s StB ukončili a byli pak zbiti a šikanováni. Ukončit spolupráci šlo velmi obtížně, zcela jistě hůř, než ji zpočátku odmítnout.¹⁰²

Tajní spolupracovníci užívali krycí jména, která si dle ustálené praxe od roku 1954 určoval každý spolupracovník sám. Pouze v případě, kdy tak učinit odmítl, mu bylo jméno zvoleno jeho řídicím důstojníkem. Všichni tajní spolupracovníci byli identifikováni pouze svým krycím jménem, jemuž někdy předcházelo písmeno definující typ spolupráce (např. A – agent, R – rezident). Existovalo několik typů tajných spolupracovníků. Stejně jako v mnoha dalších oblastech, i v této je znát silný vliv sovětských poradců, kteří prosadili používání „standardního“ sovětského názvosloví (rezident, agent, držitel propůjčeného bytu, důvěrník).¹⁰³

Rezident byl naprosto spolehlivý, zvláště vybraný člověk, který požíval mimořádné důvěry StB. Zpravidla se jednalo o životně zkušeného, odborně dobře připraveného

normalizační moci: jeden svět na školách: metodická příručka. Praha: Člověk v tísni, 2012, s. 136 – 138. ISBN 978-80-87456-32-3.

¹⁰¹ LORENC, Alojz. *Ministerstvo strachu?: neskartované vzpomínky generála Lorence*. Bratislava, 1992, s. 114 – 115.

¹⁰² HRADILEK, Adam a Adam DRDA. Devět z deseti lidí se spolupráci s STB dokázalo vyhnout: rozhovor s badatelem Radkem Schovánkem (Ústav pro studium totalitních režimů). In: DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK, SAPAROVÁ, Kateřina, ed. *Příběhy bezpráví – nástroje normalizační moci: jeden svět na školách: metodická příručka*. Praha, 2012, s. 137.

¹⁰³ BÍLEK, Libor. *Zavazují se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945 – 1989. Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 5 – 12.

bývalého příslušníka Sboru národní bezpečnosti, vojsk ministerstva vnitra nebo Státní bezpečnosti, který již pracoval mimo resort. Rezidenti zastupovali příslušníky StB, sami řídili a úkolovali agenty a důvěrníky.¹⁰⁴ Byli využíváni v případech, kdy charakter určité instituce, organizace, či skupiny lidí, v níž působil, neumožňoval pravidelný styk tamějších spolupracovníků s jejich „řídícím orgánem“ (příslušníkem StB, který je řídil a úkoloval). Tento typ tajného spolupracovníka byl tedy většinou využíván příslušníky zahraniční rozvědky a vojenské kontrarozvědky při řízení jejich spolupracovníků v zahraničí.¹⁰⁵

Agent byl nejčastějším typem tajného spolupracovníka StB. Agent se musel ke spolupráci ústně nebo písemně zavázat.¹⁰⁶ Byli to lidé, kteří měli v cílovém prostředí zájmu StB naprostou důvěru (nebo si ji dovedli získat), v ideálním případě z onoho prostředí přímo pocházeli nebo měli k jeho členům alespoň bližší vztah. Agenti podávali pravidelně svým řídícím důstojníkům zprávy a aktivně plnili další úkoly při vyhledávání, odhalování, rozpracování a dokumentování protistátní trestné činnosti a úkoly které jí měly zabránit a předcházet. StB přirozeně zaměřovala svůj zájem většinou na prostředí jehož členové byli vůči režimu skrytě či otevřeně nepřátelští či kritičtí, proto představovalo získání agentů z těchto prostředí velmi obtížný úkol.¹⁰⁷

Držitel propůjčeného bytu na základě smlouvy umožňoval v části svého soukromého bytu konspirační schůzky příslušníků StB nebo rezidentů s tajnými spolupracovníky a zároveň tak tuto činnost kryl. Obdobným způsobem fungovalo i užívání **konspiračního bytu**, který ovšem za tímto účelem, pod falešnou identitou, držel přímo příslušník StB. Jednalo se o byty, sklady či úřady, které pod odpovídající legendou umožňovaly dobré utajení.¹⁰⁸ Držitel propůjčeného bytu, jeho rodina i příbuzní byli velmi důkladně prověřováni a nikdy mu nebylo dovoleno znát totožnost tajných spolupracovníků, kteří k němu na schůzky docházejí.¹⁰⁹

Důvěrník mohl být prakticky kdokoliv, bez ohledu na to, zda měl, nebo neměl možnost pohybovat se v nepřátelském či zájmovém prostředí a získávat odtud informace. Zprávy většinou nepodával pravidelně (neměl totiž možnost jejich častého získávání),

¹⁰⁴ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 26.

¹⁰⁵ BÍLEK, Libor. *Zavazují se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945 – 1989. Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 7.

¹⁰⁶ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 26.

¹⁰⁷ BÍLEK, Libor. *Zavazují se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945 – 1989. Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 7.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 7 – 12.

¹⁰⁹ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 26.

protože se v zájmovém prostředí nepohyboval a s osobami zajímavými pro StB nepřicházeli příliš do styku. Z tohoto důvodu nebylo nutné důvěrníky ke spolupráci nějak formálně zavazovat a přidělovat jim krycí jména. Důvěrníci nebyli ani považováni za součást agenturní sítě.¹¹⁰ Pomáhali plnit pomocné, orientační a prověřkové úkoly při vyhledávání a objasňování protistátní trestné činnosti. Předávali nejrůznější informace ze zaměstnání nebo společenských organizací, oznamovali „protispolečenské chování“ atd. Jednalo se o velice široké spektrum lidí, šlo o komunisty i nestraníky, bývalé agenty a zaměstnance StB, diplomaty, umělce, nebo naopak o kandidáty a budoucí agenty.¹¹¹ Důvěrník se totiž v průběhu spolupráce mohl změnit v agenta, a naopak nevýkonný agent, který třeba ztratil důvěru v prostředí, do něhož byl nasazen, se změnil v důvěrníka.¹¹² Důvěrníci často o své spolupráci ani nevěděli, nemuseli tušit, že své informace předávají důstojníkům StB.

„V roce 1989, konkrétně k 13. říjnu, měla II. Správa SNB podle oficiálních zdrojů celkem 1575 agentů, 5 rezidentů a 1292 důvěrníků, regionální složky pak podle odhadů měly určitě více než 10 tisíc tajných spolupracovníků. Odhady, kolik tajných spolupracovníků StB celkem měla, se různí, včetně rozvědky to ale v roce 1989 zřejmě nebylo víc než třicet tisíc lidí.“¹¹³ „Zrušení StB v únoru 1990 pak znamenalo také oficiální konec existence její agenturní sítě. Pro samotné tajné spolupracovníky se však tato kapitola jejich života rozhodně neuzavřela. Naopak, zejména po zveřejnění tzv. Cibulkových seznamů tajných spolupracovníků StB se popisovaná problematika dostala do popředí zájmu sdělovacích prostředků a stala se předmětem široké veřejné i politické debaty, která trvá vlastně dodnes.“¹¹⁴

¹¹⁰ BÍLEK, Libor. Zavazují se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945 – 1989. *Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 7.

¹¹¹ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 25.

¹¹² HRADILEK, Adam a Adam DRDA. Devět z deseti lidí se spolupráci s STB dokázalo vyhnout: rozhovor s badatelem Radkem Schovánkem (Ústav pro studium totalitních režimů). In: DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK, SAPAROVÁ, Kateřina, ed. *Příběhy bezpráví – nástroje normalizační moci: jeden svět na školách: metodická příručka*. Praha, 2012, s. 136.

¹¹³ PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989*. Praha, 2012, s. 27.

¹¹⁴ BÍLEK, Libor. Zavazují se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945–1989. *Paměť a dějiny*. Praha, 2015, s. 19.

2 Profily zkoumaných médií

Česká tištěná média prošla na počátku 90. let, stejně jako celá společnost, obdobím transformace, během níž se změnil právní a ekonomický kontext působení médií, jejich postavení a funkce ve společnosti, stejně jako organizace práce v médiích, jejich technické podmínky a podoba a obsah samotné mediální produkce. Transformace českých médií začala hned v listopadu 1989, kdy se změnilo obsahové ladění médií a zásadním způsobem se oslabil jejich vztah ke státu.¹¹⁵ Fungování tištěných médií před listopadem 1989 bylo formováno normalizační politikou, jejíž počátek můžeme datovat do roku 1969, kdy uvolněnou atmosféru tzv. Pražského jara nahradila snaha o konsolidaci komunistického režimu a o systematické obnovení kontroly nad celou společností. Média byla ovlivňována cenzurou, jejímž prostřednictvím byla efektivně používána jako propagandistický nástroj režimu. Mediální prostor byl tedy ještě v listopadu 1989 maximálně monitorován a kontrolován komunistickým režimem.¹¹⁶ „Nástup demokratického režimu s tržními vztahy, dominujícím soukromým vlastnictvím a neoliberalním hodnotovým rámcem znamenal přechod z autoritářského modelu řízení médií sloužících především propagandistickým a ideově osvětovým cílům předlistopadového režimu k systému, v němž mají masová média být především institucí svobody projevu a fórem (veřejným prostorem) sloužícím k diskuzím o věcech veřejného zájmu.“¹¹⁷ Došlo tedy i ke změně pojetí žurnalistické práce, jejího smyslu a poslání. Zatímco za totalitního režimu bylo prací novináře podílet se na propagandě vládnoucí strany a sloužit bezvýhradně jejím zájmům, v demokratické společnosti je hlavní rolí žurnalistiky přinášet informace a upozorňovat na souvislosti mezi jevy, událostmi či osobami a institucemi. V totalitě jsou média poslušnými sluhami, v pluralitní demokracii, jak se říká, by měly být jejími „hlídacími psy“.¹¹⁸

¹¹⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8., s. 365.

¹¹⁶ MENCLEROVÁ, Kateřina. *Dva diskursy tzv. „sametové revoluce“: (Diskursivní analýza mediální reprezentace změny politického režimu v Rudém právu a Svobodném slovu)* [online]. Brno, 2011 [cit. 2019-06-10]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/bno61/diplomova_prace_-_Menclerova.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce PhDr. Jaromír Volek, Ph.D., s. 28.

¹¹⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 368.

¹¹⁸ ŽANTOVSKÝ, Petr. *Česká politika a média po roce 1989*. Praha: Institut Václava Klause, 2013. Publikace (Institut Václava Klause). ISBN 978-80-87806-02-9, s. 53.

2.1 Rudé právo

„*Deník Rudé právo jakožto ústřední tiskový orgán Komunistické strany Československa tvořil nedílnou součást politického života v naší zemi. Až do roku 1989 bylo nejvýznamnějším periodikem, které mělo zajištěno největší přídělky novinového papíru a jehož náklady dosahovaly nejvyšších čísel mezi tehdejšími československými médii.*“¹¹⁹

Deník vznikl na počátku 20. let, jeho první číslo vyšlo 21. září 1920. Nevznikl náhle, nebyl nově založeným periodikem, nýbrž se vyvinul z periodika *Právo lidu*, které bylo ústředním tiskovým orgánem Československé sociálně demokratické strany dělnické. Klíčovým obdobím pro zrod *Rudého práva* se stala etapa po demisi Tusarovy vlády (14. 9. 1920), kvůli níž mělo dojít k odložení plánovaného VIII. celostátního sjezdu sociální demokracie (25. – 28. 9. 1920). V této situaci propukají již naplno patrné názorové neshody mezi některými vedoucími členy strany. Je zde rovněž i názorový rozkol ohledně konání či nekonání celostátního sjezdu. Spor mezi zástupci pravicovějšího (vedeného šéfredaktorem a vydavatelem *Práva lidu* Josefem Stivínem a Antonínem Němcem) a levicového křídla sociální demokracie sympatizujícího s myšlenkami Komunistické internacionály vyústí 18. září 1920 odchodem zastánců pravice z Lidového domu. *Právo lidu* tak začíná vycházet v Beaufortově tiskárně, zatímco sympatizanti levice, kteří zůstali v Lidovém domě, vydávají ještě tentýž den deník pod názvem *Staré právo lidu*. To však vychází pouhé dva dny, v pondělí 20. září vychází *Večerník Rudého práva* a v úterý 21. září 1920 *Rudé právo* jako orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Samotný název *Rudé právo* pochází z myšlenky jednoho z prvních redaktorů Jana Skály. Dne 9. prosince 1920 je Lidový dům s redakcí a tiskárnou *Rudého práva* obsazen policií a redaktoři *Rudého práva* jsou vyhnáni. Lidový dům nepatřil totiž sociální demokracii, ale komanditní společnosti v čele s A. Němcem a tiskárna byla opřena o živnostenskou koncesi, která byla udělena poslanci Fr. Hummelhansovi, který s A. Němcem sympatizoval. Redakce *Rudého práva* je později přesunuta do pražské tiskárny Grafie v Myslíkově ulici č. 15, kde působila až do května 1927.¹²⁰

V květnu roku 1921 se *Rudé právo* stává hlavním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa (KSČ), která vznikla během sjezdu levice v karlínském Národním

¹¹⁹ PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-06-01].

Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/139184>. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D., s. 3.

¹²⁰ Tamtéž, s. 4 – 5.

domě. V této době na pozici šéfredaktora působí dr. Bohumil Šmeral, kterého záhy nahrazuje Filip Dobrovolný.¹²¹ Mezi členy redakce jsou Ivan Olbracht, Josef Hora, Václav Vacek, Antonín Bouček, Bedřich Vorel, Antonín Macek, Miloš Vaněk, Emanuel Škatula a Vojtěch Lev. Na stránkách Rudého práva se objevují např. informace o pracovních a sociálních poměrech dělníků, kritika tehdejší buržoazní vlády a karikatury politiků. Deník začíná plnit své poslání agitačního listu KSČ a stává se „důležitým prostředkem a formou soustavného uvědomování pracujících mas“. K velkému zlomu v kvalitě i kvantitě Rudého práva dochází 31. května 1927, kdy začíná vycházet v nové tiskárně Internacionála, vybudované v Národním domě strany v Praze Karlíně.¹²² V letech 1920 až 1928 byl součástí listu *Večerník Rudého práva*, který byl později nahrazen *Rudým Večerníkem (do roku 1934)*. Oba tituly, stejně jako řada dalších vydávaných komunistickou stranou, podléhaly často cenzurním zásahům, zákazům oficiálního prodeje apod. V dobách delších zákazů vycházení komunistického tisku, působení cenzury a zákazů distribuce se KSČ snažila působit na své členy vydáváním ilegálního tisku či různými letáky, což byla zkušenost, kterou později mohla využít v době Protektorátu Čechy a Morava.¹²³ V letech 1936 – 1938 zastával funkci šéfredaktora Jan Šverma, který byl blízkým spolupracovníkem Klementa Gottwalda. Náklad *Rudého práva* výrazně stoupal, zatímco v roce 1928 dosahoval pouhých 4 – 5 tisíc (večerní vydání 20 – 30 tisíc), v roce 1938 už dosahoval jeho náklad už 40 tisíc.¹²⁴

V prvních letech protektorátu, mezi lety 1939 a 1941, hrál ilegální tisk velmi důležitou úlohu. První ilegální *Rudé právo* vychází již v srpnu 1939, tedy pouhých pět měsíců od vyhlášení protektorátu. *Rudé právo* bylo komunisty šířeno po celém území protektorátu. Redakci *Rudého práva* v tomto období vedl Eduard Urx, který byl 13. února 1941 zatčen a jeho místo následně převzal Miloš Krásný. Po nástupu Reinharda Heydricha do funkce říšského protektora v září 1941 byla činnost ilegálního tisku výrazně omezena, byly odhaleny ilegální tiskárny, pozatýkáno mnoho členů komunistického i nekomunistického odboje, kteří se podíleli na vydávání ilegálních periodik. Od června 1941 do dubna 1942 redigoval *Rudé právo* Julius Fučík, po jeho zatčení se na redigování *Rudého práva* podílí Stanislav Brunclík, Josef Molák, Josef Košťálek a Karel Aksamit. Od

¹²¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 169.

¹²² PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991*. Praha, 2015, s. 5 – 6.

¹²³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 169.

¹²⁴ PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991*. Praha, 2015, s. 7.

dubna 1943 redigoval *Rudé právo* Rudolf Vetiška a Arnošt Weidner. Po jejich zatčení je vydávání listu na půl roku pozastaveno a jeho úlohu přebírá časopis *Předvoj*, který vydává organizace komunistické mládeže téhož názvu. Po této půlroční odmlce je vydávání ilegálního *Rudého práva* obnoveno. Obsahem *Rudého práva* byly hlavně komentáře k současné situaci a programová prohlášení, která vycházela z dokumentů Komunistické internacionály, vedení KSČ v Moskvě a ilegálního vedení KSČ. Poslední ilegální číslo *Rudého práva* vyšlo 1. května 1945.¹²⁵

Období po roce 1945 je obdobím očisty a restrukturalizace české mediální scény. Toto období je charakteristické rušením či přejmenováváním titulů, které za války legálně vycházely, obnovou listů, jež nemohly za protektorátu legálně vycházet, a zakládáním periodik nových.¹²⁶ Obnoveno je i *Rudé právo*, vydávání *Rudého práva* a jeho sídlo je rozhodnutím České národní rady přesunuto do Prahy 1, ulice Na Florenci, kde byl do té doby vydáván agrární tisk. *Rudé právo* tak získává moderní tiskárny, které vytvořily zázemí pro budoucí největší tisk v komunistickém Československu.¹²⁷ V květnu 1945 se šéfredaktorem stává Vladimír Koucký, kterého ve funkci již počátkem června nahrazuje Gustav Bareš. Ale i ten je po roce vystřídán a na jeho místo usedá Vilém Nový.¹²⁸ V tehdejší redakci působí např. Josef Rybák, Jiří Síla, Ladislav Štoll a Vojtěch Dolejší. *Rudé právo* v této době plní jasný úkol, podporuje KSČ, agituje a pomáhá mobilizovat dělníky, zejména se snaží popularizovat budovatelská hesla strany. Blíží se totiž volby, které byly vypsané na květen 1946.¹²⁹ Průměrný denní náklad *Rudého práva* se v roce 1947 pohyboval kolem 500 000 výtisků.¹³⁰

Na cestě k převzetí moci v únoru 1948 musela KSČ vyřešit jeden z podstatných úkolů. Musela ovládnout veřejné mínění a prostředky veřejné komunikace. Médii byla prisouzena propagandistická role výchovných, přesvědčovacích a osvětových institucí. Bylo nutné vytvořit podmínky pro to, aby bylo možné média a jejich produkci kontrolovat. Po únoru 1948 zasáhly mediální sféru velké změny. Poúnorová mediální politika měla za hlavní cíl propagaci a prosazování politiky KSČ ve veřejném prostoru a formování

¹²⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 209 – 211.

¹²⁶ Tamtéž, s. 232 – 233.

¹²⁷ PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991*. Praha, 2015, s. 9.

¹²⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 232 – 233.

¹²⁹ PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991*. Praha, 2015, s. 9.

¹³⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 233.

veřejného mínění.¹³¹ Náklad *Rudého práva* poprvé překročil 1 000 000 výtisků a došlo i k významné ekonomické změně ve vydávání. *Rudé právo* již nemuselo na sebe samo vydělávat, náklady na jeho vydávání a provoz převzal státní rozpočet. Od 1. července 1948 začalo *Rudé právo* vycházet v hlavičce i s ročníkem *Práva lidu*, což bylo důsledkem sloučení KSČ se sociálně demokratickou stranou a s tím spojeným zánikem *Práva lidu*. V období 40. a 50. let nebylo již třeba na stranách deníku bojovat s nepřáteli komunismu, takže se na stránkách objevují nová témata, týkající se života v socialistické společnosti, budování socialismu, či kulturního života pracujících lidí. V této době přispívají do *Rudého práva* svými texty, kresbami či básněmi významní čeští umělci: S. K. Neumann, Vítězslav Nezval, Ivan Olbracht, Marie Pujmanová, E. F. Burian, Konstantin Biebl, Jan Drda, František Halas, František Hrubín, Josef Lada, Fráňa Šrámek a Max Švabinský. Od ledna 1960 až do poloviny roku 1969 začalo *Rudé právo* vycházet rovněž i ve slovenštině.¹³²

V průběhu jara a léta 1968 dochází k liberalizaci veřejného prostoru a s tím spojenou demokratizaci médií. Cenzura v periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích byla zákonem č. 84/1968 Sb. zrušena a označena jako nepřípustná.¹³³ Právě v této době píše *Rudé právo* jednu z nejzajímavějších kapitol svého vývoje. V krátkém období mezi 21. srpnem a 3. zářím se z *Rudého práva* stává apolitické periodikum. Obsahem deníku během těchto pár dní nejsou politické ani agitační články o komunistické straně a socialistické společnosti, nýbrž zprávy o právě probíhající obsazování země cizími vojsky, nesouhlasná stanoviska a kritika těchto událostí. Svými články a informacemi z těchto dnů se *Rudé právo* zařadilo k médiím, která vyjadřovala plnou podporu Alexandru Dubčekovi (později v období normalizace jsou všechna čísla od mimořádného vydání 21. srpna až do 3. září 1968 označena komunistickou stranou jako nelegální). Dnem 4. září 1968 se na stránky *Rudého práva* vrací zpět původní obsah a deník se navrácí ke svému původnímu poslání plně podporovat politickou moc komunistické strany. V tomto smyslu obhajuje následně všechny změny, ke kterým v období počátků normalizace ve státě a společnosti docházelo. Po srpnové okupaci nastupující normalizační režim hledal cesty, jak vrátit média zpět do role, která jim dle sovětského modelu vztahu médií a politiky příslušela. Vedle politických a personálních důsledků pro „proreformně“ naladěné komunisty zasáhla tato situace i média. Z redakce

¹³¹ Tamtéž, s. 251 – 252.

¹³² PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991*. Praha, 2015, s. 10 – 11.

¹³³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 310.

musela odejít řada „nevyhovujících“ pracovníků. Dosavadní šéfredaktor Jiří Sekera byl na vlastní žádost uvolněn z funkce, a na jeho místo 17. dubna nastoupil zástupce šéfredaktora Miroslav Moc. Z *Rudého práva* v tomto období dále odešli například O. Svěřčina, Z. Šulc, M. Mášová, J. Šmíd či Jiří Franěk. Někteří byli přeloženi do jiných redakcí, mnozí však po velkém tlaku odešli na vlastní žádost.¹³⁴

V období 70. a 80. let byla masová média důsledně podřízena aparátu KSČ, který se skrze ideologické oddělení a oddělení masových sdělovacích prostředků, důsledně kontroloval média a lidi, kteří v nich působili.¹³⁵ V roce 1980 mělo *Rudé právo* denní náklad 942 000 výtisků a v roce 1987 to bylo již 1 025 300 výtisků.¹³⁶ Šéfredaktorem je od roku 1983 Zdeněk Hoření a jeho zástupci jsou V. Gerloch, F. Ryba a A. Zázvorka, od 80. let se zástupcem šéfredaktora stává i Zdeněk Porybný.¹³⁷

Po revolučních událostech listopadu 1989 dochází v deníku ke změnám. Již počátkem února 1990 přechází vydávání deníku pod *Vydavatelství Rudé právo*, Zdeněk Hoření odstupuje z funkce šéfredaktora, novým šéfredaktorem je jmenován redaktor Zdeněk Porybný. Na jaře 1990 dochází k proměně obsahu a dalším úpravám *Rudého práva*. Z hlavičky listu je odstraněno heslo „Proletáři všech zemí, spojte se!“ a taktéž symboly a emblematické podobizny představitelů mezinárodního komunistického hnutí. Během let 1990 a 1991 deník postupně mění deklarované zaměření podtitulu „list KSČ“ přes „Levicový list“ (podzim 1990 až léto 1991) po „Nezávislý list“ (od léta 1991). V té době již list jako nový titul se stejným názvem začala vydávat společnost Borgis, a.s. založená v září 1990. Většinu akcií (60 %) vlastnil Zdeněk Porybný, zbytek převážně zaměstnanci deníku. Transformace deníku vyvrcholila v roce 1995 přejmenováním *Rudého práva* na *Právo* (rok předtím se přídavné jméno „Rudé“ zmenšilo a graficky vzdálilo podstatnému jménu v názvu), jednalo se o definitivní distancování od minulosti deníku spjatého s KSČ.¹³⁸

¹³⁴ PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991*. Praha, 2015, s. 11 – 14.

¹³⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 310 – 335.

¹³⁶ Tamtéž, s. 339.

¹³⁷ PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991*. Praha, 2015, s. 51.

¹³⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha, 2011, s. 372

V současné době, dle aktuálních výsledků výzkumu MEDIA PROJEKT, je deník Právo se 237 tis. čtenáři denně třetím nejčtenějším celostátním deníkem.¹³⁹ Společně s portálem *Seznam.cz* se také podílí na internetovém zpravodajském portálu *Novinky.cz*.

2.2 Svobodné slovo

Svobodné slovo, ústřední deník Československé strany národně socialistické, vzniklo 16. května roku 1945. Nejednalo se však, stejně jako v případě Rudého práva, o nově založený list. Jednalo o původní deník *České slovo*, které vycházelo i za protektorátu a po skončení války muselo změnit název.

První číslo *Českého slova* vyšlo již 1. března 1907 jako první ústřední deník České strany národně sociální.¹⁴⁰ Na založení deníku se velkou mírou podílel Jaroslav Šalda.¹⁴¹ Vlastníkem a nakladatelem bylo vydavatelství *Melantrich* a odpovědným redaktorem se stal Jiří Pichl.¹⁴² Zásadním zlomem se pro *České slovo* stala 1. světová válka, kdy již od 14. září 1914 je zastaveno jeho vydávání. Další číslo *Českého slova* se na stáncích objevuje 15. října 1918. Vydavatelem byl Václav J. Klofáč, odpovědným redaktorem Jiří Stříbrný a tisk zajišťoval koncern *Melantrich*.¹⁴³

Doba první republiky byla pro *České slovo* velmi příznivá. *České slovo* pokračuje v tradici stranického listu, podporuje a souzní s politikou hradu. Novým šéfredaktorem je jmenován Vlastimil Borek, kterého později nahrazuje Otakar Skýpala a od roku 1930 je šéfredaktorem Karel Zdeněk Klíma.¹⁴⁴ V roce 1923 začíná vycházet i *Večerní České slovo*,

¹³⁹ VÝZKUM ČTENOSTI TISKU – MEDIA PROJEKT. In: *Unie vydavatelů* [online]. Praha: Unie vydavatelů ČR, ©2013, 14. května 2019 [cit. 2019-06-02].

Dostupné z: http://www.unievydavatelu.cz/cs/unie_vydavatelu/medialni_data

¹⁴⁰ MALÍŠOVÁ, Klára. *Deník Svobodné slovo v listopadu 1989 se zaměřením na portrét* [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-06-10]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/99454/130230072.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Doc. PhDr. Michal Šobr, CSc., s. 4.

¹⁴¹ ROTTOVÁ, Tereza. *Svobodné slovo 1945 – 1948: ústřední orgán Československé strany národně socialistické* [online]. Praha, 2010 [cit. 2019-06-10]. Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/34817/DPTX_2010_1_0_292308_0_93593.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut

komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc., s. 11.

¹⁴² MALÍŠOVÁ, Klára. *Deník Svobodné slovo v listopadu 1989 se zaměřením na portrét*. Praha, 2018, s. 4.

¹⁴³ ROTTOVÁ, Tereza. *Svobodné slovo 1945 – 1948: ústřední orgán Československé strany národně socialistické*. Praha, 2010, s. 13.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 13.

kteří z hlediska objemu nákladu (více než 500 000) představovalo nejsilnější večerník Československa.¹⁴⁵ Podíl na tomto úspěchu nemají jen kvalitní rubriky a přílohy, ale též ilustrace Josefa Lady (obrázkový seriál s Haškovým Švejkem).

S vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava přichází mnoho změn. Do redakce je na post šéfredaktora dosazen přední aktivistický novinář Karel Lažnovský.¹⁴⁶ *České slovo* vychází po celou dobu 2. světové války, jen v roce 1944 je nuceno změnit svoji periodicitu a stát se týdeníkem. K denní periodicitě se opět vrátilo následujícího roku 1945 v průběhu květnového povstání. U obnovení deníku stál stejně tak jako u jeho zrodu Jaroslav Šalda. A byl to právě Šalda, kdo vymyslel pro deník nový název *Osvobozené České slovo*. První číslo vyšlo 6. května 1945, následně pak po šesti dnech změnilo svůj název na *Českou pravdu* a konečnou podobu názvu získalo *Svobodné slovo* po dohodě ministra financí Václava Kopeckého s národně socialistickými ministry. První číslo *Svobodného slova* vychází tedy 16. května 1945. Šéfredaktorem je jmenován Karel Nový. Deník má čtyři strany, kdy první strana byla věnována aktuálnímu domácímu i zahraničnímu politickému dění, na druhé a třetí straně se nacházelo zpravodajství z domova a kultury. Čtvrtá strana se v rubrice *Denní zprávy* věnovala stručným informacím a oznámením z celého Československa.¹⁴⁷

Po státním převratu v únoru 1948 se komunisté ujali nejen moci, ale i kontroly a řízení médií. S únorem započal nástup modelu veřejné komunikace typické pro totalitní režimy. Základy tohoto modelu byly okopírovány od Sovětského svazu, ale byly využity i domácí zkušenosti s médii v období nacistické okupace. KSČ chtěla maximalizovat svoji kontrolu nad mediální komunikací, izolovat občany od „závadných informací“ a formovat tak jejich názory žádoucím směrem.¹⁴⁸ Po únorovém převratu se v důsledku změn politických podmínek mění vedení Československé strany národně socialistické. Ve vedoucích funkcích jsou ti, kteří se již během únorových dní přidali na stranu komunistů. Jednalo se zejména o Aloise Neumanna a Emanuela Šlechtu. Změny nepostihly jenom stranu, která změnila dokonce i svůj název na *Československou stranu socialistickou*, ale i redakci *Svobodného slova*. Obsazení *Melantrichu* komunisty znamenalo pro dosavadní

¹⁴⁵ MALIŠOVÁ, Klára. *Deník Svobodné slovo v listopadu 1989 se zaměřením na portrét*. Praha, 2018, s. 4.

¹⁴⁶ ROTTOVÁ, Tereza. *Svobodné slovo 1945 – 1948: ústřední orgán Československé strany národně socialistické*. Praha, 2010, s. 14.

¹⁴⁷ MALIŠOVÁ, Klára. *Deník Svobodné slovo v listopadu 1989 se zaměřením na portrét*. Praha, 2018, s. 4.

¹⁴⁸ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8, s. 137.

redakci definitivní konec. Z redakce byli odstraněni ti, proti kterým v uplynulých letech komunisti tolik bojovali. *Svobodné slovo* bylo do té doby nejvýraznějším listem stojícím v opozici vůči politice prosazované KSČ. Redakci s dalšími novináři opustil například šéfredaktor Ivan Herben, redaktor František Klátil a Ivan Suk. *Svobodné slovo*, které vyšlo 27. února 1948, nemělo již, krom grafické úpravy a jednotlivých rubrik, s tím původním cokoliv společného. Dochází i ke změně podtitulu na *List akčního výboru Československé strany národně socialistické*, který deníku vydržel až do 4. března 1948, kdy se mění na *List Československé strany socialistické*. Zásadní změna se však týká místa šéfredaktora, kterým se nově stává Ladislav Technik. Další vydávání *Svobodného slova* je zcela pod kontrolou komunistů.¹⁴⁹ Od únorového převratu se tak na dalších 40 let dostává moc zcela do rukou KSČ, je dokončeno znárodnování a tisk mohl být nadále vydáván pouze povolenými politickými stranami a organizacemi. Jako žurnalisté mohli působit pouze členové svazu novinářů. Novináři, kteří nebyli ochotni spolupracovat s novým režimem, byli ze svazu vylučováni. Ztráta členství znamenala současně i ztrátu možnosti pracovat v médiích.¹⁵⁰ Průměrný denní náklad *Svobodného slova* v tomto období pomalu narůstá a ze 153 000 výtisků (rok 1948) se zvyšuje až na 221 000 výtisků (rok 1988).¹⁵¹

V listopadu 1989 se *Svobodné slovo* díky svému umístění na Václavském náměstí stává dějištěm zlomových událostí. Deník se tak neplánovaně ocitá přímo v centru dění, čehož dokázal využít a téměř okamžitě začal informovat o událostech „sametové revoluce“. Zpočátku se tak dělo bez předchozího souhlasu ČSS, která se zprvu od činnosti redaktorů distancovala, ale v následujících dnech se k jejich opozičním aktivitám připojila. Zapojení redaktorů *Svobodného slova* do událostí opozičního hnutí vedlo k organizování dobře známých „balkónů“ Melantrichu. Poprvé se tak stalo 21. listopadu 1989, kdy z balkónu promluvil k lidem Václav Havel a další představitelé OF společně s významnými osobnostmi tehdejší doby.¹⁵²

Transformace *Svobodného slova* po roce 1989 započala ztrátou většinového podílu Československé strany socialistické ve společnosti vydavatele deníku (*Svobodné slovo Melantrich a.s.*). Ten získala Investiční a poštovní banka, která úvěrovala ztrátový provoz *Melantrichu*. Banka později svůj většinový podíl prodala skupině Chemapol, který v roce

¹⁴⁹ ROTTOVÁ, Tereza. *Svobodné slovo 1945 – 1948: ústřední orgán Československé strany národně socialistické*. Praha, 2010, s. 129 – 133.

¹⁵⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha, 2010, s. 171.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 127 – 253.

¹⁵² MALIŠOVÁ, Klára. *Deník Svobodné slovo v listopadu 1989 se zaměřením na portrét*. Praha, 2018, s. 6.

1998 postoupil vydavatelská práva firmě N-Tisk ve vlastnictví německého Mittelrhein Verlag. V roce 1997 dochází k přejmenování deníku na *Slovo* a v rámci úsporných opatření se jeho redakce slučuje s redakcí *ČM Zemědělských novin* spadajících též pod Mittelrhein Verlag. Oba deníky zanikly koncem září 2001, nahradilo je regionální periodikum *Pražské slovo* německé vydavatelské skupiny Verlagsgruppe passau, která jeho vydávání zastavila s koncem roku 2001.¹⁵³

¹⁵³ ŽÁKOVÁ, Michaela. *První týden sametové revoluce ve vybraných denících (Rudé právo a Svobodné slovo)* [online]. Praha, 2008 [cit. 2019-06-10]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zp/dtdownload/8800039789/?lang=cs>. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jakub Končelík, s. 11 – 12.

3 Metodologie

3.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu této bakalářské práce je analýza mediálního obrazu Státní bezpečnosti (StB), který přinášela vybraná tištěná média ve sledovaném období. Za cíl své práce si kladu zjistit, jaký byl obraz StB ve vybraných denících, postoj těchto deníků k rušení StB a její minulé činnosti. Mým dalším cílem je zjistit hlavní témata, o nichž vybrané deníky v souvislosti s StB ve sledovaném období informovaly.

3.2 Výzkumné otázky a hypotézy

„Na počátku každého výzkumu vždy stojí stanovení jasného cíle zkoumání, ten by měl být jednoznačně definován formou výzkumné otázky nebo hypotézy. Z definice výzkumné otázky/hypotézy musí jasně vyplývat, co budeme v jednotlivých obsazích médií hledat a analyzovat.“¹⁵⁴

Hlavní výzkumné otázky mé bakalářské práce jsou tyto:

- 1) **Jaký byl obraz Státní bezpečnosti ve vybraných denících?**
- 2) **Jaký byl postoj těchto deníků k rušení StB a její minulé činnosti?**
- 3) **Jaká byla hlavní témata, o nichž vybrané deníky v souvislosti s StB informovaly?**

Na základě výzkumných otázek jsem formuloval šest hypotéz, které jsem se rozhodl pomocí analýzy vybraných deníků buď potvrdit, nebo vyvrátit.

Hypotéza H1 – Svobodné slovo se věnovalo tématům souvisejícím s StB více než Rudé právo.

Hypotéza H2 – Svobodné slovo pokládalo téma StB za důležité, a věnovalo mu prostor na titulní straně vícekrát než Rudé právo.

Hypotéza H3 – Média do konce roku 1989 o StB vůbec neinformovala.

¹⁵⁴ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4, s. 104.

Hypotéza H4 – V druhé polovině sledovaného období se tématu StB analyzované deníky věnovaly více.

Hypotéza H5 – Rudé právo k informování o StB využívalo převážně tiskových zpráv ČTK, Svobodné slovo naopak zpráv svých redaktorů.

Hypotéza H6 – Rudé právo se staví celkově k StB a jejímu zrušení neutrálně, naproti tomu Svobodné slovo se staví k StB negativně a její zrušení hodnotí kladně.

Otázka týkající se hlavních témat, o nichž vybrané deníky v souvislosti s StB na svých stránkách informovaly, bude zodpovězena na základě výsledků analýzy vybraných deníků a tato témata budou podrobněji rozebrána v následující kapitole.

3.3 Použitá metoda

Na základě formulovaných hypotéz jsem se rozhodl pro výzkum využít kvantitativní obsahovou analýzu. „*Kvantitativní metody totiž vycházejí především z otázky Kolik?*“¹⁵⁵ Pro zkoumání mediálních sdělení je využívána Berelsonova kvantitativní obsahová analýza, která je tradičním nástrojem zkoumání mediálních obsahů. Zkoumá, jakými tématy se média zabývají a jak velký prostor jim věnují. Pro kvantitativní obsahovou analýzu je charakteristickým rysem vysoká míra strukturovanosti, a s tím spojený vysoký stupeň ověřitelnosti. Velkou výhodou kvantitativních výzkumů je jejich přenositelnost, poskytují objektivní výsledky nezávislé na výzkumníkovi, který ji provádí. Pokud tedy budou následně analyzovat stejný materiál další výzkumníci, měli by docílit shodných výsledků. Kvantitativní obsahovou analýzou je možné zpracovat a analyzovat velké množství textů. Díky užívání statistiky a číselných údajů přináší větší přesnost a také větší přesvědčivost výsledků, které mohou být jasně a jednoznačně prezentovány v tabulkách a grafech. Kvantitativní výzkum je založen na měření proměnných, zkoumá frekvenci výskytu jednotlivých proměnných nebo jejich kategorií.¹⁵⁶

Kvantitativní obsahová analýza sestává z několika základních kroků:

- 1) formulace výzkumné otázky nebo hypotézy
- 2) definice výběrového souboru/populace

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 16.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 99 – 104.

- 3) výběr patřičného vzorku z populace
- 4) výběr a definice jednotky měření
- 5) konstrukce kategorií obsahu, které budou analyzovány
- 6) vystavení systému kvantifikace
- 7) trénink kódovačů a provedení pilotního výzkumu
- 8) kódování obsahů
- 9) analýza shromážděných dat
- 10) definice závěrů¹⁵⁷

3.4 Výběrový soubor

„Výběrový soubor bývá zpravidla ohraničen a) časově, b) z hlediska zvoleného média, případně i c) žánrově nebo tematicky. Volba výběrového souboru je východiskem pro konstrukci vzorku zkoumání.“¹⁵⁸

Pro výzkum byly vybrány dva celostátní deníky *Rudé právo* a *Svobodné slovo*, které byly analyzovány v celém rozsahu (analyzovány byly všechny jejich rubriky). *Rudé právo* „list Ústředního výboru Komunistické strany Československa“ bylo vybráno jako deník oficiálně zastupující vládnoucí režim. *Rudé právo* bylo propagandistickým nástrojem, jehož primárním úkolem bylo ovládnutí a manipulace veřejného mínění. Jeho redaktoři museli být členy komunistické strany a dá se předpokládat, že patřili spíše k sympatizantům strany a režimu. *Svobodné slovo*, které začalo v listopadu 1989 otiskovat první necenzurované informace a je označováno „hlavním deníkem“ Sametové revoluce, bylo vybráno jako protipól *Rudého práva*. Redaktoři *Svobodného slova* členy komunistické strany být nemuseli a můžeme předpokládat, že někteří mohli patřit k odpůrcům režimu, nebo minimálně vládnoucí režim nepodporovali.

Sledované období začíná 17. listopadem 1989 a končí 9. červnem 1990, kdy skončily první svobodné volby v Československu od roku 1946.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 103 – 104.

¹⁵⁸ Tamtéž, s.104.

3.5 Kódovací jednotka

„Dalším důležitým rozhodnutím v rámci kvantitativní obsahové analýzy je volba jednotky měření, což je nejmenší prvek analýzy, kterého si budeme všímat. Jednotka měření je úsek mediálních obsahů, na kterém zkoumáme zvolené proměnné a jejich kategorie. Každá taková jednotka je poté analyzována z hlediska zkoumaných proměnných.“¹⁵⁹

Základní kódovací jednotku tohoto výzkumu tvoří jeden článek (se všemi jeho součástmi, titulkem, nadtitulkem, podtitulkem, vlastním textem,...) jehož hlavní téma souvisí se Státní bezpečností (StB). Nesledovány a zanedbávány jsou tedy všechny články kde je téma StB pouze vedlejším tématem, je o StB pouze zmínka, případně hlavní téma článku s StB pouze souvisí (např. aféra Bartončík).

3.6 Volba proměnných

„Jádrem celé kvantitativní obsahové analýzy je konstrukce obsahových kategorií jednotlivých proměnných, kterých mohou zkoumané jednotky analýzy nabývat.“¹⁶⁰

Veškeré nalezené články analyzovaných periodik byly následně kódovány na základě zvolených proměnných. Zvolené proměnné nám slouží k ujasnění, jaké informace budeme u analyzovaných článků sledovat.

- 1) **Periodikum** – ve kterém byl článek uveřejněn: 1 (Rudé právo), 2 (Svobodné slovo)
- 2) **Datum vydání** – ve formátu DD.MM.RRRR
- 3) **Titulní strana** – 0 (NE), 1 (ANO)
- 4) **Téma článku** – hodnotami této proměnné jsou čísla 1 – 11, která byla během zkoumání postupně přidělována konkrétním tématům analyzovaných článků
- 5) **Vyznění článku** – vyznění článku ve vztahu k StB, 0 (neutrální), 1 (negativní), 2 (pozitivní)
- 6) **Rozsah** – rozsah článku definovaný počtem slov, měření probíhalo převodem článků v digitální formě do formátu Word
- 7) **Autor** – 0 (ČTK), 1 (redaktoři deníku)

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 105.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 106.

3.7 Sběr dat a vyhodnocení výsledků

„Jádro kvantitativní obsahové analýzy – kódování vzorku obsahů – bývá časově náročné. Jde o krok, kdy kódovači postupují od jedné měřené jednotky k druhé a u každé z nich zaznamenávají, jakých kategorií proměnné nabývají. Ke zpracování využívají kódovací knihu, která je soupisem proměnných, jejich kategorií a jim přiřazených číselných kódů.“¹⁶¹

Pro vyhledávání kódovacích jednotek (článků) sledovaného období jsem zvolil manuální procházení výtisků vybraných deníků v prostorech Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Všechny nalezené relevantní články jsem si v měřítku 1:1 okopíroval a sledované proměnné zapsal do záznamového archu tabulky v Excelu, která je přílohou této práce. V ověřovací fázi, která předcházela samotnému sběru dat, jsem taktéž úspěšně provedl kontrolu reliability. Opětovně jsem v části již analyzovaných deníků vyhledal a znovu zakódoval články, následně jsem tyto výsledky porovnal s již zjištěnými hodnotami a dosáhl totožných výsledků. Výsledky výzkumu jsou analyzovány a publikovány v nadcházející kapitole.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 107.

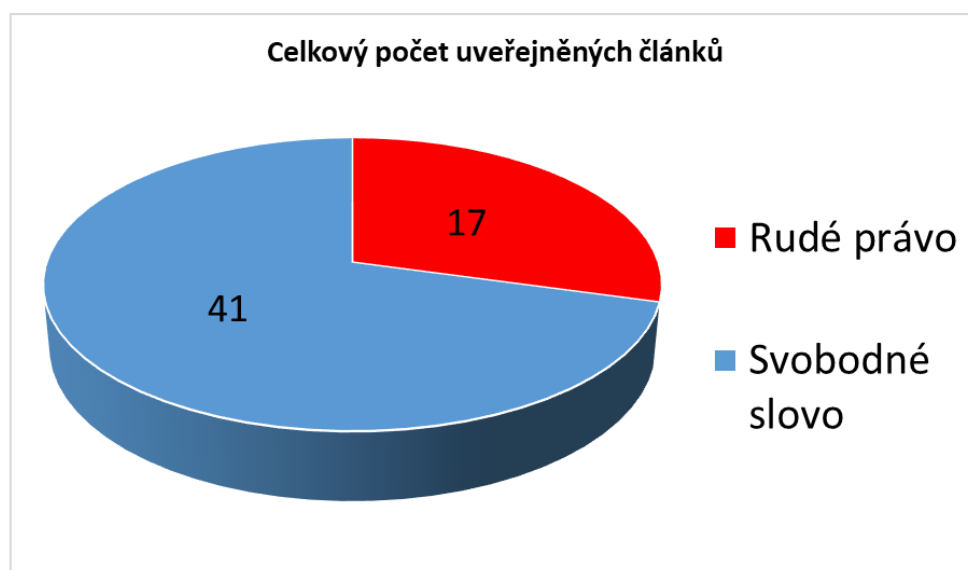
4 Obsahová analýza médií

Ve sledovaného období jsem v analyzovaných médiích našel celkem 58 článků jejichž hlavním tématem byla Státní bezpečnost (StB). V následujících podkapitolách výzkumné části této práce se budu věnovat interpretaci výsledků získaných metodou kvantitativní obsahové analýzy a následnému potvrzení či vyvracení formulovaných hypotéz. Vyhodnocení těchto dílčích podotázek nám pomůže zodpovědět hlavní otázky tohoto výzkumu.

4.1 Počet článků a rozsah věnovaný StB jednotlivými deníky

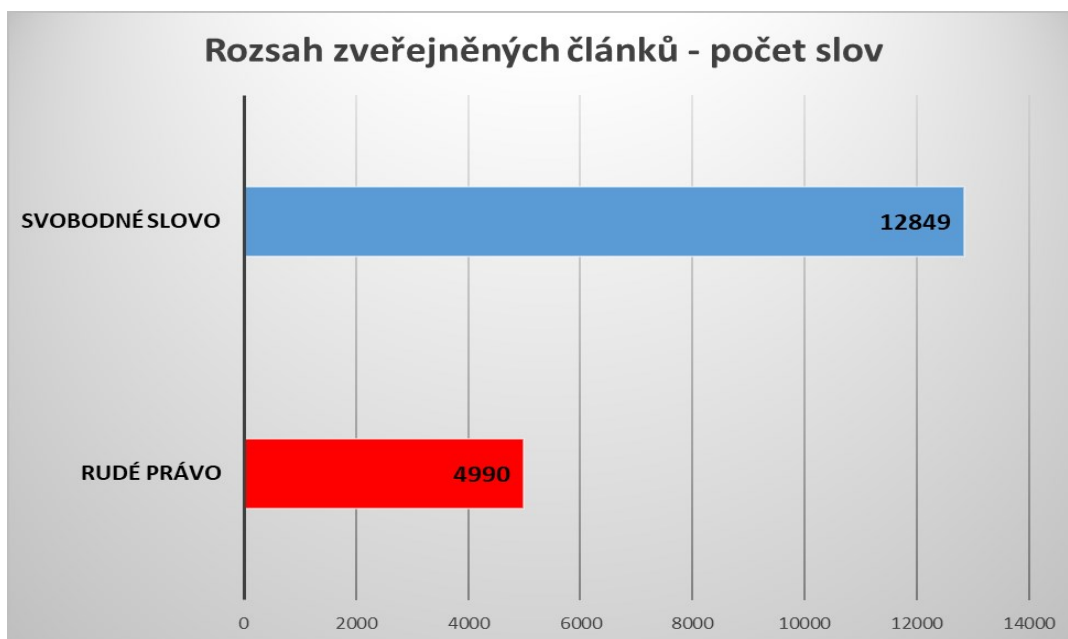
Ve sledovaném období vyšlo v analyzovaných periodikách celkem 58 článků. Z toho 17 v *Rudém právu* a 41 ve *Svobodném slovu*. V podkapitole této práce věnované hypotézám byla formulována hypotéza H1 (*Svobodné slovo* se věnovalo tématům souvisejícím s StB více než *Rudé právo*). Jak můžeme vidět v následujícím grafu (Graf 1), nejvíce článků o StB vyšlo ve sledovaném období ve *Svobodném slovu*. Tomu odpovídá i rozsah publikovaných zpráv (Graf 2), v *Rudém právu* je to pouhých 4990 slov a ve *Svobodném slovu* 12849 slov. **Hypotéza H1** tedy byla **POTVRZENA**.

Graf 1

zdroj: vlastní zpracování

Graf 2

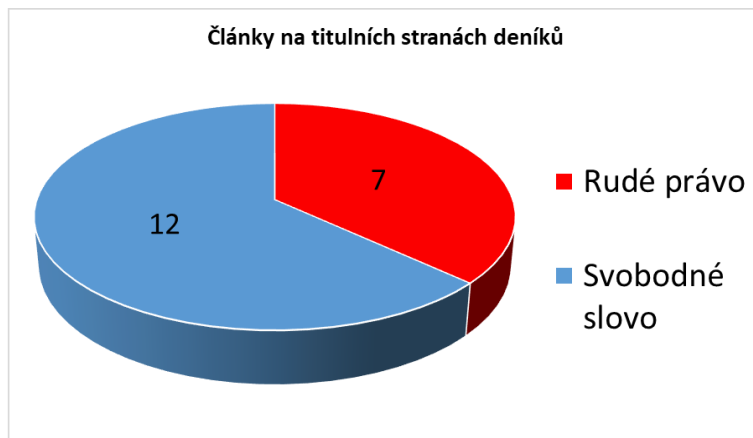

zdroj: vlastní zpracování

4.2 Počet článků na titulních stranách deníků

Obecně lze říci, že pokud média pokládají nějaké téma za důležité, věnují mu prostor na své titulní straně. Chceme-li tedy zjistit, pro který z analyzovaných deníků bylo téma StB více důležité, musíme se zaměřit na výskyt článků o tomto tématu na titulních stranách těchto deníků. Z celkového počtu 58 uveřejněných článků jich bylo celkem 19 umístěno na titulní stranu. Konkrétně se jednalo o 12 článků *Svobodného slova* a 7 článků *Rudého práva* (Graf 3).

Graf 3

zdroj: vlastní zpracování

Na základě výše uvedených zjištění můžeme konstatovat, že **hypotéza H2** (Svobodné slovo pokládalo téma StB za důležité, a věnovalo mu prostor na titulní straně vícekrát než Rudé právo) je pravdivá a **POTVRZENA**.

4.3 Četnost článků v časovém horizontu

Sledované období má celkem 205 dnů rozložených do 8 kalendářních měsíců. První zveřejněný článek o StB se objevuje již 6. prosince 1989 ve Svobodném slovu. Z grafu 4 je patrné, že do konce roku vychází ve sledovaných denících celkem 9 článků o StB. Graf nám tedy předkládá odpověď na hypotézu H3 (*Média do konce roku 1989 o StB vůbec neinformovala*), kterou na základě dat provedené analýzy vyvrací. **Hypotéza H3** je tedy **NEPOTVRZENA**.

Graf 4

Zdroj: vlastní zpracování

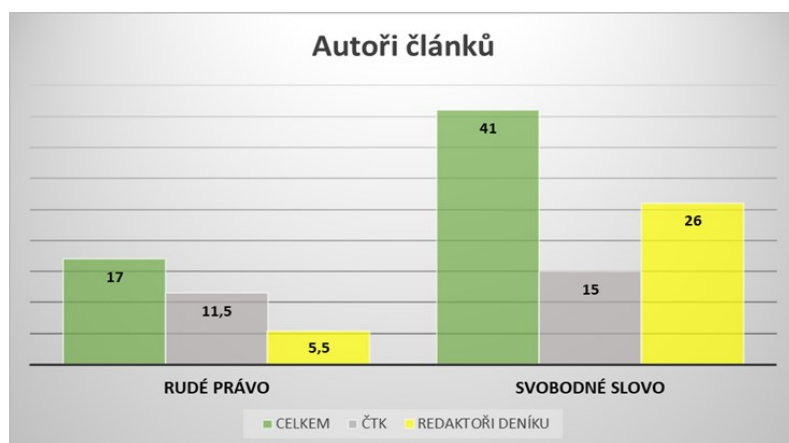
Aby bylo možné zodpovědět *hypotézu H4*, rozdělil jsem sledované období na dvě části. Jelikož má sledované období 8 kalendářních měsíců, rozhodl jsem se toto období rozdělit na dvě období po 4 měsících. První část tvoří listopad – únor a druhou potom březen – červen. První časový úsek má celkem 104 a druhý 101 dnů, vzhledem k rozsahu zkoumaného období je rozdíl 1,5 dne zcela zanedbatelný. Ačkoliv by se mohlo zdát, že v porevolučních měsících budou informace o StB hojně medializovanou událostí, která

bude mít vzestupnou tendenci, není tomu tak. Graf (Graf 4) zobrazuje nárůst článků o StB, který svého vrcholu dosahuje v měsících leden a únor, kdy je v každém z deníků uveřejněno 13 článků. Dále už má téma StB dobře patrný sestupný trend, i přes mírný vzestup v měsíci dubnu a květnu. Obecně lze tedy říci, že se četnost zpráv týkajících se StB v první polovině sledovaného období (listopad – únor) zvyšovala a byla následována prudkým propadem v polovině druhé (březen – červen). V druhé polovině sledovaného období již nedosáhla medializace tématu StB úrovně srovnatelné s první polovinou. Množství publikovaných článků v průběhu času neroste, naopak v druhé polovině sledovaného období klesá. **Hypotéza H4** (V druhé polovině sledovaného období se tématu StB analyzované deníky věnovaly více) je tedy **NEPOTVRZENA**.

4.4 Autoři článků

Mnou formulovaná hypotéza H5 (Rudé právo k informování o StB využívalo převážně tiskových zpráv ČTK, Svobodné slovo naopak zpráv svých redaktorů) vychází z přesvědčení, že redaktori Svobodného slova měli v nastalém porevolučním období zájem psát o tématech, kterým se před listopadem 1989 věnovat nemohli. Naopak u Rudého práva jsem předpokládal, že se ve většině článků omezí pouze na publikování tiskových zpráv ČTK. Z grafu 5 je patrné, že tomu tak skutečně bylo, Rudé právo má z publikovaných 17 článků u 11,5 (jeden článek měl jako autora ČTK/redaktor) jako autora uvedeno ČTK, což tvoří téměř 68 % článků. Svobodné slovo má naopak z celkových 41 článků uvedeno ČTK pouze u 15 z nich, což odpovídá necelým 37 %. **Hypotéza H5** je tedy **POTVRZENA**.

Graf 5

zdroj: vlastní zpracování

4.5 Hlavní témata článků

Pomocí proměnné „téma článku“ jsem zkoumal témata, která se ve sledovaném období objevovala na stránkách vybraných deníků. Z analýzy vzešly následující údaje, vyobrazené v grafu 6, který představuje zobrazení veškerých témat v průběhu sledovaného období a jejich zastoupení v analyzovaných denících. Nejvíce zastoupeným tématem článků je **zrušení StB (29 článků z celkových 59)**, které je i nejvíce publikovaným tématem u obou deníků. Další témata, která můžeme nalézt u obou deníků se týkají **účasti StB na událostech 17. listopadu a skartací dokumentů StB**. V analyzovaných denících můžeme najít i další články, které nelze zařadit ani do jedné z výše uvedených společných kategorií témat. Jejich množství je zanedbatelné a jejich témata nejsou publikována v obou denících. U *Rudého práva* jsou to tyto tři články:

- **Pod záminkou nezpůsobilosti** pojednává o rehabilitaci příslušníků StB, kteří museli po roce 1969 od StB odejít kvůli svým postojům k srpnové okupaci vojsky Varšavské smlouvy.
- **Svědectví pracovníka pohřební služby: Závěr pátrání po obětech bývalé StB** se zabývá pátráním po obětech, které měla StB pohřbívat na Ďáblickém hřbitově v Praze Bohnicích.
- **Černá kniha zaklapnuta** se věnuje tématu tzv. černé knihy osob, kterým se nevydávaly cestovní doklady.

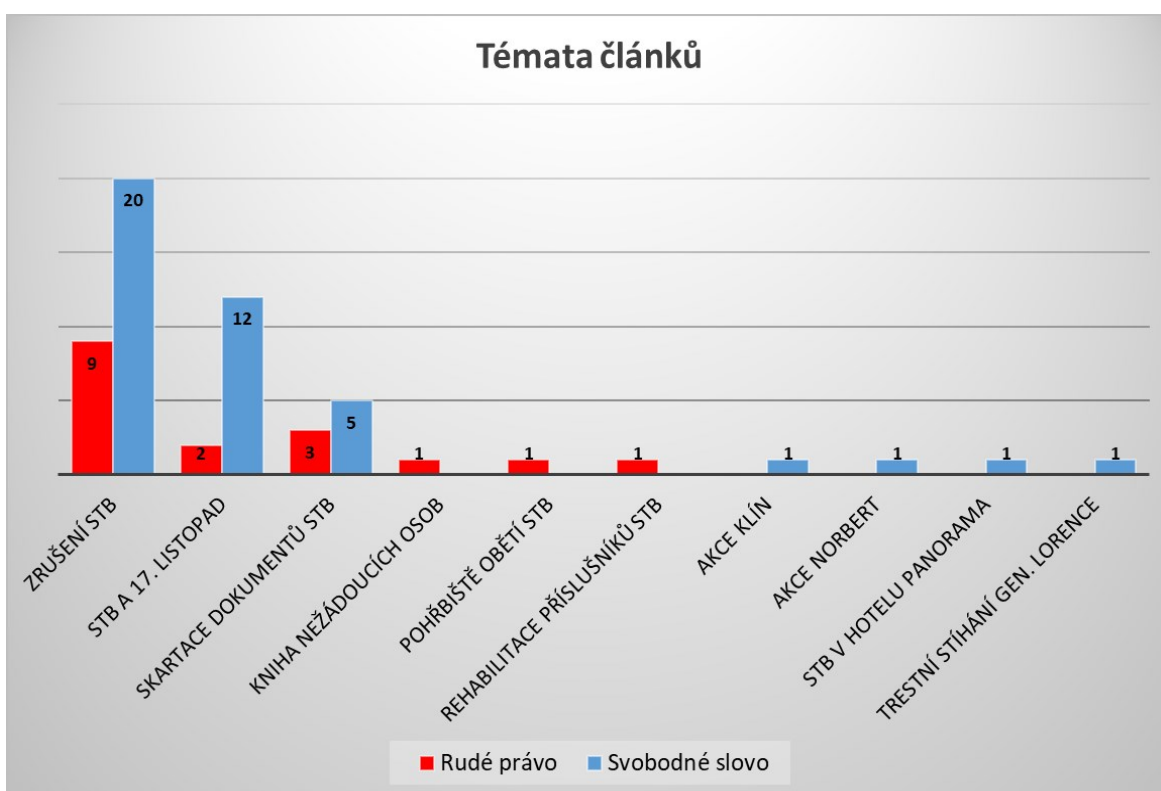
Svobodné slovo kromě článků týkajících se společných témat obou deníků, publikuje další čtyři články:

- **Co na to hosté?** přináší sdělení pracovníků FMV, že v některých pražských hotelích jsou místnosti, které využívala StB. Článek se věnuje konkrétně pražskému hotelu Panorama a činnosti StB v jeho prostorech.
- **Akce »NORBERT«** – jde o sdělení Petra Buriana o přísně utajované akci Státní bezpečnosti, která měla hrubě omezit osobní svobodu vybraných „nepohodlných“ osob.
- **Povedený kamarád** – tématem je akce StB Klín a osoba Michaela Králky, který byl pověřen vypracováním této akce. Michael Králka zmizel s veškerým podkladovým materiálem neznámo kam. V akci Klín šlo o vytipování neshod a konfliktů

v občanských iniciativách pro případ, že by nebylo možné vyhnout se rozhovorům u kulatého stolu mezi tehdejší vládou a opozicí.

- ***Další tři ve vazbě*** – přináší informaci o zahájení trestního stíhání a uvalení vazby na bývalého generálporučíka StB A. Lorence a dalších tří příslušníků StB.

Graf 6

zdroj: vlastní zpracování

V následující části jsem se rozhodl věnovat tématům, která jsou v průběhu sledovaného období publikována v obou analyzovaných denících. Jejich řazení jsem určil dle data uveřejnění prvního článku sledovaného tématu.

4.5.1 Skartace dokumentů StB

„Krátko po 17. listopadu 1989 začalo vedení Federálního ministerstva vnitra ČSSR řešit akutní problém, co s obsahem agenturně - operativních svazků Státní bezpečnosti (StB), který mohl do budoucna výrazným způsobem kompromitovat nejenom příslušníky

politické policie, ale zejména nomenklaturní kádry Komunistické strany Československa (KSC). Na úrovni prvního náměstka ministra vnitra genpor. Ing. Alojze Lorence, CSc. proto došlo k rozhodnutí vydat zvláštní pokyn, kterým bylo operativním útvarům Státní bezpečnosti (StB) nařízeno proti všem platným směrnicím „vytřídit“ jak archivované, tak i „živé“ agenturně – operativní svazky a spisy. Tato poslední celostátní akce politické policie, která byla zahájena v pátek 1. prosince 1989, oficiálně skončila pod tlakem Občanského fóra a československé veřejnosti o týden později – dne 8. prosince 1989.“¹⁶²

Rozhodnutí o hromadném vytřídění a následném zničení operativních dokumentů StB padlo na mimořádné poradě ministra vnitra ČSSR konané dne 27. 11. 1989 od 18.00 hodin, jejímž ústředním bodem bylo „promyšlení“ dopadů „vývoje politicko-bezpečnostní situace na současnou i perspektivní práci“ Státní bezpečnosti. Podle prvního zástupce VOS FMV (Vnitřní a organizační správa FMV) mjr. JUDr. Václava Novotného se na poradě diskutovalo o situaci v ČSSR, která byla srovnávána s vývojem v Německé demokratické republice. „*Ministr uzavřel diskusi s tím, že v případě nepokojů a pokusů o násilné vniknutí do objektů FMV „je třeba přijmout opatření“, aby nebyly demonstranty „vydrancovány“ materiály Státní bezpečnosti, „zejména operativní složky, živé spisy a agenturní evidence“.* V souvislosti se změnou politické situace pověřilo vedení rezortu tehdejšího prvního náměstka ministra (I. NMV ČSSR) genpor. Alojze Lorence zpracováním reálného postupu vytřídování, evakuace a ukrytí důležitých operativních dokumentů v termínu do 28. února 1990.¹⁶³

Samotné skartace následně probíhaly na základě pokynu I. NMV ČSSR č.j. NZ-00671/89 (*příloha č. 8*) vydaného dne 1. 12. 1989, který údajně v době nepřítomnosti genpor. Alojze Lorence na jeho pokyn schválil a podepsal NMV plk. Otto Sedlák. Generál Lorenc se tak v situaci, kdy zastupoval ministra vnitra ČSSR, který byl v té době hospitalizován v Sanopzu, velmi obratně vyhnul podpisu problémového pokynu, který byl podřízeným šířen pod jeho jménem a označován jako „Lorencův pokyn“.¹⁶⁴ Pokyn nařizoval vytřídění a neprodlenou skartaci vybraných písemností kontrarozvědných součástí, a to písemností jak archivovaných, tak „živých“, bez ohledu na stupeň utajení.

¹⁶² ŽÁČEK, Pavel. Zametání stop v prosinci 1989: Vytřídování svazkové agendy na centrále Státní bezpečnosti. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava. *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. Praha: Archiv bezpečnostních složek, 2015, s. 213 – 289. ISSN 2336-1387, s. 213.

¹⁶³ ŽÁČEK, Pavel. „Můžou přijít, jsme hotovi...“: Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989 v dokumentech. *Paměť národa* [online]. 2004, s. 28 – 41 [cit. 2019-07-19].

Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/clanky/lorencova-skartace.pdf>, s. 28.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 29 – 31.

Pokyn byl zdůvodněn údajným nevyhovujícím způsobem zpracovávání, nedostatkem prostorů, neaktuálností některých archivovaných materiálů, ale současně zdůrazňoval potřebu postupovat tak, aby na útvarech nezůstaly materiály, jež by měly vzhledem k současnému politickému uspořádání kompromitující charakter! „Dle pokynu měly být ze svazků tajných spolupracovníků zničeny všechny materiály, kromě seznamů dokumentů a osob, zpráv o získání, memorand, závazků (slibů), kompromitujících materiálů, posledních vyhodnocení a návrhů na uložení svazku. Ze svazků kontrarozvědného rozpracování byly určeny ke skartaci všechny materiály, kromě seznamů dokumentů a osob, návrhů na zavedení, vyhodnocení a závěrečných zpráv, u objektových svazků měly být ponechány seznamy dokumentů a osob, návrhy na zavedení, roční vyhodnocení a závěrečné zprávy. Taktické svazky měly být buď ponechány ve stávající podobě, nebo „zničeny jako celek“. Zachovány měly být také vyšetřovací svazky kromě materiálů operativního významu, svazky fondu Z (tj. „zvláštní“, přístupné jen se souhlasem náčelníka příslušné správy StB) byly určeny k „přehodnocení“. Svazky fondu H („historický“) měly být „...vytrženy a ponechány materiály, které z historických hledisek dokumentují činnost kontrarozvědky“. Archivní materiály k osobám starším, než sedmdesát let byly určeny ke skartaci všechny, obdobně jako „živé“ svazky tajných spolupracovníků. „Živé“ svazky signální, osobní, pátrací a objektové byly určeny k úplné skartaci nebo z nich měly být ponechány základní dokumenty podobně jako u svazků archivovaných. Okamžitě měly být skartovány všechny záznamy tzv. zpravodajsko-technických úkonů (dále ZTÚ) PŘESTAVBA (telefonní odposlech), NÁKUP (úkolová prověrka korespondence) a záznamy ze ZTÚ DIAGRAM (dlouhodobý odposlech) měly být vráceny Správě zpravodajské techniky nebo 6 odborům krajských správ StB.“¹⁶⁵

Během skartací vládl na pracovištích značný chaos a pokyny jednotlivých náčelníků si odporovaly a nebyly jednotné. Pokyn I. NMV ČSSR byl adresovaný krajským správám StB (KS StB) a XII. správě SNB (Správa kontrarozvědky Bratislava). Z neznámého důvodu nebyl adresován centrálním správám, zejm. II. správě SNB. Šíření pokynu po útvarech StB bylo dle všeho velmi zmatečné, ne na všechny organizační celky se rozkaz dostal písemně bez prodlení. O jeho vydání se však mezi náčelníky vědělo a jeho šíření mnohdy připomínalo tichou poštu. Příkladem může být způsob jakým se pokyn

¹⁶⁵ TOMEK, Prokop a Jaromír BUDSKÝ. *Skartace písemností Státní bezpečnosti v listopadu a prosinci 1989: – rozšířená verze* [online]. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, s. 1 – 8 [cit. 2019-07-19]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/soubor/skartace-pisemnosti-statni-bezpecnosti-v-listopadu-a-prosinci-1989-pdf>, s. 1 – 2.

dostal na II. správu SNB. Náčelník správy plk. Karel Vykypěl se o existenci pokynu dozvěděl od náčelníka Správy StB Praha plk. Jiřího Bytčánka v pátek 1. 12. 1989. Od Bytčánka si jej údajně zapůjčil a 4. 12. 1989 sám oficiálně vyžádal na FMV. Téhož dne s ním seznámil své podřízené a uložil jim jeho splnění na jednotlivých pracovištích (*příloha č. 9*). Dá se tedy konstatovat, že plk. Vykypěl jednal o své vlastní vůli a rozšířil platnost pokynu na útvar, jemuž nebyl adresován. Podobnou cestou probíhaly skartace i u dalších součástí StB, kterým nebyl pokyn č. j. NZ-00671/89 adresován ani řádně doručen. U řady útvarů již bylo po skartacích, když k nim dorazila písemná forma pokynu. Na Správě sledování (IV. správa SNB) se prý ke skartaci „rozhodli“ pod dojmem informace o existenci instrukcí I. NMV sami, v obavě před zneužitím spisových svazků. Ve dnech 5. – 6. 12. 1989 tak bylo skartováno 179 svazků (včetně těch, obsahujících výsledky sledování V. Havla, J. Dienstbiera, J. Zvěřiny, P. Placáka a dalších). Na Správě operační techniky (VI. správa SNB) byl např. na 1. odboru, kde si jeho náčelník pplk. JUDr. Karel Kolínský „...pod vlivem stávající vnitropolitické situace...“ vyložil informaci o pokynu I. NMV FMV extenzivně, skartován prakticky veškerý písemný materiál k jednotlivým akcím. Jednalo se konkrétně o bytové i telefonní odposlechy, tajné technické prohlídky, skryté pozorování a fotografování. Skartace na Správě vyšetřování StB (SV StB) byla zahájena na základě pokynu I. NMV, který byl ústně tlumočen zástupcem náčelníka SV StB pplk. JUDr. Vladimírem Dlouhým a upřesněn písemným pokynem č. j. VS 00306/3-89 ze dne 4. 12. 1989 náčelníkem SV StB plk. JUDr. Ondřejem Tomkem. Na základě tohoto pokynu byly skartovány materiály se vztahem k problematice vnitřního nepřítele – stanoviska vyšetřovatelů k předloženým operativním materiálům, jejich vyhodnocení, návrhy operativních součástí na trestní stíhání konkrétních osob, vyhodnocení součinnosti odboru vyšetřování StB Praha s operativními součástmi StB atd.¹⁶⁶

Po páteční poradě dne 8. 12. 1989 s ministrem vnitra Pincem, který rozkázal zastavení skartací, následovaly dva další upřesňující pokyny.¹⁶⁷ První č. j. OB-00134/01-89, se od původního pokynu lišil pouze vypuštěním věty o kompromitujících materiálech, a další pokyn č. j. OB-00153/01-89 (*příloha č. 10*) avizoval vydání nového pokynu ve věci

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 2 – 3.

¹⁶⁷ ŽÁČEK, Pavel. „Můžou přijít, jsme hotovi...“: Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989 v dokumentech, 2004, s. 33 – 34.

skartací a zároveň nařizoval skartaci původního pokynu, který celou věc spustil.¹⁶⁸ Podle Lorencovi interpretace události těmito pokyny reagoval na informaci ministra o tom, že dochází ke zcela živelnému plnění prvotního pokynu a místo selektivní likvidace probíhá na mnoha místech likvidace úplná. Dospěl tedy k závěru, že byla špatně pochopena a zneužita tzv. generální klausule o kompromitujících materiálech, kterou z nového pokynu vypustil. První pokyn z 1. 12. 1989 nařídil skartovat údajně proto, „aby podřízené složky měly jednoznačný pokyn, kterým se budou řídit...“ Prakticky ihned po vydání druhého pokynu si uvědomil, že ani tento pokyn nemusí být podřízenými správně pochopen, a proto snad dvě hodiny po jeho vydání rozeslal dálkopisný pokyn všem útvarům v podřízenosti FMV k zastavení jakéhokoliv vyřídování a skartování materiálů.¹⁶⁹ Na základě pokynu č.j. NZ 1331/89 ze dne 8. 12. 1989 (17.33 hod.), měly být s okamžitou platností do odvolání zakázány vyřídování a skartace písemností v působnosti FMV (tzn. i všech správ StB), protože „ničení by mohlo být zneužito proti FMV“. Skartace materiálů však proti výslovnému pokynu genpor. Lorence probíhaly dál. Ještě 13. 12. 1989 byla např. prokázána skartace svazků tajných spolupracovníků Oddělení StB Havlíčkův Brod, nařízená organizačně-operačním odborem nadřízené Správy StB Hradec Králové, skartace po 8. 12. 1989 probíhaly prokazatelně i na Správě StB Ostrava, a to až do 15. 12. 1989, např. ve v. p. Libavá.¹⁷⁰

Z přehledů statisticko-evidenčního odboru VOS FMV vyplývá, že z 29 192 svazků tajných spolupracovníků a důvěrníků jich Státní bezpečnost zlikvidovala 17 181 (po linii vnitřního nepřítelů to bylo 3924 z 9399), z 385 svazků kontrarozvědného rozpracování nebyly zničeny pouze 4 a z celkového počtu 9935 spisů prověřovaných osob z konce roku 1988 zbylo pouze 3711 spisů. Nejhuře dopadly spisy tzv. evidovaných (nepřátelských) osob, kterých ze 7453 zůstalo pouze 17.¹⁷¹

Během následného vyšetřování genpor. Lorenc zdůrazňoval především fakt, že vydával pokyny „s cílem zamezit případnému konfliktu mezi Bezpečností a obyvatelstvem“. Byl prý veden snahou řešit celý vývoj pouze politickými a nenásilnými

¹⁶⁸ TOMEK, Prokop a Jaromír BUDSKÝ. *Skartace písemností Státní bezpečnosti v listopadu a prosinci 1989: – rozšířená verze*, s. 2.

¹⁶⁹ ŽÁČEK, Pavel. „Můžou přijít, jsme hotovi...“: Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989 v dokumentech, 2004, s. 34.

¹⁷⁰ TOMEK, Prokop a Jaromír BUDSKÝ. *Skartace písemností Státní bezpečnosti v listopadu a prosinci 1989: – rozšířená verze*, s. 4.

¹⁷¹ ŽÁČEK, Pavel. *V čele ŠTB: pád režimu v záznamech důstojníka tajnej policie*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2006. ISBN 80-969-2963-1, s. 125 – 126.

prostředky. „Z tohoto důvodu jsem po 17. listopadu 1989 vydal například pokyn k zastavení využívání veškeré zpravodajské techniky, vydal jsem pokyn o zastavení aktivity veškerého vnitřního zpravodajství a k likvidaci seznamů akce Norbert. V rámci všech těchto opatření jsem také souhlasil se skartací všech materiálů Státní bezpečnosti, o kterých jsem se domníval, že by mohly být... zneužity. Mám na mysli zneužití proti pokojnému vývoji situace. Navíc jsem byl přesvědčen, že materiály, které měly být skartovány, nejsou pro další činnost kontrarozvědky důležité.“ Poněkud jiný pohled na věc vrhlo svědectví náčelníka federální správy VB pplk. Vostárka o nátlaku jeho nadřízeného ze 6. či 7. prosince 1989 ve věci likvidací operativních materiálů Veřejné bezpečnosti. Když náměstek plk. Sedlák neuspěl, začal na funkcionáře FS VB „řvát, že do soboty 9. prosince nechce vidět [v jejich]... v evidencích vůbec nic“ a dále: „To jim to chcete vydat?!“ Když se pplk. Vostárek zeptal, koho má na mysli, odpověděl: „Copak seš slepý, že nevidíš, kam vývoj směřuje, nemysli si, že tě to zachrání!“ Sedlák měl prohlásit, ať si Vostárek „nemyslí, že ho takovýto přístup před nima zachrání...“; pokud by prý jeho pokyn nesplnil, „tak až se on vrátí z kriminálu“, osobně ho půjde „zastřelit“.¹⁷² Zástupce náčelníka II. správy SNB pplk. Ing. Miroslav Chovanec před parlamentní vyšetřovací komisí pro objasnění událostí 17. listopadu např. vypověděl, že vyhledávání a likvidování materiálů budoucích politiků z řad opozice bylo zcela úmyslné. Protože ten, kdo by je dostal později do rukou, by měl v rukou politickou bombu. V zájmu budoucí stability země bylo prý lepší, aby tyto materiály byly zlikvidovány.¹⁷³

Na základě obžaloby proběhlo následně u Vyššího vojenského soudu v Táboře hlavní líčení. Bývalý první náměstek ministra vnitra ČSSR Ing. Alojz Lorenc byl 30. října 1992 odsouzen v ke čtyřletému trestu odnětí svobody za trestné činy podle § 158 (zneužití pravomoci veřejného činitele) a ke ztrátě vojenské hodnosti. Potrestán byl za nařizování a organizaci „preventivní izolace“ velkého počtu občanů v období říjen 1988 – listopad 1989. Podezření z trestného činu v souvislosti s vydáním pokynu ke skartacím materiálů StB soud určil k samostatnému projednávání pro tehdejší „nedostatky ve vymezení skutku“. K tomuto projednávání však již nedošlo. Lorenc si navíc jako slovenský občan po rozdělení státu neodpykal ani výše zmíněný uložený trest. Nové stíhání slovenských úřadů,

¹⁷² ŽÁČEK, Pavel. „Můžou přijít, jsme hotovi...“: Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989 v dokumentech, 2004, s. 35 – 36.

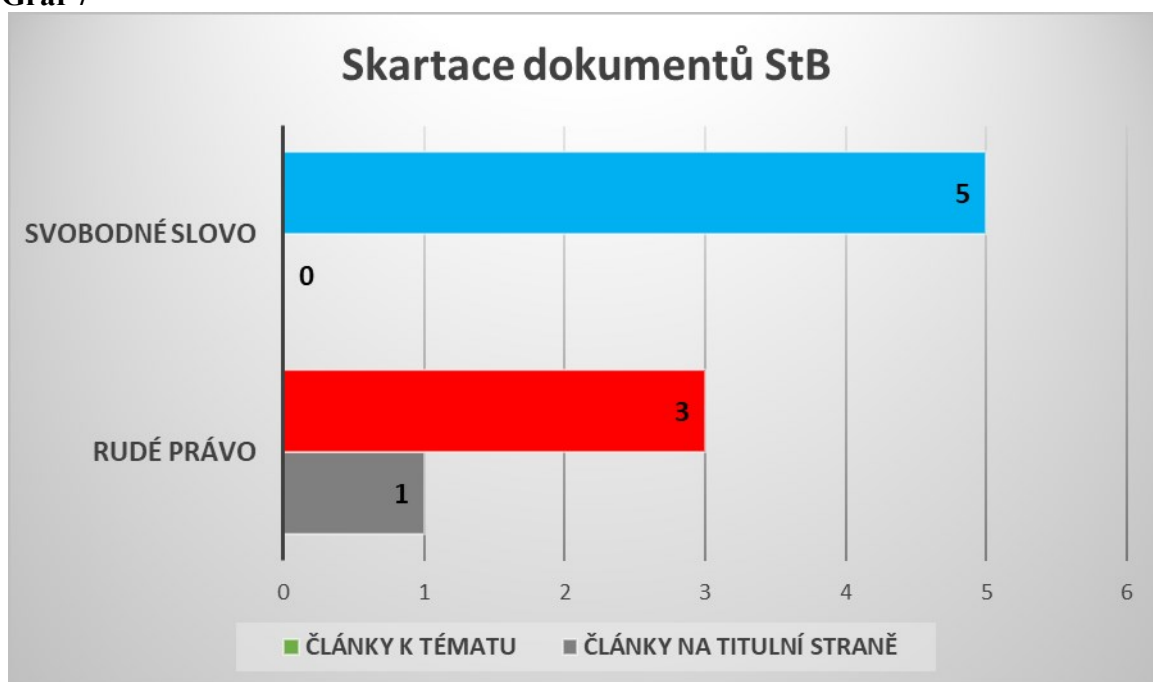
¹⁷³ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů). ISBN 978-80-86816-33-3, s. 423.

zahájené proti Lorencovi v květnu 1995, bylo v lednu 1998 přerušeno. Bývalý náčelník Hlavní správy kontrarozvědky Karel Vykypěl byl odsouzen ke třem a půl roku odnětí svobody a ztrátě vojenské hodnosti, rovněž však nikoliv za svůj podíl na skartacích.¹⁷⁴

4.5.1.1 Téma skartace dokumentů StB v denících Rudé právo a Svobodné slovo

Skartace dokumentů StB je prvním tématem, které se v analyzovaných médiích během sledovaného období objevuje. Celkem tomuto tématu deníky věnují osm článků, z toho jich pět nalezneme ve Svobodném slovu a tři vychází v Rudém právu (graf 7). Jediný článek, který se dostal na titulní stranu najdeme v Rudém právu. Články publikované na stranách Svobodného slova a Rudého práva mají shodně průměrný rozsah 174 slov.

Graf 7

zdroj: vlastní zpracování

První článek vychází ve Svobodném slovu už 6. 12. 1989. V článku *Likvidují archívy?* zástupce Občanského fóra Severočeských papíren v České Kamenici na Děčínsku informuje o tom, že v pondělí 4. 12. došlo v prostorech závodu k likvidaci většího množství papíru, které na místo dovezlo nákladní auto. Nákladní auto bylo doprovázeno

¹⁷⁴ TOMEK, Prokop a Jaromír BUDSKÝ. *Skartace písemnosti Státní bezpečnosti v listopadu a prosinci 1989: – rozšířená verze*, s. 4.

šesti muži, kteří odmítli k likvidovanému nákladu kohokoliv pustit, včetně členů vstupní kontroly závodu.¹⁷⁵ Další článek vychází opět ve Svobodném slovu 8. 12. 1989 a přináší informace od Pražanů, že z budov SNB v Bartolomějské ulici odváží auta různé písemnosti a že jde zcela jistě o skartaci. FMV sdělilo, že se jedná o zcela běžnou skartaci materiálů starších pěti let, stejně jako je tomu v jiných podnicích a úřadech. Na příkladu těchto dvou článků Svobodného slova můžeme vidět iniciativu jeho redaktorů, kteří se začínají tématu skartací věnovat dříve než ČTK.¹⁷⁶

V sobotu 9. 12. 1989 vychází v obou analyzovaných denících téměř totožná zpráva z ČTK o pálení dokumentů v tajném objektu StB v Kanickém lese. Zpráva se zmiňuje o tom, že zástupce Občanského fóra a stávkujících studentů přijal za účasti tisku náčelník KS SNB v Brně plk. Ing. J. Šobáň. Ten přítomným sdělil, že v objektu v Kanickém lese nikdy nesídlila a nesídlí žádná složka StB, ale běžné výpočetní středisko SNB. Skartace, které na místě probíhají se týkají pouze těch dokumentů, které již pozbyly svou platnost. Náčelník nařídil své inspekci, za účasti studentů a zástupců Občanského fóra, prošetřit situaci na místě.¹⁷⁷ V pondělí 11. 12. 1989 otiskuje na titulní straně vlevo dole Rudé právo článek, citující zprávu ČTK, která doplňuje předešlou zprávu ze soboty 9. 12. 1989. Po připomenutí nejdůležitějších informací sobotního zprávy, přináší informaci o tom, že v prostorech v Kanickém lese probíhalo vyšetřování i v sobotu, jak bylo vedením KS SNB v Brně přislíbeno.¹⁷⁸ Svobodné slovo v sobotu 16. 12. 1989 publikuje článek *Uvolnění pplk. StB*. Článek se týká rozuzlení případu pálení dokumentů v Kanicích. Vyšlo najevo, že v Kanicích došlo k pálení spisů StB a prověřovacích krycích adres, využívaných zřejmě jednou z centrál zahraniční speciální služby. Bylo zjištěno, že materiály nebyly skartovány předepsaným způsobem. Za nedodržení bude uvolněn ze služebního poměru náčelník odboru správy StB KS SNB v Brně pplk. Ing. K. B., kázeňsky bude potrestán jeho zástupce, náčelník příslušného oddělení a další příslušníci, kteří se na pálení podíleli. Článek pokračuje zprávou OF z Rokycan, kde se ve vojenském prostoru nedaleko Mirošova pálily vojenské dokumenty a dokumenty StB Praha. Společně s plzeňskou televizí, která zajistila vstup do prostoru, se zúčastnili prověřovací akce. Na místě zjistili,

¹⁷⁵ něk. Likvidují archívy? Svobodné slovo, 6. 12. 1989, r. XLV, č. 287, s. 4.

¹⁷⁶ něk. *SNB nic nelikviduje?* Svobodné slovo, 8. 12. 1989, r. XLV, č. 289, s. 3.

¹⁷⁷ ČTK. *Jaké dokumenty hořely?* Svobodné slovo, 9. 12. 1989, r. XLV, č. 290, s. 4.

ČTK. *Co se pátilo.* Rudé právo, 9. 12. 1989, r. 70, č. 290, s. 2.

¹⁷⁸ ČTK. *K případu pálení.* Rudé právo, 11. 12. 1989, r. 70, č. 291, s. 1.

že skartace dokumentů neproběhla dokonale, protože byla ještě vyhrabána spousta tajných materiálů.¹⁷⁹

Poslední dva články k tématu skartace dokumentů StB vychází v analyzovaných denících 21. 12. 1989. Jedná se opět o téměř totožné články interpretující zprávu ČTK, která se věnuje případu pálení dokumentů StB v lomu poblíž Plzně. K případu vydal stanovisko tiskový mluvčí KS SNB kpt. Jaroslav Daněk, který ubezpečil občany, že v žádném případě nešlo o pálení archivů StB, ale o skartaci písemností z běžného výkonu služby. Dle jeho slov byla skartace provedena v souladu s předpisy, jen ne běžným způsobem. Stalo se tak z důvodu technické poruchy na zařízení, kde se skartace běžně prováděla. Byla však provedena nezodpovědně, protože některé materiály zůstaly neskartovány. Za nedůslednost při skartaci byli potrestáni čtyři příslušníci Správy StB Plzeň.¹⁸⁰ V Rudém právu článek ještě pokračuje ubezpečením náčelníka KS SNB Plzeň, že v souladu s pokyny FMV byly v rámci Krajské správy SNB všechny skartace zastaveny. A že je tento pokyn důsledně plněn a kontrolován.¹⁸¹

4.5.2 StB a 17. listopad 1989

Velký převrat nastartovaný 17. listopadu 1989 má i dnes téměř po třiceti letech svá tajemství a mnohé je nepochopitelné. „*Vše se odehrálo tak neuvěřitelným způsobem, že vzápětí se musely nutně objevit domněnky, hypotézy, smyšlenky, že to byla jakási předem dohodnutá hra, komplot jakýchsi temných sil nebo principálů za scénou. Odpověď zní: ano i ne. Žádný věrohodný důkaz o tajném scénáři neexistuje. Nepředložily je ani dvě komise, pověřené vyšetřováním událostí 17. listopadu. Jenomže ústně uzavřené dohody a komploty se dokazují velmi obtížně.*“¹⁸²

Hlavní událostí 17. listopadu 1989 byla studentská demonstrace k uctění památky Jana Opletala. Demonstrace je zajímavá též neobvykle velkým počtem zúčastněných, kdy je dle různých zdrojů uváděno, že se na akci sešlo 15 000 – 50 000 lidí. Běžná účast na úspěšných protestních akcích té doby byla 1 500 – 2 000 lidí. Studenti měli zájem, aby přišlo co nejvíce lidí, a protože demonstrace organizované opozicí byly vždy přímo

¹⁷⁹ v, ls, šna. *Uvolnění pplk. StB*. Svobodné slovo, 16. 12. 1989, r. XLV, č. 296, s. 3.

¹⁸⁰ ČTK. *Nešlo o archiv StB*. Svobodné slovo, 21. 12. 1989, r. XLV, č. 300, s. 4.

¹⁸¹ ČTK. *Šlo jen o skartaci*. Rudé právo, 21. 12. 1989, r.70, č. 300, s. 2.

¹⁸² MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřcečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989 – 1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-863-6600-6, s. 19.

spojeny s fyzickou represí ze strany policejních orgánů, domluvili se s jejími zástupci, aby tuto akci nespoluorganizovali.¹⁸³ S žádostí o povolení akce pak přišli členové Městské vysokoškolské rady (SSM), kteří akci spoluorganizovali společně se studenty v SSM neorganizovanými. S akcí byl nakonec, i přes původní negativní stanovisko, vysloven souhlas. Jen původně navržená trasa z Albertova do Opletalovy ulice byla MV KSČ zamítnuta a byla navržena trasa nová Albertov – Vyšehrad.¹⁸⁴ K podpoře účasti na manifestaci byly např. studenty vyhotovovány a šířeny i letáky (*příloha č. 11*).

Vzpomínková manifestace u příležitosti padesátého výročí smrti Jana Opletala započala na Albertově v 16.00 hodin. Po projevech několika řečníků se po 17. hodině dav účastníků odebral směrem na Vyšehrad k hrobu Karla Hynka Máchy. Tam po položení květin, zapálení svíček a zpěvu státní hymny měl povolený pietní akt skončit. Rozjitřená a bojovná nálada mezi shromážděnými vedla k tomu, že se velká část studentů rozhodla vydat do Opletalovy ulice. Studenti se tedy následně vydali Vratislavovou ulicí z Vyšehradu do centra Prahy (*příloha č. 12*). Ve Vyšehradské ulici, vedle Botičské, před ministerstvem spravedlnosti jsou poprvé zastaveni pohotovostním plukem ministerstva vnitra. Kolem 18.30 dochází k prvním malým střetům s bílými helmami. Přibližně kolem 19.00 doráží na místo konec průvodu, ten se ve Vyšehradské ulici obrátil a zamířil Plaveckou ulicí na nábřeží. Za skandování hesel průvod pokračoval dále směrem k Národnímu divadlu, kde zabočil na Národní třídu a pokračoval k Václavskému náměstí (*příloha č. 13*). V 19.36 je před obchodním domem Máj dav zastaven, následně je neprodyšně uzavřen z obou stran kordonem u Voršilské ulice. Po 20 hodině přicházejí první výzvy k opuštění prostoru, ze kterého nelze uniknout.¹⁸⁵ Ve 20.40 přichází „*první velký tlak směrem od Národního divadla, lidé narážejí do aut, pokoušejí si sedat, ale pořádkové síly do nich na zemi kopou, dupou po nich. Lidé jsou bití hlava nehlava, tlak sílí, lidé hystericky brečí, křičí, mnozí nemají prostor na dýchání. Bezbranní studenti ze všech pražských škol, šílení strachem utíkají domů a schovávají se v okolních bytech u úplně cizích lidí. Počet v jednotlivých bytech je různý, až 120.*“¹⁸⁶ Kolem půl desáté pohotovostní pluk směrem od Máje naposledy „čistí“ prostor až k Mikulandské. Mnoho

¹⁸³ BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0, s. 45.

¹⁸⁴ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění události 17. listopadu 1989*. Praha, 2013, s. 936.

¹⁸⁵ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřcečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989 – 1992*. Praha, 1999, s. 21 – 24.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 24.

lidí utrpělo vážná zranění, stopy krve byly na dlažbě patrné ještě několik dalších dní. Desítky lidí musely vyhledat lékařské ošetření, někteří z nich utrpěli zranění s trvalými následky. Brutální a násilné rozehánání demonstrantů a jejich následné nahnání do uličky plné pendreků bylo možná rozhodujícím impulsem pro následné probuzení veřejnosti, podpořeném zvěstí o úmrtí studenta Martina Šmída, který měl při zásahu na Národní třídě zemřít. Později vyšlo najevo, že se jednalo o fingoanou smrt, kde roli zabitého studenta hrál agent-provokatér Státní bezpečnosti por. Ludvík Zifčák, který se s padělanými dokumenty vetřel mezi disidenty jako student Růžička z ostravské vysoké školy (*příloha č. 14+15*).¹⁸⁷

4.5.2.1 Činnost bezpečnostních složek a StB během studentské manifestace

Ve čtvrtek 16. listopadu se konala za účasti plk. Bytčanka, pplk. Danišoviče a dalších funkcionářů porada s cílem připravit rozkaz č. 27/89 s přílohou plánu bezpečnostního opatření „Student“. Podplukovník Danišovič se k této poradě později vyjádřil ve smyslu, že ačkoliv se o demonstraci vědělo dlouho dopředu, dělalo se vše na poslední chvíli. Neví, zda to bylo z nedbalosti nebo úmyslně. Ale hlavně bylo vždy, tak jako u všech předchozích akcí, jasně řečeno, zda se bude nebo nebude zasahovat. Odpověď na tuto otázku i přes veškeré urgency nedostal ani v době, kdy průvod dorazil na Národní třídu. „Prostě mě v tom nechali.“¹⁸⁸ Ráno 17. listopadu 1989 se setkává ministr vnitra Kincel s generálním tajemníkem ÚV KSČ Milošem Jakešem. Sděluje mu, že odjíždí do Ostravy v rodinné záležitosti a že jej zastupuje gen. Lorenc. Jakeš zdůrazňuje Kinclovi, že v žádném případě nesmí dojít mezi demonstranty a jednotkami bezpečnosti ke střetu. Vzhledem k tomu, že demonstrace byla povolena a taktéž díky politickému významu tohoto výročí se za žádných okolností nesmí zakročit.¹⁸⁹

Včasný a přesný přenos informací z místa demonstrace měl zajistit operativní průzkum. Z Hlavní správy kontrarozvědky byli k tomuto úkolu vyčleněni příslušníci II. a IV. správy SNB. Vyhodnocení situace a příprava bezpečnostních opatření byla tentokrát svěřena Správě SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje. Vedení 11. odboru

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 25.

¹⁸⁸ BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinicích 17. listopadu 1989*. Praha: Ex libris M. Horáček, 1990. ISBN 80-900-0901-8, s. 180.

¹⁸⁹ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění události 17. listopadu 1989*. Praha, 2013, s. 152.

vyčlenilo starší referenty 2. oddělení kpt. JUDr. Miloše Kuciana, npor. Karla Vyhnánka, ze 4. oddělení mjr. Zbyňka Lálu, mjr. JUDr. Břetislava Šubrta a kpt. JUDr. Reného Vrubela k dispozici S-StB Praha. Tito příslušníci se stali členy dvanáctičlenného týmu operativního průzkumu, kterému velel vedoucí starší referent specialista 6. oddělení II. odboru kpt. JUDr. Lubomír Koblle. Jejich úkolem bylo se vmísit do davu na Albertově a následně na Vyšehradě. Další část týmu monitorovala situaci na Václavském náměstí a Opletalově ulici v centru města. Při zjištění jakýchkoli operativních poznatků (projevy narušování veřejného pořádku, obsah hesel na transparentech, nálada davu...), měli tyto poznatky hlásit prostřednictvím veřejné telefonní sítě. Pokud by tento operativní průzkum odhalil, že se akce studentů začíná vymykat z rámce ohlášené manifestace, bylo jejich úkolem toto ohlásit II. odboru S-StB na přidělené číslo. Informace z těchto míst byly předávány sekretariátům II. odboru S-StB Praha a 11. odboru II. správy SNB, které je dále distribuovaly vedením svých útvarů, zejména štábu mimořádné bezpečnostní akce „Student“. Dle výpovědí zúčastněných nebylo hlášení zjištěných poznatků dokonalé, když bylo později zjevné, že se demonstranti odklonili od povolené trasy, chtěl mjr. Lála třikrát volat na odbor, nikde však nenašel fungující automat. Tento stav tak přispěl k dezinterpretaci událostí a ve svém důsledku k dezinformaci stranické i bezpečnostní nomenklatury. Na odborech se dozvíдали tedy pouze kusé a zmatené informace, nebylo tedy možné si udělat přesnou představu o tom, k čemu vlastně na Národní třídě došlo. Ještě ve 21.15 dva příslušníci operativního průzkumu na sekretariát 11. odboru hlásili, že v Praze je klid.¹⁹⁰

Kolem 17. listopadu existuje spousta zvláštností i svědectví z řad příslušníků samotné StB, která popisují okolnosti samotného 17. listopadu a činnosti StB v tomto dni. Kpt. Miloslav Málek (3. oddělení X. odboru Hlavní správy kontrarozvědky) vypovídal o tom, že když nastoupil službu (kdy měl na starosti ZTÚ), byly všechny úkony, které ten den byly zapnuté, týkající se Dubčeka, Rumla a ostatních staženy do kanceláře náčelníka odboru Petra Žáka. Což bylo zcela nestandardní, protože toto byla jeho práce. Během služby se prakticky o těchto úkonech nedozvěděl nic. Pprap. Jan Lacina (3. oddělení X. odboru Hlavní správy kontrarozvědky) uvádí, že se k akci 17. listopadu na rozdíl od jiných prakticky nic nepřipravovalo. „*Nebyli jsme předem nějak informováni, nijak*

¹⁹⁰ ŽÁČEK, Pavel. Operativní průzkum centrály Státní bezpečnosti: Neznámá kapitola z demonstrace 17. listopadu 1989. In: *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2014, s. 70 – 80. ISSN 1802-8241.

*instruování, ani velení do akcí.*¹⁹¹ Prakticky totožně vypovídá i Kpt. Jan Papcun (3. oddělení XI. odboru Hlavní správy kontrarozvědky).¹⁹² Svůj olej do ohně přilévá i Pplk JUDr. Milan Kopinec (3. oddělení X. odboru Hlavní správy kontrarozvědky) – *„Zajímavé právě v případě 17. 11. 1989 bylo to, že ačkoliv při dřívějších akcích nebo demonstracích byly tzv. součinnostní plány, kde jsme měli nějaké dílčí úkony, např. předem zadržet některé Chartisty, v tomto případě 17. 11. 1989 bylo doslova „ticho po pěšině“. Můj názor je, že toto mělo nějaký důvod, ale já o něm nic nevím nic konkrétního. Prostě to nebylo normální.*¹⁹³ Své postřehy vypověděl i Kpt. Rostislav Huska (2. odd. analytického odboru Hlavní správy kontrarozvědky) – *„Bylo to poprvé, kdy v rámci očekávaného hromadného vystoupení, byť povoleného, nebyla naším pracovištěm zpracovávána žádná vyhodnocující zpráva ani navrhována žádná opatření.*¹⁹⁴

Odpovědnost za samotný zákrok Pohotovostního pluku na Národní třídě je pak připisována plk. Jiřímu Bečvářovi, zástupci náčelníka pražské správy SNB. Ten se v inkriminované době nacházel na Národní třídě jako soukromá osoba, dle svého tvrzení ze zvědavosti. Plukovník Danišovič zaslechl, že to byl právě on, kdo vyzval velitele oddílu zvláštního určení, aby něco dělali a zakročili.¹⁹⁵ Tuto verzi podporuje fakt, že plk. Bečvář, korunní svědek události 17. listopadu 1989 na Národní třídě, spáchal v noci na 3. ledna 1990 za nevyjasněných okolností sebevraždu. Zastřelil se pistolí, kterou neměl, v místnosti, ve které nebyl.¹⁹⁶

Další historka se týká zapisovatelky, která byla přítomna ve štábu akce dne 17. listopadu 1989. Její rukou psaný záznam jednání řídicího štábu, pořizovaný v průběhu večera, patří mezi důležité prameny k událostem 17. listopadu. Obsahuje zápis řízení akce téměř minutu po minutě, povely jednotkám i stručné charakteristiky významných telefonátů. Před komisí se objevil poprvé 18. prosince, kdy jej genpor. Lorenc předložil komisi a dokumentoval jím svůj liberální postoj a naprostou nevinu. Vedle času 19.45 jsme si mohli přečíst: *„Zakročit se vším, co je k dispozici -- souhlas S. Štěpán — S. Lorenz — ne — vyčkat — bude sděleno.“* Když civilní prokuratura následně zkoumala originál,

¹⁹¹ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění události 17. listopadu 1989*. Praha, 2013, s. 399.

¹⁹² Tamtéž, s. 645.

¹⁹³ Tamtéž, s. 404.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 648.

¹⁹⁵ BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinících 17. listopadu 1989*. Praha, 1990, s. 27.

¹⁹⁶ BOK, John a Přemysl VACHALOVSKÝ. *Sametová špina: odhalené skandály*. Praha: Hart, 2002. ISBN 80-865-2933-9, s.79.

někdo si všiml drobné podivnosti, několik slov — právě „s. Lorenz — ne—vyčkat — bude sděleno“ — bylo napsáno propiskou jiné barvy než všechny ostatní zápisy. Přitom další záznam následoval prakticky neprodleně v čase 19.46. Zapisovatelka zpočátku vysvětlovala rozdíl tím, že patrně ve spěchu sáhla po jiné tužce. Jenže poté, co jí byla připomenuta možnost až tříletého vězení za křivé svědectví, přiznala že vsuvka o Lorencově příkazu, nezasahovat vznikla až několik dnů po 17. listopadu. Za zapisovatelkou přišel plk. Danišovič a poprosil ji, aby do záznamu připsala onu větičku „s. Lorenz — ne — vyčkat — bude sděleno.“¹⁹⁷

Mezi určité zvláštnosti patří i přítomnost se dvou sovětských generálů Teslenka a Gruška. Genpor. Teslenko seděl ve štábu akce na městské správě VB s přestávkami od 16 do 21 hodin. U člověka jeho postavení takový zájem přinejmenším překvapí, navíc podle vlastního tvrzení s nikým nemluvil, neboť neumí česky, a jen koukal na obrazovku. Na ní se ovšem průvod objevil až v 19.15, do té doby byl mimo monitorovací kamery Bezpečnosti. Kromě toho to za dva roky jeho působení byla první návštěva, kdy navštívil štáb podobné akce. Bez zajímavosti není ani fakt, že dle výpovědí svědků často někomu telefonoval.¹⁹⁸

Celý 17. listopad 1989 byl v nočních hodinách završen údajně lživým informováním ministra vnitra Františka Kincla a šéfa pražských komunistů Miroslava Štěpána, kterým bylo údajně sděleno, že se na Národní třídě nic vážného nestalo.¹⁹⁹ Totožnou informaci obdržel i generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš, kterému po 21. hodině telefonicky genpor. Lorenc sdělil, že se situace u Národního divadla trochu zamotala, ale že už je vše v pořádku a k ničemu vážnému nedošlo, že nejsou žádná zranění.²⁰⁰

4.5.2.2 Poručík StB Ludvík Zifčák alias student Milan Růžička

Odhalení por. Ludvíka Zifčáka bylo prvním hmatatelným důkazem o účasti StB na událostech 17. listopadu 1989. Jak se vlastně na por. Zifčáka přišlo? Stalo se tak během pátrání po mrtvých a nezvěstných. Růžičku odvezla z Národní sanitka ministerstva vnitra do nemocnice na Františku, kde po ošetření zmizel z nemocnice i z povrchu země. Hledali

¹⁹⁷ BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinicích 17. listopadu 1989*. Praha, 1990, s. 185.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 225.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 182, 226.

²⁰⁰ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha, 2013, s. 153.

jej jak nezávislí, tak i vojenská prokuratura, která si předvolávala k výpovědi všechny zraněné, které jí ministerstvo zdravotnictví nebo OF lékařů nahlásilo. Milan Růžička se nedostavil ani po upomínce a vojáci se po něm začali shánět, hledali jej i prostřednictvím kriminální služby. Milan Růžička se později dostavil 18. ledna na voj. prokuraturu, aby učinil výpověď. Přišel ale již příliš pozdě. Do severomoravské obce, kde Milan Růžička podle údajů z nemocnice bydlel, se vydali tři členové nezávislé komise – Ivo Kadlec, Jakub Just a Saša Justová. Našli příslušný dům a zjistili, že na této adrese nebydlí student Růžička, ale poručík StB Zifčák. Na poště zjistili, že na uvedenou adresu chodí dopisy na obě jména.²⁰¹

Během výslechu na Vojenské obvodové prokuratuře Praha Zifčák prohlásil, že v odpoledních hodinách byl svým nadřízeným vyslán na schůzku se svými informátory a během demonstrace měl sbírat informace o tom, co se děje (*příloha č. 16*). Setkal se tedy v 15.00 hodin s J. Matějkovou, Z. Beránkem, Z. Blažkem, J. Badrnou a dalšími, společně se pak vydali na Albertov. Po skončení oficiálních projevů se společně s J. Matějkovou ocitl v zadní části průvodu, který se začal formovat. Protože dle jeho tvrzení stál průvod po skončení projevu asi třičtvrtě hodiny na místě, rozhodl se tedy, že se s J. Matějkovou půjdou podívat na počátek průvodu co se děje. Než se však dostali do čela průvodu, ten se dal do pohybu směrem na Vyšehrad. Právě v době, kdy se dostali do čela, se z davu začínaly ozývat hlasy, proč se nejde na Václavák. Dav však šel stále směrem ke hřbitovům. Cestou z Vyšehradu se s Matějkovou pokoušeli znovu dostat do čela průvodu. U Národního divadla se již ocitli přibližně ve druhé řadě, cestou k obchodnímu domu Máj se sice občas propadli hlouběji do davu, ale vždy se jim podařilo se propracovat zpátky do předních řad (*příloha č. 17*). Když došlo k napadení por. Zifčáka členy pohotovostního pluku, nacházel se před jazykovou školou, směrem k podloubí. Jednu ruku prý vykryl pravou rukou a druhou dostal obuškem do týla. Po ráně ušel dva nebo tři kroky a spadl na zem, probral se až v sanitě, těsně před vyesnutím v nemocnici na Františku. Po ošetření odešel z nemocnice domů. V pondělí 20. listopadu nastoupil asi čtrnáctidenní pracovní neschopnost.²⁰²

V podvečerních hodinách 30. března však dochází ke zlomu, por. Zifčák se rozhodl vypovídat celou pravdu. Dle jeho nové verze byl 16. listopadu 1989 předvolán náčelníkem

²⁰¹ BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinících 17. listopadu 1989*. Praha, 1990, s. 122 – 123.

²⁰² ŽÁČEK, Pavel. „Legalizace“ poručíka Ludvíka Zifčáka: Hloubková akce správy Státní bezpečnosti Praha v prostředí vnitřního nepřítele. In: *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2009, III (4), s. 15-33. ISSN 1802-8241, s. 27 – 28.

správy StB Praha plk. Bytčánkem, který mu sdělil, že byl u genpor. Lorence v souvislosti se studentskou manifestací projednáván plán na 17. listopadu. Jednotlivé složky StB prý budou během akce plnit různé úkoly. Zifčákovi bylo sděleno, že má „dělat zraněného“. Toto prý odmítl a žádal vysvětlení, oč se vlastně jedná. Zifčákův nadřizený se v reakci na to rozčílil, nicméně mu měl sdělit, že II. správa dostala za úkol přivést manifestující na Národní třídu. Jeho úkolem bude se dostat do čela průvodu, kde ho bude hlídat mjr. Šípek, který na něj, pokud dojde k zásahu ukáže a určený příslušník z PP VB jej udeří obuškem. Plk. Bytčánek mu údajně také řekl, že jeho úkol je součástí několik měsíců připravované akce, která měla vést k politickým změnám v Československu. Měla vyvolat negativní atmosféru vůči tehdejšími vládnoucími funkcionářům a vyústit v jejich odchod. Neřekl konkrétně kterých funkcionářů, uvedl pouze, že vedoucích.²⁰³

V listopadu 2014 poskytl Ludvík Zifčák redaktorce Deníku Daniele Tauberové rozhovor, v němž se k listopadovým událostem vyjádřil takto: *„Já myslím, že jenom naivní člověk může věřit tomu, že události roku 1989 byly spontánním vystoupením nespokojených občanů. Rozvědka i kontrarozvědka splnily své úkoly tak, jak byly zadány. Bohužel zklamalo vedení státu v čele s Milošem Jakešem. Vše se dalo vyřešit do 48 hodin. Měli jsme k dispozici silnou armádu, policii, Lidové milice a na naší straně bylo dokonce 80 procent národa. Je tedy nutné jasně říci, že bez StB by se v tomto státě nic nezměnilo. Jen bláhovi si mohou myslet, že by parta disidentů, různých flákačů, povalečů a narkomanů byla schopna změnit politický systém v tehdejší Československu. Bohužel mnoho mých kolegů má ještě dnes strach o předlistopadové době hovořit. Jsem ale přesvědčen o tom, že zlom může brzy nastat a lidé se pak mohou dozvědět hodně překvapivých informací o tehdejších disidentech, o prvním porevolučním prezidentovi Václavu Havlovi a o dalších, které dnes „národ“ vzývá pomalu jako bohy. Samozřejmě, že existuje celá řada zajímavých a dosud nezveřejněných dokumentů, které jednoznačně potvrzují, že revoluci neudělali disidenti, kteří by si revoluci rádi dnes přivlastnili, ale naopak všemocná StB.“²⁰⁴* V rozhovoru se dále zmiňuje o tom, že cílem akce nebyla změna režimu v kapitalistický, ale že měla vést pouze ke změnám, které by zajistily prosperitu tehdejšího režimu. Součástí plánu byla také možnost útěku ze země, měl k dispozici letenku do Moskvy, dokumenty na falešné jméno a peníze (příloha č. 18). V případě potřeby tedy mohl zmizet beze stopy, v SSSR se o něj

²⁰³ Tamtéž, s. 28 – 29.

²⁰⁴ TAUBEROVÁ, Daniela. Mrtvý student Šmíd alias agent Ludvík Zifčák: Bez StB by změna nebyla. *Deník.cz* [online]. Praha: VLTAVA LABE MEDIA, 2014 [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/zifcak-bez-stb-by-zmena-nebyla-20141115.html

měly postarat jiné složky, rozkaz ale neuposlechl, protože už zde měl založenou rodinu.²⁰⁵ Zifčák v rozhovoru vzpomíná, jak za ním bývalý prezident Václav Havel několikrát vyslal své lidi, aby zjistili, zda je prodejný. S nabídkou výhodného postu se za ním měl do vazební věznice v Olomouci roku 1990 dostavit i vyslanec Václava Havla, tehdejší ministr vnitra Richard Sacher. Ten mu měl údajně předat od prezidenta vzkaz, ať „mrtvého studenta“ z Národní třídy podá tak, že dělal vše pro to, aby padl socialismus. Jinak skončí jako štvanec.²⁰⁶

4.5.2.3 Drahomíra Dražská

„Smyšlenka Drahomíry Dražské o ubitém kamarádovi a do světa o tom vyslaná falešná zpráva se stala klíčovým momentem vikendu po 17. listopadu 1989. Zvěst o „mrtvém studentovi“ žila sice pouze několik desítek hodin, ale proměnila páteční demonstraci v revoluční událost. Radikalizovala studenty i divadelníky a přivedla do ulic a na náměstí statisíce lidí.“²⁰⁷

Drahomíru Dražskou potkala poprvé Miroslava Litomiská v pátek 17. listopadu na Národní třídě, kde se svým kamarádem Milošem při odchodu z demonstrace potkali v Černé ulici dívku, která stála opřená o dům a držela se za břicho. Sehnali taxíka a odvezli raněnou dívku do nemocnice na Karlák. Tam si ji vzhledem k vážným poraněním chtěli nechat, ale Dražská toto odmítla. Vymluvila se na nemocnou maminku, o kterou se musí starat. Pravým důvodem bylo, jak později sama přiznala, užívání drog. Nechtěla, aby jí našli vpichy, už prý jednou byla odvezena na léčení přímo z nemocnice. Po podepsání reverzu opustila nemocnici, Litomiská a její kamarád Miloš doprovodili Dražskou na noční autobus. Během čekání na autobus jim vyprávěla, co na Národní třídě zažila. Dostala se prý do podloubí na rohu Mikulandské, kde to prý bylo příšerné. Jejího kamaráda Martina tam policajti mlátili, srazili na zem a kopali do obličeje, až z něj měl jen krvavou kaši. Pak si jeden bareťák odchytil Dražskou, odstrčil jí metr od sebe a vší silou kopl do břicha, zapotácěla se a ještě viděla, jak k Martinovi přišel jeden z bareťáků, ukázal na něj prstem

²⁰⁵ DUDEK, Petr. Měl jsem letenku do Moskvy, prozrazuje „mrtvý student“ z listopadu 89 Ludvík Zifčák. *Rádiožurnál* [online]. Český rozhlas [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/mel-jsem-letenku-do-moskvy-prozrazuje-mrtvy-student-z-listopadu-89-ludvik-zifcak-6283488?print=1>

²⁰⁶ Tamtéž

²⁰⁷ ŠÍŠKA, Miroslav. "Mrtvý student" vyburcoval veřejnost. *Novinky.cz* [online]. 2009 [cit. 2019-07-23]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/specialy/dokumenty/184451-mrtvy-student-vyburcoval-verejnost.html>

a řekl: „To je dobrý, ten má dost.“ S Litomiskou si před odjezdem domů vyměnili telefonní čísla. Druhý den ráno Litomiská volala, zda jí nedoprovodí k lékaři, že jí musí něco říct. Sdělila jí, že jí volal Martinův bratr Petr, že prý Martina neodvezla z Národní sanitka, ale havrani. A že ho neodvezli do Studničkovi, kde se normálně dělají pitvy, ale někam mimo Prahu. Prý jeho bratrovi volal v noci nějaký doktor z Motola, že je Martin mrtev. A v sobotu ráno, říkal Petr, přišli k nim domů uniformovaní příslušníci SNB oznámit, že Martin při zákroku přišel o život. Tehdy poprvé zaznělo příjmení Šmíd. Na Litomiskou působilo divně, že to vše Dražská říkala nějak rozhořčeně, ale přičítala to tomu, že už první šok měla za sebou. Martin byl prý její kamarád od dětství, pak se dlouho neviděli, a znovu se potkali vlastně až teď. Litomiská pak odpoledne v bytě bratří Paynů vylíčila co se dozvěděla od Dražské. S Petrem Paynem následně odjeli za ní do práce a po osmé hodině, když Dražská skončila směna, ji zavedli do bytu k Paynům. Tam nahráli její svědectví na magnetofonovou kazetu (*příloha č. 19*). Jeden z bratrů pak běžel za Annou Šabatovou, ženou Petra Uhla, od něhož se okolo 22.00 dostala zpráva agentury Reuters. V neděli si pak dala s Dražskou znovu schůzku a společně s Annou Šabatovou šli na Karlovo náměstí k Bendům. Dražská začala měnit výpovědi, tvrdila, že Martin Šmíd studoval druhý ročník matfyzu, a ne první. Když jsme jí řekli, že žádný Martin Šmíd z matfyzu nezemřel, připustila, že možná matfyz nestudoval. Odmítala sdělit i místo bydliště Martina Šmída. Nakonec prohlásila, že už dál nic nepoví. Litomiská navštívila Dražskou ještě při její hospitalizaci v nemocnici, sedmého a dvanáctého prosince. Dražská jí řekla zajímavou věc: „*je to moc vysoká hra. Jsem mezi dvěma kameny.*“ A těmi kameny údajně myslela Uhla a StB.²⁰⁸

V souvislosti s vyšetřováním Petra Uhla pro šíření poplašné zprávy byla nejpodstatnější osobou právě Dražská, kterou bylo nutné vyslechnout. Příslušníci StB strávili několik dní jejím marným hledáním, ať to bylo v zaměstnání, na vysokoškolských kolejích v Řepích, nebo u její matky na Šeberově. Později se od matky Dražské dozvěděli, že dcera je nemocná a je v pracovní neschopnosti. Když jim matka sdělila diagnózu (nervy), bylo jasné, že zřejmě nebude schopna plnohodnotného výslechu. Nadporučík JUDr. Vladimír Jós uvádí, že už v této době měli nepopsatelné podezření, že jsou možná obětí jakési hry s cílem zkompromitovat pana Uhla. Hry jejíž pravidla neznali, kde s nimi

²⁰⁸ BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinících 17. listopadu 1989*. Praha, 1990, s. 130 – 133.

někdo tahal, jak s pěšáky na šachovnici. Padlo i podezření, jestli Dražská nemá náhodou nějaký vztah ke krajské správě StB Praha.²⁰⁹

Během prvního i opakovaného výslechu Dražská jednoznačně popřela, že by komukoliv poskytla informaci o smrti Martina Šmída. Popřípadě odkazovala na to, že si události 17. listopadu 1989 a následujících dnů vůbec nepamatuje a že na Národní třídě v uvedenou dobu nebyla.²¹⁰ Během vyšetřování prý Dražská jednala s vyšetřovateli velice arogantně, celé to působilo dojem, že za ní někdo stojí, že tedy ví víc, než věděli vyšetřovatelé.²¹¹

Pátého prosince vypovídala Dražská před parlamentní vyšetřovací komisí pro objasnění událostí 17. listopadu 1989. Popřela absolutně vše, včetně své účasti na demonstraci. Nezná prý žádného Šmída, nikomu o žádné smrti nic neříkala a kazetu nahranou u Paynů označila za podvrh.²¹² Václavu Bartuškoví z vyšetřovací komise se podařilo s Dražskou následně domluvit schůzku. Na schůzce 7. února se mu Dražská svěřila: „*Uhl je teď moc vlivnej pán a říkat dnes něco proti chartistům je to samý, jako říct před rokem něco proti komunistům. Nic se nezměnilo, furt je tady diktatura a já nemůžu nic říct. Celou tuhle fámu vyrobilo pár chytřejch chartistů. A než jsem si uvědomila, do čeho mě namočili, už jsem se vezla.*“²¹³ Když prý přišla k Paynům, dostala od jednoho z bratrů nějaké prášky proti bolesti. Bylo to nějaký svinstvo a co se další tři čtyři dny dělo, si prý vůbec nepamatuje. Když se probrala, bylo už pozdě. Po Praze kolovala kazeta, dokonce i nějaký svědectví, který jsem měla údajně podepsat. Současně odmítla, že by se o zmláceném Martinu Šmídovi zmiňovala již v noci z pátku na sobotu a označila Litomiskou za lhářku.²¹⁴

V roce 2009 odvysílala Česká televize rozhovor s autorkou fámy Drahomírou Dražskou, který byl součástí dokumentu *Mrtvý student, který se nikdy nenarodil*. Dražská se rozhodla po dvaceti letech vystoupit a říci lidem, že nespolupracovala s StB. V rozhovoru, kdy seděla za zástěnou, promluvila o tom, že si celou věc tenkrát vymyslela a s StB nikdy nespolupracovala. O Ludvíku Zifčákovi vypověděla, že jej neznala a ani se

²⁰⁹ ŽÁČEK, Pavel. Fáma o smrti Martina Šmída a její vyšetřování: Rekonstrukce vyšetřovacího spisu Státní bezpečnosti. In: *Securitas Imperii 16*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s. 136 – 192. ISSN 1804-1612, s. 151 – 153.

²¹⁰ Tamtéž, s. 154.

²¹¹ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha, 2013, s. 353 – 383.

²¹² BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinicích 17. listopadu 1989*. Praha, 1990, s. 134.

²¹³ Tamtéž, s. 136.

²¹⁴ Tamtéž, s. 136.

s ním nikdy osobně nesešla. Zvukový záznam zpovědi Dražské byl následně podroben speciální analýze přístrojem, jenž na základě jemných změn lidského hlasu rozezná, kdy člověk lže. Podle rozboru Dražská nemluvila pravdu, když popírala své spojení s StB, jež naopak potvrdil Zifčák, který podle přístroje nelhal.²¹⁵

I po téměř třiceti letech je 17. listopad 1989 stále jednou z velkých záhad českých dějin. Těžko můžeme dokázat, jestli byl zásah na Národní třídě úmyslně připravený jako rozbuška pro politický převrat. Zda por. Ludvík Zifčák a Drahomíra Dražská byly opravdu součástí několik měsíců předem připravovaného plánu, či šlo pouze o náhodně propojené události. Nezodpovězenou otázkou zůstane i to, kdo stál v pozadí celého 17. listopadu 1989.

Nicméně je známo, že v rámci vedení komunistické strany proti sobě opravdu intrikovaly různé skupiny politiků, vzájemně soupeřících o moc. Cílem reformního křídla, které mělo zájem stávající režim reformovat, aby upevnilo jeho pozici, bylo odstranění těch, kteří se bránili jakýmkoli reformám. Komplot, směřující proti generálnímu tajemníkovi strany M. Jakešovi, tedy nelze vyloučit. Tato teorie je založena na tom, že hlavní přívrženec reformistů, šéf StB genpor. Alojz Lorenc, měl svým lidem na Národní třídě vydat pokyny k brutálnímu zásahu vůči studentům, s cílem zdiskreditovat současné vedení KSČ.²¹⁶ Jeho náhled na události 17. listopadu jsou popsány v rozhovoru, který poskytl v říjnu 1990 britskému listu *The Independent*. Přetisk tohoto rozhovoru přinesl 1. 11. 1990 Středočeský Expres (*příloha č. 20*). V rozhovoru se můžeme dočíst, jak si postupně začal uvědomovat konec starého režimu a v polovině roku 1989 začal hledat osobnost „Gorbačovova ražení“, která by mohla spasit komunistické vedení. Neuspěl však, a tak došel k závěru nevyhnutelnosti revoluce a že by disidentům mělo být umožněno stanout v jejím čele. V článku potvrzuje existenci spojení mezi vedením StB a vedoucími osobnostmi z řad disidentů. Rozhovor je zakončen otázkou, proč 19. listopadu StB nezasáhla při zakládajícím setkání OF, jehož mnozí účastníci počítali s tím, že budou při odchodu zatčeni. Lorenc na tuto otázku odpověděl: „*Věděli jsme všechno, byli jsme plně informováni. Nestalo se však nic, co nebylo zamýšleno. Byl jsem se vším spokojen.*“²¹⁷

²¹⁵ CHAUN, Igor. Mrtvý student, který se nikdy nenarodil. In: *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2019 [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10256209763-mrtvy-student-ktery-se-nikdy-nenarodil/20957223228/>

²¹⁶ BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0, s. 45.

²¹⁷ nesg. *Věděli jsme všechno, byli jsme plně informováni*. Středočeský Expres. 1. 11. 1990, r. 1, č. 23, s. 4.

Pokud se opravdu jednalo o předem připravenou akci k diskreditaci vedení KSČ, pak základem toto plánu, který od samého počátku uvede do pohybu ne desítky, ale statisíce lidí, musela být pořádná rozbuška. Rozbuška v tomto případě měla podobu brutálně potlačené demonstrace, při které došlo k úmrtí studenta.²¹⁸ Tento záměr by ale zcela odpovídal plánům opozice, která měla snahu svrhnout stávající režim, zejména, prostřednictvím velkých demonstrací. Z odposlechu Jana Urbana byl zjištěn názor, že je zapotřebí do ulic dostat nejméně 100 tisíc lidí.²¹⁹

Že se opravdu k něčemu schylovalo nám mohou pomoci odhalit denní situační zprávy StB. Konkrétně ve zprávě S-StB Praha č. 219/89 z 8. listopadu se můžeme dočíst, že: „*Tiskový rada ZÚ NSR v Praze Michael Steiner uspořádal dne 4. listopadu 1989 společenský večer v místě svého bydliště pro některé akreditované západoněmecké novináře v ČSSR. Při této akci Petrhan Lehmann, akreditovaný korespondent NSR časopisu Stern uvedl, že obdržel od svého ústředí pokyn, aby si v Československu prodloužil svoji akreditaci o další týden. Jeho redakce mu sdělila, že korespondent Sternu v Moskvě se dozvěděl od tiskového mluvčího MZV SSSR zajímavou informaci. Uvedený mluvčí Gerasimov měl údajně tomuto novináři sdělit, že tento týden dojde k něčemu, co vytáhne lidi v Praze do ulic.*“²²⁰ O této zprávě se zmiňuje i denní situační zpráva ze dne 29. 11. 1989, kterou jsem objevil při shromažďování podkladů pro tuto práci. Mimo již výše zmiňovaného se ve zprávě můžeme dočíst i o názorech tiskového tajemníka ZÚ NSR a dalších státních příslušníků NSR. Ti hodnotí situaci tak, že vystoupení studentů bylo využito jen jako záminky pro vystoupení tzv. nezávislých iniciativ z illegality a k otevřenému předložení požadavků (*příloha č. 21*).

Mezi členy parlamentní komise pro vyšetření událostí 17. listopadu probíhaly též rozhovory, které stojí za povšimnutí. Václav Bartuška věřil, že 17. listopad bylo něco úplně jiného, než si původně mysleli. Nevěřil v náhodu, věřil ve spiknutí a chtěl zjistit, kdo ho připravil a proč.²²¹ Jiní této jeho snaze nebyli tolik nakloněni, např. JUDr. Josef Danisz: „*Někdo potřeboval, aby se to tady pohnulo. A buďme rádi, že k tomu došlo. Protože dřív nebo později to tu rupnout muselo. A že jsme se přitom obešli bez krveprolití jako v Rumunsku, je zásluha právě toho, kdo ten převrat zorganizoval. Pravdu teď stejně*

²¹⁸ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřcečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989 – 1992*. Praha, 1999, s. 25.

²¹⁹ ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha, 2013, s. 419.

²²⁰ Tamtéž, s. 178.

²²¹ BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinicích 17. listopadu 1989*. Praha, 1990, s. 86.

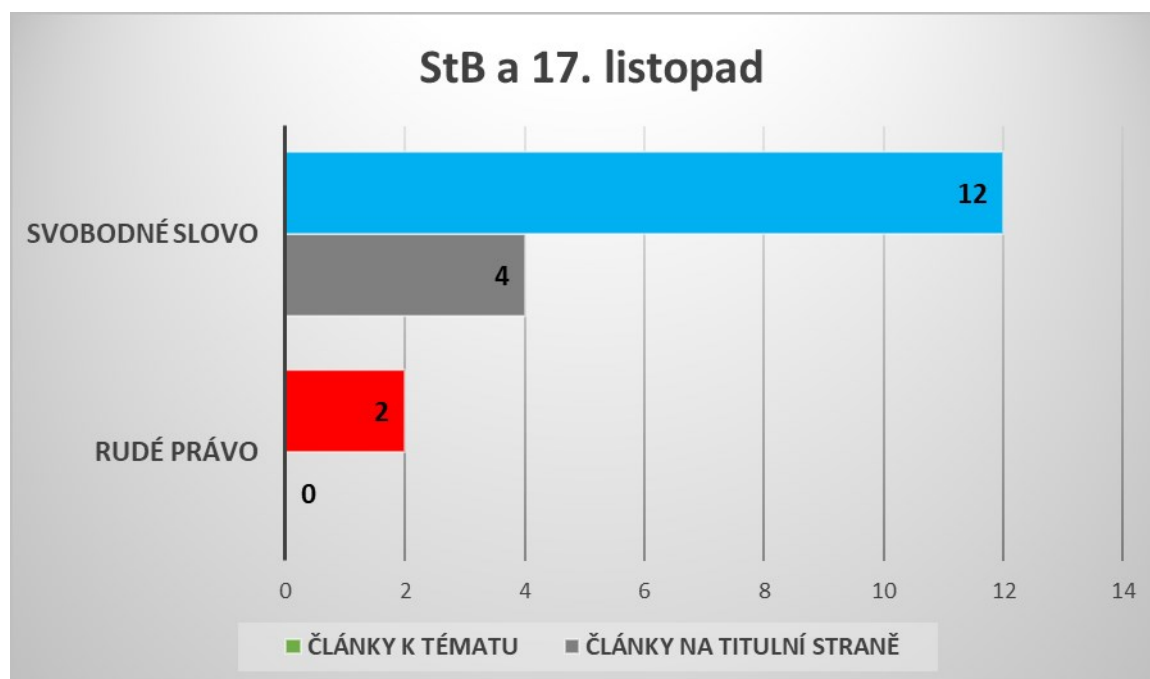
nemůžete najít. Je na ni moc brzo. Mohla by poškodit mnohé mýty, a to by bylo velmi nebezpečné, obzvláště v téhle době.“²²²

Ze všech informací, které jsem měl možnost k tématu 17. listopadu prostudovat, je těžké vyvodit jednoznačný závěr. V názorech na 17. listopad se rozcházejí i lidé, kteří mi poskytli k tématu této práce rozhovory. Nechám tedy na zvážení každého z nás, necht' si dle zde zjištěných skutečností utvoří svůj vlastní názor.

4.5.2.4 Téma StB a 17. listopadu v denících Rudé právo a Svobodné slovo

Tématu účasti StB na 17. listopadu se ve sledovaném období věnuje celkem čtrnáct článků, konkrétně se jedná o dvanáct článků Svobodného slova a pouze dva články Rudého práva (graf 8). Jde o značně nevyvážený poměr při informování o tématu. Na titulní straně se celkem objevují čtyři články, všechny byly publikovány *Svobodným slovem*. Průměrný rozsah článků *Rudého práva* je 322 slov, u *Svobodného slova* 377 slov.

Graf 8

zdroj: vlastní zpracování

První tři články vychází ve *Svobodném slovu* a všechny jsou publikovány na titulní straně deníku. Jedná se o článek *Tak i kontrarozvědka* z 5. 1. 1990 o výpovědích náčelníků správ StB plk. V. Mencla a plk. K. Vykypěla před společnou komisí sněmoven FS, ČNR,

²²² Tamtéž, s. 87.

studentů a OF, týkajících se rozkazů StB v den 17. listopadu.²²³ Článek *Jaká aktivita StB?* vychází následující den 6. 1. 1990 a dočteme se v něm o stavu probíhajícího vyšetřování událostí 17. listopadu, kdy je shromažďován i důkazní materiál aktivit StB při zákroku na Národní třídě.²²⁴ Další článek z 13. 2. 1990 popisuje výpověď por. Zifčáka před „Komisí pro dohled na vyšetření událostí 17. listopadu“. Poručík StB, i po vyžádaném zbavení mlčenlivosti, nepřinesl do vyšetřování žádné nové informace, protože si po ráně do hlavy prý vůbec nic nepamatuje.²²⁵

Další zprávu přináší 16. 2. 1990 již oba analyzované deníky. V *Rudém právu* pod názvem *Kalkuloval někdo se 17. listopadem?* a *V centru zájmu StB ve Svobodném slovu*. Jedná se o rozhovor zpravodajů ČTK s bývalým příslušníkem StB mjr. JUDr. Petrem Žákem. Rozhovor se věnuje z velké části událostem 17. listopadu. Ve *Svobodném slovu* je rozhovor přepracován redaktorem publikujícím pod značkou -fer- a zcela vypuštěna informace, objevující se v rozhovoru, že tvrdý zákrok na Národní třídě měl kompromitovat Miloše Jakeše²²⁶, která je v *Rudém právu* uveřejněna.²²⁷

V březnu *Svobodné slovo* publikuje dva články. První vychází 13. 3. 1990 a věnuje se situaci v parlamentní vyšetřovací komisi a StB, hlavním tématem je student Růžička (por. Zifčák).²²⁸ Druhý březnový článek ze dne 31. 3. 1990 *Student ve vazbě* vychází na titulní straně a jak už název napovídá, hlavním tématem je uvalení vazby na por. Zifčáka.²²⁹

V dubnu oba deníky publikují 10. 4. 1990 krátkou zprávu ČTK o dalším obratu ve vyšetřování parlamentní komise. Zpráva informuje, že během posledních dvou týdnů byla uvalena vazba na pět bývalých příslušníků StB, čímž se naplňuje dřívější domněnka komise, že StB měla svůj podíl na přípravě i průběhu brutálního zásahu na Národní třídě.²³⁰ O spojitosti StB se zásahem na Národní třídě se týká i článek *Svobodného slova* z 25. 4. *Listopadový podíl StB*.²³¹

²²³ ČTK. *Tak i kontrarozvědka*. Svobodné slovo, 5. 1. 1990, r. XLVI, č. 4, s. 1.

²²⁴ ČTK. *Jaká aktivita StB?*. Svobodné slovo, 6. 1. 1990, r. XLVI, č. 5, s. 1.

²²⁵ RŮŽIČKA, F. *V rukavičkách ne*. Svobodné slovo, 13. 2. 1990, r. XLVI, č. 37, s. 1.

²²⁶ fer. *V centru zájmu StB*. Svobodné slovo, 16. 2. 1990, r. XLVI, č. 40, s. 4.

²²⁷ ČTK. *Kalkuloval někdo se 17. listopadem?* Rudé právo, 16. 2. 1990, r. 70, č. 40, s. 4.

²²⁸ RŮŽIČKA, F. *Spravedlnost s otázkou*. Svobodné slovo, 13. 3. 1990, r. XLIV, č. 61, s. 3.

²²⁹ oč + mk. *Student ve vazbě*. Svobodné slovo, 31. 3. 1990, r. XLIV, č. 77, s. 1+3.

²³⁰ ČTK. *Obrat ve vyšetřování: Vazba uvalena na pět bývalých příslušníků StB*. Rudé právo, 10. 4. 1990, r. 70, č. 85, s. 2.

ČTK. *Z parlamentní komise*. Svobodné slovo, 10. 4. 1990, r. XLIV, č. 85, s. 2.

²³¹ oč. *Listopadový podíl StB*. Svobodné slovo, 25. 4. 1990, r. XLIV, č. 97, s. 4.

Svobodné slovo vydává do konce sledovaného období ještě další čtyři články. Jeden 12. 5. s názvem *Zifčák na svobodě* informující o propuštění poručíka Zifčáka z vazby.²³² Další tři články vychází v červnu – 1. 6. 1990 jde o článek *Senzační odhalení?* Ten přináší informace o seriálu britské BBC o Československu, popisující komplot StB a stranického vedení při provedení „palácové revoluce“, která se jim vymkla z rukou a vyvolala opravdovou lidovou revoluci.²³³ Následující článek ze 4. 6. 1990 je rozhovor redaktora *Svobodného slova* s členem komise FS a ČNR pro dohled nad vyšetřováním událostí ze dne 17. listopadu v Praze dr. Jiřím Ládrem. Obsahem článku je rekapitulace práce komise a témata spojující StB se 17. listopadem.²³⁴ Poslední článek *Líčení ve věci Národní* vychází 8. 6. 1990 a informuje o započatém hlavním líčení s npor. StB Ladislavem J., který měl 17. 11. 1989 na Národní třídě opakovaně a bezdůvodně napadat účastníky demonstrace.²³⁵

O tématu spojujícím StB s událostmi 17. listopadu *Rudé právo* vyjma dvou převzatých článků od ČTK vůbec neinformuje. Vzhledem k charakteru deníku je pochopitelné, že se tomuto tématu nechtěl věnovat.

4.5.3 Zrušení StB

V následujících měsících po událostech 17. listopadu 1989 probíhalo předání moci. Změnu režimu provázela výměna politických elit, nový způsob výběru vlády, reformy státních institucí, zásadní změna orientace zahraniční politiky, změny forem vlastnictví atd. Bezpečnostní složky a jejich transformace nepatřily mezi klíčová politická témata, jednalo se však o tematiku, již byla věnována značná pozornost a docházelo zde k celé řadě ostrých politických střetů. Jedno z nejkontroverznějších témat se týkalo právě zpravodajských služeb. Jedním z hlavních cílů demokratických sil při budování zpravodajských služeb nebylo pouze omezení vlivu StB, ale vytvoření zcela nové kontrarozvědky, pokud možno na nových základech a z nových lidí. V postkomunistických zemích to byla ojedinělá myšlenka, která byla skutečně realizována.²³⁶

²³² něk. *Zifčák na svobodě*. *Svobodné slovo*, 12. 5. 1990, r. XLIV, č. 110, s. 3.

²³³ zč. *Senzační odhalení?*. *Svobodné slovo*, 1. 6. 1990, r. XLIV, č. 127, s. 2.

²³⁴ DOUSEK, Josef. *Poodhalení č. ??*. *Svobodné slovo*, 4. 6. 1990, r. XLIV, č. 129, s. 3.

²³⁵ zč. *Líčení ve věci Národní*. *Svobodné slovo*, 8. 6. 1990, r. XLIV, č. 133, s. 4.

²³⁶ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-07-16]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/idfhl/Zetocha-Disertace_2008.pdf. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Vedoucí práce Doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph. D., s. 5 – 28.

Státní bezpečnost měl transformovat nový ministr vnitra. Jelikož se ale představitelé opozice nedokázali shodnout na jménu nového ministra, bylo nakonec rozhodnuto, že resort bude řídit předseda vlády společně s oběma místopředsedy.²³⁷ Tento nefunkční a čistě formální triumvirát M. Čalfy, W. Komárka a J. Čarnogurského nad ministerstvem vnitra dal vedení StB cenný čas k likvidaci, resp. k rozkradení spisového materiálu.²³⁸ Delegace OF a VPN následně 8. prosince u podpořila překvapivou kandidaturu Richarda Sachera, který měl plnou podporu prezidenta Václava Havla, do funkce federálního ministra vnitra. Sympatie Václava Havla si získal svou rolí spolehlivého spojovacího článku mezi vedením Československé strany lidové a Špalíčkem²³⁹. Dne 30. prosince pak prezidentova telefonická intervence u předsedy federální vlády rozhodla, že ministrem vnitra se stane právě Richard Sacher.²⁴⁰ Nový ministr vnitra neměl v oblasti bezpečnostních složek žádné předchozí zkušenosti, OF a široká veřejnost žádaly radikální kroky ke zlomení moci StB a zásadní rozhodnutí byla očekávána v průběhu dní. Richard Sacher se tak prakticky okamžitě dostal pod silný politický tlak.²⁴¹ Jiskry nespokojenosti vyšlehlý záhy z krajů a okresů, které již na druhém sněmu OF 6. ledna iniciovaly prohlášení, v němž vyjádřily „vážné znepokojení nad stále pokračující aktivitou složek StB v jejich technické, sledovací a dalších činnostech, včetně odposlechu telefonických hovorů“. Kritizovaly odpovědné orgány za liknavost a neochotu věci řešit a požadovaly „okamžité zveřejnění všech opatření, která byla a budou učiněna, včetně informací o významnějších kádrových změnách“.²⁴² Richard Sacher následně 12. ledna 1990 svým rozkazem definitivně zastavil činnost a zrušil centrální i regionální útvary boje s vnitřním nepřítelem.²⁴³

V pondělí 16. ledna přijala rada KC OF s velkou nelibostí informaci, že předseda vlády Čalfa a ministr vnitra Sacher jsou zásadně proti úplné likvidaci StB, a to s odůvodněním, že každý stát potřebuje tajnou policii jako účinný nástroj proti cizím

²³⁷ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha, 1999. s. 124.

²³⁸ RŮŽEK, Jiří. *V labyrintu zpravodajských služeb*. Praha: Šulc-Švarc, 2014. ISBN 978-80-7244-363-5, s. 11.

²³⁹ Sídlo KC OF a jeho Rady (nejvyšší orgán OF)

²⁴⁰ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-726-0099-0, s. 356.

²⁴¹ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-07-16], s. 31.

²⁴² SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha, 2003, s. 358.

²⁴³ ŽÁČEK, Pavel. *V čele ŠTB: pád režimu v záznamech důstojníka tajnej policie*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2006. ISBN 80-969-2963-1, s. 126.

rozvědkám, mafii a teroristickým skupinám. V tomto okamžiku se většina v radě přiklonila k názoru, že je nezbytné okamžitě StB zrušit a veškeré informace o jejích aktivitách ihned a bez ohledu na postup ministra zveřejňovat. Pouhé dva týdny od uvedení do funkce se tak mezi ministrem vnitra a OF vytvořilo silné napětí.²⁴⁴ K určitému příměří došlo ustavením odborné komise, jejímž vedoucím jmenoval ministr vnitra Stanislava Padrůňka, který patřil do „protisovětské“ skupiny na ministerstvu vnitra, zatčené okupačními orgány už 22. srpna 1968.²⁴⁵ Svou nadějí na razantní zúčtování s StB spojovalo OF také jmenováním náměstků ministra vnitra – 19. ledna jimi Richard Sacher jmenoval Jaroslava Procházku (Obroda), Andreje Sámela a Viliama Ciklaminiho (Obroda). Dne 31. ledna byl konečně vydán rozkaz ministra vnitra ČSSR č.16, jímž zrušil veškeré složky StB k 15. 2. 1990. Rozkaz ke dni účinnosti měl znamenat i konec „zametání stop“, ukládal uzamknout a zabezpečit služební písemnosti, příslušníkům zrušených útvarů byly odebrány zbraně, jejich místa byla převedena do účelové rezervy, což pro příslušníky znamenalo odevzdání služebních průkazů a zařazení do zálohy pro přechodně nezařazené. Současně byly k 16. 2. 1990 zřízeny nové útvary FMV. Jednou z nově zřízených složek se stal Úřad Federálního ministerstva vnitra pro ochranu Ústavy a demokracie (ÚOÚD).²⁴⁶

Ministr vnitra 7. února 1990 vydal rozkaz č. 21 (*příloha č. 22*), kterým byly zřízeny prověřkové komise FMV a rozkaz č. 22 (*příloha č. 23*) obsahující zásady spolupráce náčelníků útvarů s občanskými komisemi. Prověřkové komise se měly stát nástrojem k očistě bezpečnostního aparátu a obnovit důvěru veřejnosti v něj. Složitý proces „výměny kádru“ zajišťovaly prověřkové a občanské komise. Prověřkové komise měly za úkol prověřit každého pracovníka resortu s pravomocí rozhodnout o jeho dalším zařazení, či propuštění. Komise měly posuzovat dodržování zákonů a předpisů, odbornou způsobilost, morální profil, vztah k programu nové vlády apod. Závěry z prověřkových komisí byly dále předávány občanským komisím, které pak zaujímaly k závěrům prověřkových komisí stanovisko. Výjimku tvořily příslušníci bývalé hlavní správy rozvědky, správy sledování a správy zpravodajské techniky, kteří byli nepostradatelní pro jakýkoli režim a zároveň nemohli být rychle nahrazeni novými lidmi. Proto bylo nutné přistoupit k jejich

²⁴⁴ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha, 2003, s. 359.

²⁴⁵ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřcečené něžné revoluci a jejich osudech: 1989 – 1992*. Praha, 1999, s. 126.

²⁴⁶ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha, 2003, s. 359.

prověřování odlišným způsobem, který zabezpečil zachování akceschopnosti těchto útvarů.²⁴⁷

Složení občanských komisí mělo reprezentovat rozložení politických sil ve společnosti. Členy těchto komisí tak nebyli pouze zástupci OF, či VPN, ale i členové stran Národní fronty včetně komunistů a např. také vysoké školy a jejich studenti. Pro očistu aparátu byly důležitější prověřkové komise, které se měly skládat z bývalých příslušníků SNB a vojáků z povolání, kteří museli odejít pro své politické názory, dalšími členy byly nezkompromitovaní stávající příslušníci SNB a vojáci. Dalším článkem komisí byly zástupci komisí občanských (hlavně OF a VPN). Komise měly organizační hierarchii dle institucí ministerstva vnitra: federální, národní, krajské a okresní. Komise vznikaly od února 1990 a hlavní část jejich práce probíhala od dubna do června 1990. Komplikací jejich práce bylo, že byly zřízeny pouhým rozkazem ministra vnitra a neměly tak oporu v zákoně. Nepříznivě se to odrazilo při definování pravomocí komisí, které neměly přístup do všech existujících svazků a často dostaly jen personální spis prověřovaného (mnohdy po proběhlých skartacích neúplný).²⁴⁸ Komise tak využívaly k posouzení prověřovaných třeba složku odměn a trestů, případně výpovědí jiných příslušníků k prověřované osobě.²⁴⁹ Prověřkové komise prověřované příslušníky rozdělávaly do tří skupin: první museli službu opustit a odejít do civilu, druhé největší skupině bylo umožněno dál sloužit u policie a třetí část mohla nadále sloužit v nově zřízeném ÚOÚD.²⁵⁰

Dle údajů ústřední občanské komise FMV bylo před koncem srpna 1990 propuštěno celkem 2 745 příslušníků SNB. Na základě rozhodnutí občanské komise o nezpůsobilosti pro další službu bylo propuštěno 1 834 osob. Komise celkově prověřily 7 694 příslušníků StB, z tohoto počtu bylo 3 973 navrženo k službě v nově vznikající bezpečnostní službě. Skutečně bylo k ÚOÚD následně přijato 2 308 osob.²⁵¹

Ředitelem ÚOÚD se k 16. 2. 1990 stal Zdeněk Formánek, patřící v roce 1968 ke skupině pracovníků, která se snažila vnitro a StB vymanit z vlivu sovětských poradců. Zprvu obsazoval úřad lidmi ze svého okruhu a obsazoval je na vedoucí posty.²⁵² Při

²⁴⁷ Tamtéž s. 36 – 37.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 37 – 38.

²⁴⁹ Rozhovor s Petrem Špačkem, bývalým členem prověřkové komise. Praha 13. 2. 2019

²⁵⁰ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha, 2003, s. 37 – 38.

²⁵¹ Tamtéž, s. 39 – 41.

²⁵² MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech: 1989 – 1992*. Praha, 1999, s. 126.

vytváření nové kontrarozvědky musel tedy spoléhat původní zaměstnance StB, kteří prošli prověrkami a byli doporučeni pro další službu.²⁵³ Později začali přicházet noví pracovníci, kterých bylo z počátku velice málo a byli naprosto neznaní dané problematice. Také jejich výběr probíhal chaoticky, mnohdy pouze na základě osobních známostí.²⁵⁴ V nově vzniklém úřadu působily tři skupiny lidí, dosavadní příslušníci StB, kteří prošli prověrkami, reaktivovaní bývalí příslušníci a lidé z civilu.²⁵⁵ V polovině roku 1990 pracovalo v ÚOÚD 2 308 prověřených příslušníků StB, 40 nových lidí, kteří dosud ve zpravodajských službách nepracovali a 38 reaktivovaných důstojníků StB vyhozených po roce 1968.²⁵⁶ Zpočátku většinu vedoucích postů ovládli reaktivovaní, drželi při sobě a nepochybně se domnívali, že to tak zůstane. Považovali se se svými zkušenostmi z padesátých a šedesátých let za povolané budovat novou službu chránící tento stát. Paradoxně se i z tohoto důvodu stávali vzájemně bližšími dosavadní estébáci a lidé z civilu. Reaktivovaní si své pozice hlídali, zaměstnance z civilu považovali za naprosté amatéry. Ovšem ti, kteří získali důvěru lidí z StB, tedy lidí s prokazatelnými znalostmi zpravodajské práce a také s důležitými informacemi, se začali učit. Reaktivovaní se bohužel stali brzdou služby. Na úkor své práce či výuky nových lidí hráli staré hry o funkce.²⁵⁷

Zdeněk Formánek ve své funkci vydržel jen do 3. 5. 1990 kdy byl odvolán. Důvodem pro odvolání byla uváděna neschopnost „starých“ přizpůsobit se novým podmínkám po skončení studené války a předimenzovaná institucionální struktura ÚOÚD. Následný nástup disidenta Jana Rumla do pozice náměstka ministra vnitra a ředitele ÚOÚD byl začátkem nové kapitoly vývoje úřadu. Nová politická elita soustředěná kolem prezidenta (Jiří Křížan, Oldřich Černý, Michael Žantovský), zcela přestala důvěřovat reaktivovaným jako odborníkům a snažila se do vedoucích pozic prosazovat sobě blízké lidi. Po svém nástupu do pozice ředitele postavil Jan Ruml reaktivované mimo službu.²⁵⁸ Týkalo se to například ředitele první sekce ÚOÚD Skřivánka, jeho zástupce Klečky

²⁵³ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-07-16], s. 43.

²⁵⁴ Rozhovor s Josefem Klečkou, bývalým členem odborné poradní komise FMV. Praha 15. 2. 2019

²⁵⁵ BOK, John a Přemysl VACHALOVSKÝ. *Sametová špína: odhalené skandály*. Praha: Hart, 2002. ISBN 80-865-2933-9, s. 70.

²⁵⁶ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-07-16], s. 46.

²⁵⁷ BOK, John a Přemysl VACHALOVSKÝ. *Sametová špína: odhalené skandály*. Praha, 2002, s. 70 – 71.

²⁵⁸ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-07-16], s. 44 – 45.

a dalších, kteří v polovině roku 1990 odešli, ne úplně dobrovolně.²⁵⁹ Jan Ruml a jeho „dvanáct apoštolů“, jak se říkalo té první várce nově příchozích, měli na začátku sen, že jedním rozkazem vyházejí všechny estébáky a získají čas pro nábor nových příslušníků. Do bezpečnostních složek přivedl Jan Ruml řadu lidí z disentu, často svých přátel. Že se kolikrát jednalo o opravdu osobité figury nám může ilustrovat příklad ředitele odboru vnitřní ochrany a obrany, bývalého armádního plukovníka, který u sebe permanentně nosil dvě nabitě pistole, které buď někde stále zapomínal, nebo mu padaly z kapes na zem.²⁶⁰ V pozici ředitele vydržel Jan Ruml pouze necelé tři měsíce. Výměna postu ředitele započala důležitý proces personální obměny úřadu.²⁶¹

Nábor nových uchazečů byl velmi obtížný a probíhal někdy opravdu chaoticky. Je třeba si uvědomit, že personální útvar byl i nadále obsazen příslušníky bývalé StB, jejichž cílem nebylo za každou cenu obměňovat personální stav, a tak mnozí z nich tuto činnost nevykonávali, zdržovali nebo přímo sabotovali. Dalším problémem byli samotní noví uchazeči, respektive jejich motivace. Kromě lidí, kteří chtěli skutečně pomoci budovat novou organizaci, přicházeli i jedinci s motivací odlišnou. Ať už to byla touha po dobrodružství, pomsta, naivita, objevilo se i několik duševně nezpůsobilých jedinců.²⁶²

V tehdejším ÚOÚD se projevovaly klasické dětské nemoci, nefungovalo takřka nic. Od vnitřního informačního toku, výuky a školení nových pracovníků, týlového zabezpečení, personálního útvaru, až po vlastní výkon služby, tedy sběr a vyhodnocování dat.²⁶³ ÚOÚD se musel vyrovnávat s obtížnou pozicí v rámci FMV. Úřad ke své činnosti potřeboval administrativní aparát FMV, který byl stále z velké části obsazen neprověřenými komunistickými úředníky, kteří mohli činnost ÚOÚD chápat jako hrozbu jejich vlastnímu postavení. Úřad stále formálně fungoval pod ministerstvem vnitra, nemohl samostatně vytvářet předpisy a musel se řídit předpisy vzniklými na komunistickém ministerstvu. Ředitel ÚOÚD nedisponoval personální pravomocí a celá řada věcí nutných k chodu úřadu nemohla být vyřízena bez nepřátelsky naladěné vnitřní správy ministerstva.²⁶⁴ Situaci nově vzniklého úřadu a revoluční dobu charakterizuje také

²⁵⁹ BOK, John a Přemysl VACHALOVSKÝ. *Sametová špína: odhalené skandály*. Praha, 2002, s. 71.

²⁶⁰ RŮŽEK, Jiří. *V labyrintu zpravodajských služeb*. Praha, 2014, s. 11 – 12.

²⁶¹ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-07-16], s. 44 – 45.

²⁶² Rozhovor s Petrem Špačkem, bývalým členem prověřkové komise. Praha 13. 2. 2019

²⁶³ BOK, John a Přemysl VACHALOVSKÝ. *Sametová špína: odhalené skandály*. Praha, 2002, s. 71.

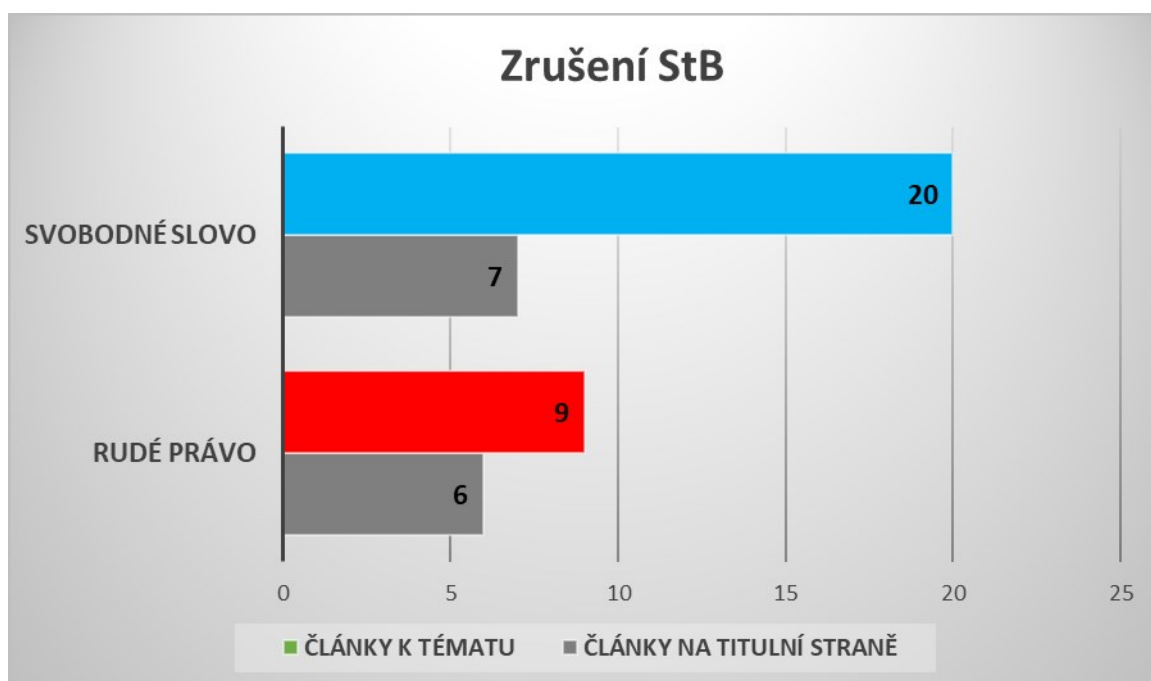
²⁶⁴ ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-07-16], s. 44 – 45.

skutečnost, že během necelého roku existence ÚOÚD se v jeho vedení vystřídali celkem čtyři ředitelé. Dnem 20. prosince 1990 byl rozkazem ministra vnitra ČSFR zrušen úřad FMV pro ochranu ústavy a demokracie a zároveň byla zřízena Federální informační služba.²⁶⁵

4.5.3.1 Téma zrušení StB v denících Rudé právo a Svobodné slovo

Zrušení StB je nejvíce medializovaným tématem. Tomuto tématu se věnuje celá polovina článků sledovaného období (29 článků z celkových 58). Celkem třináct z nich vychází na titulních stranách deníků, sedm u *Svobodného slova* a šest u *Rudého práva* (graf 9).

Graf 9

zdroj: vlastní zpracování

První článek věnující se tématu rušení útvarů StB vychází již 22. 12. 1989 na titulní straně *Rudého práva* a informuje o tom, že předseda vlády ČSSR Marián Čalfa a oba jeho místopředsedové Valtr Komárek a Ján Čarnogurský zastavili činnost Správy vyšetřování

²⁶⁵ Bezpečnostní informační služba. *Historie vzniku BIS* [online]. Praha: Bezpečnostní informační služba, 2019 [cit. 2019-07-22]. Dostupné z: www.bis.cz/historie

a přijali opatření k rozpuštění jejích útvarů.²⁶⁶ Další články vycházejí shodně v obou analyzovaných denících 12. 1. 1990 na titulních stranách. Ve zprávě převzaté z ČTK se dočteme o zrušení vnitřního politického zpravodajství StB na všech stupních a nově schváleném materiálu k činnosti resortu federálního ministerstva vnitra a jeho složek v období vlády národního porozumění.²⁶⁷ O pět dní později 17. 1. 1990 opět oba deníky shodně publikují zprávu ministra vnitra o změnách v StB. Ministr informuje o zrušení správy vyšetřování, útvarů zabývajících se tzv. vnitřním nepřítelem, vzniku nezávislých prověřkových komisí a o plánovaném shromáždění bývalých příslušníků a občanských zaměstnanců zařazených v útvarech působnosti FMV, kteří museli v minulých letech odejít pro své politické názory. Těmto, pokud o to požádají a budou způsobilí, bude umožněn návrat do činné služby.²⁶⁸ *Rudé právo* článek publikuje na titulní straně.²⁶⁹ Následujícího dne 18. 1. 1990 *Svobodné slovo* zveřejňuje na titulní straně článek *K činnosti StB*. Jedná se o sdělení FMV o organizačních opatřeních vztahujících se k činnostem StB na okresech a krajích, kdy do všech funkcí KS a OS SNB byli jmenováni příslušníci VB.²⁷⁰ Opět v obou denících vychází 27. 1. 1990 další zpráva. Jde o informaci o předání 240 bytů, které využívaly zrušené odbory vnitřního politického zpravodajství StB, OPBH a ONV Prahy 1 až 10.²⁷¹ Do konce ledna publikuje *Svobodné slovo* ještě dva články, 29. 1. 1990 *Po stopách mafie*, kde členové nezávislé vyšetřovací komise kritizují dosavadní zveřejněná opatření proti StB a označují je za nedostačující. Současně kritizují a považují za nehorázné odůvodnění FMV o zachování některých složek StB, kritizují její náplň práce i personální obsazení.²⁷² Druhý článek vychází 31. 1. 1990 a informuje o úterní demonstraci na Václavském náměstí za úplné zrušení StB. Oba tyto články již překračují hranice nezaujatého neutrálního informování o událostech a popisují StB negativně.²⁷³

Svobodné slovo 2. 2. 1990 na titulní straně uveřejňuje článek *Republika bez StB*, kde ministr vnitra Richard Sacher informuje o zrušení zbývajících útvarů StB, probíhajícím odevzdávání soukromých a služebních zbraní, služebních průkazů příslušníků těchto útvarů atd. Richard Sacher dále informuje o tom, že svým rozkazem zrušil nařízení, kdy

²⁶⁶ ČTK. *Zastavení činnosti*. *Rudé právo*, 22. 12. 1989, r. 70, č. 301, s. 1.

²⁶⁷ ČTK. *Vláda o Bezpečnosti*. *Svobodné slovo*, 12. 1. 1990, r. XLVI, č. 10, s. 1.

ČTK. *Z předsednictva federální vlády*. *Rudé právo*, 12. 1. 1990, r. 70, č. 10, s. 1.

²⁶⁸ zč. *Opatření ve vnitru*. *Svobodné slovo*, 17. 1. 1990, r. XLVI, č. 14, s. 4.

²⁶⁹ ČTK. *Změny v StB*. *Rudé právo*, 17. 1. 1990, r. 70, č. 14, s. 1+2.

²⁷⁰ ČTK. *K činnosti StB*. *Svobodné slovo*, 18. 1. 1990, r. XLVI, č. 15, s. 1.

²⁷¹ ČTK. *Bez konspiračních bytů*. *Rudé právo*, 27. 1. 1990, r. 70, č. 23, s. 2.

ČTK. *Byty StB občanům*. *Svobodné slovo*, 27. 1. 1990, r. XLVI, č. 23, s. 3.

²⁷² fer. *Po stopách mafie*. *Svobodné slovo*, 29. 1. 1990, r. XLVI, č. 24, s. 3.

²⁷³ něk. *Čekají na příležitost?*. *Svobodné slovo*, 31. 1. 1990, r. XLVI, č. 26, s. 1.

k použití zpravodajskotechnických prostředků stačil souhlas příslušného náčelníka útvaru. Napříště už je jejich použití vázáno na povolení prokurátora. V závěru zprávy se dočteme o nově vzniklé struktuře bezpečnostního aparátu, mimo jiné i o vzniku ÚOÚD.²⁷⁴ Ten samý den informuje ve svém článku *Zrušena StB* o zrušení StB i *Rudé právo*, které stejně jako *Svobodné slovo* umísťuje na titulní stranu. Článek obsahuje totožné informace jako článek *Svobodného slova*, oba deníky citují prohlášení ministra vnitra získané od ČTK.²⁷⁵ *Svobodné slovo* ještě následující den 3. 2. 1990 otiskuje krátký článek v němž popisuje odchod příslušníků StB s taškami plnými osobních věcí z jejich pracoviště v Bartolomějské ulici.²⁷⁶

Oba analyzované deníky publikují 6. 2. 1990 reportážní články z exkurze uskutečněné 5. 2. 1990 v budově, kde ještě do nedávna sídlila StB. Průvodci novinářům byli náměstek FMV Jaroslav Procházka a ministr vnitra Richard Sacher, kteří je nejenom provedli budovou, ale i přesvědčili, že bývalí příslušníci StB plní příkazy a jsou doma.²⁷⁷ *Svobodné slovo* vydává v únoru ještě další čtyři články, které souvisejí s tématem rušení StB. V článku *K likvidaci StB* (8. 2. 1990) upozorňuje na složitost likvidace StB vzhledem k její provázanosti s KGB a KSČ.²⁷⁸ Ve dnech 17. a 19. 2. 1990 vydává pod názvem *Můžeme být klidní* rozhovor Michala Štěpanovského s náměstkem ministra vnitra JUDr. Jaroslavem Procházkou věnující se likvidaci StB a začátku prací prověřkových komisí.²⁷⁹ Posledním článkem vycházejícím v únoru je 27. 2. 1990 rozhovor redaktorů ČTK s bývalým náčelníkem IV. Správy plk. V. Menclem. Rozhovor odhaluje náplň práce IV. správy, která se věnovala sledování, jeho různým formám a způsobu práce. Dále se dočteme, že všechny materiály správy jsou zapečetěny v trezoru, její příslušníci nepracují, sedí doma na telefonu a čekají na předvolání k prověřkovým komisím.²⁸⁰

V průběhu března vycházejí k tématu pouze dva články. První 9. 3. 1990 *Nad činností StB ve Svobodném slovu*, který se věnuje prověřkovým komisím

²⁷⁴ ČTK. *Republika bez StB*. Svobodné slovo, 2. 2. 1990, r. XLVI, č. 28, s. 1+4.

²⁷⁵ ČTK. *Zrušena StB*. Rudé právo, 2. 2. 1990, r. 70, č. 28, s. 1+2.

²⁷⁶ něk. *Už je zapečetěno*. Svobodné slovo, 3. 2. 1990, r. XLVI, č. 29, s. 3.

²⁷⁷ něk. *Zůstala tam jen služba*. Svobodné slovo, 6. 2. 1990, r. XLVI, č. 31, s. 1.

ADAMIČKOVÁ, Naďa. *Co skrývá dům kontrarozvědky?*. Rudé právo, 6. 2. 1990, r. 70, č. 31, s. 1+3.

²⁷⁸ ČTK. *K likvidaci StB*. Svobodné slovo, 8. 2. 1990, r. XLVI, č. 33, s. 4.

²⁷⁹ ŠTEPANOVSÝ, Michal. *Můžeme být klidní*. Svobodné slovo, 17. 2. 1990, r. XLVI, č. 41, s. 3.

ŠTEPANOVSÝ, Michal. *Můžeme být klidní*. Svobodné slovo, 19. 2. 1990, r. XLVI, č. 42, s. 3.

²⁸⁰ ČTK. *Doprovodné stíny...* Svobodné slovo, 27. 2. 1990, r. XLVI, č. 49, s. 4.

v Královéhradeckém kraji.²⁸¹ Článek *O VB, StB a zlatých hodinách* vychází 20. 3. 1990 v *Rudém právu*. Jde o rozhovor Nadi Adamičkové s ministrem vnitra Richardem Sacherem týkající se z větší části StB. Naďa Adamičková diskutuje s ministrem o stálých obavách veřejnosti z StB, odchodu zkompromitovaných příslušníků a prověrkách příslušníků před komisemi.²⁸²

V dubnu najdeme k tématu taktéž pouze dva články a oba přináší Svobodné slovo. První článek ze 4. 4. 1990 obsahuje informace z besedy ministra vnitra Sachera, kde odpovídal na otázky ohledně akcí StB s názvy Norbert a Klín, prověrek příslušníků StB a nově vzniklého Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie.²⁸³ Článek z 19. 4. *Stále otazníky nad StB* se věnuje dramatickému vývoji na FMV kolem zrušené StB, obklopování ministra bývalými důstojníky StB, situací kolem ÚOÚD apod.²⁸⁴

Během května vycházejí poslední články věnující se tématu zrušení StB ve sledovaném období. Ve *Svobodném slovu* 19. 5. 1990 vychází článek *Vnitro se vyčišťuje* informující o novele zákona umožňující propouštění příslušníků bez velkých finančních výhod, prověrkovým komisím a trestním stíháním příslušníků StB, kteří překročili svou pravomoc a dopustili se trestné činnosti.²⁸⁵ O čtyři dny později vychází 23. 5. 1990 článek Svobodného slova *Konfidente, konfidente...* věnující se zrušené StB a seznamům jejích konfidentů.²⁸⁶ Následně pak 25. 5. 1990 uveřejňují oba deníky informace z konference pořádané Čs. stranou lidovou, která se díky přítomnosti ministra vnitra Sachera změnila v konferenci o StB.²⁸⁷ Poslední články obou deníků k tématu pak vycházejí 31. 5. 1990. Ve *Svobodném slovu* jde o článek *Není pro ně uplatnění* a v *Rudém právu* článek *Civil pro StB*. Oba zveřejněné články přináší informace z prohlášení FMV k propouštění 775 příslušníků StB, kteří byli propuštěni na základě rozhodnutí prověrkových a občanských komisí, nebo svého zařazení na útvech boje proti „vnitřnímu nepříteli“.²⁸⁸

²⁸¹ ČTK. *Naď činností StB*. Svobodné slovo, 9. 3. 1990, r. XLVI, č. 58, s. 6.

²⁸² ADAMIČKOVÁ, Naďa. *O VB, StB a zlatých hodinách*. Rudé právo, 20. 3. 1990, r. 70, č. 67, s. 1+3.

²⁸³ KRÁSA, Pavel. *Konfidenti ztratí naději*. Svobodné slovo, 4. 4. 1990, r. XLIV, č. 80, s. 1.

²⁸⁴ Vrz/T, em. *Stále otazníky nad StB*. Svobodné slovo, 19. 4. 1990, r. XLIV, č. 92, s. 1+3.

²⁸⁵ ČTK. *Vnitro se vyčišťuje*. Svobodné slovo, 19. 5. 1990, r. XLIV, č. 116, s. 3.

²⁸⁶ MAREK, Otakar. *Konfidente, konfidente...*. Svobodné slovo, 23. 5. 1990, r. XLIV, č. 119, s. 4.

²⁸⁷ sa. *Není druhé vnitro*. Svobodné slovo, 25. 5. 1990, r. XLIV, č. 121, s. 4.

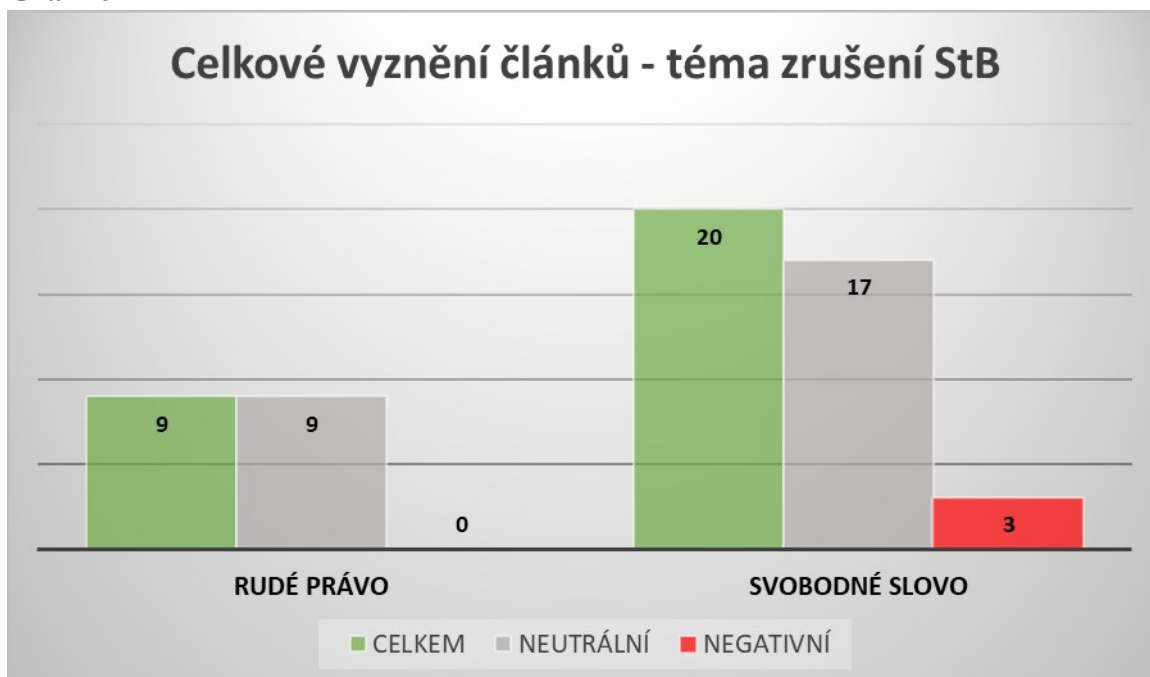
JAIŠKOVÁ, Kamila. *R.Sacher: KSC má v tomto systému své místo*. Rudé právo, 25. 5. 1990, r. 70, č. 121, s. 2.

²⁸⁸ ČTK. *Není pro ně uplatnění*. Svobodné slovo, 31. 5. 1990, r. XLIV, č. 126, s. 4.

ČTK. *Civil pro StB*. Rudé právo, 31. 5. 1990, r. 70, č. 126, s. 2.

Téma rušení StB je pro deník *Rudé právo* přelomovým tématem, kdy již nepublikuje pouze zprávy ČTK, jako tomu bylo u předchozích témat, ale jeho redaktoři začínají vyvíjet vlastní iniciativu. Deník *Rudé právo* informuje o StB v článcích spadajících pod téma *Zrušení StB* neutrálně, styl informování bychom mohli označit věcným až formálním. *Svobodné slovo* ve většině článků informuje obdobně, výjimku tvoří tři články, kdy je např. v článku *Po stopách mafie* StB označována za mafii, která měla být již dávno paralyzována, její činnost ve vznikající demokracii jako nedůstojná a její příslušníci označeni jako lidé, prověřeni bývalým režimem, ochotni doslova ke všemu. Jedná se ale o pouhé tři články z celkových dvaceti (graf 10), které *Svobodné slovo* k tématu uveřejnilo. Ačkoliv bychom mohli očekávat, že se *Svobodné slovo* bude k StB stavět po celou dobu negativně, není tomu tak. Oba deníky informují o StB a jejím zrušení věcně, spíše až formálně a její zrušení nějak nehodnotí. **Hypotéza H6** (*Rudé právo se staví celkově k StB a jejímu zrušení neutrálně, naproti tomu Svobodné slovo se staví k StB negativně a její zrušení hodnotí kladně*) je tedy **NEPOTVRZENA**.

Graf 10

zdroj: vlastní zpracování

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat obraz Státní bezpečnosti (StB) ve vybraných denících v období ohraničeném revolučními událostmi 17. listopadu 1989 a prvními svobodnými volbami 9. června 1990. Zjistit postoj vybraných deníků ke zrušení StB a její minulé činnosti. Zjistit hlavní témata, o nichž vybrané deníky v souvislosti s StB informovaly.

Z analyzovaných článků deníků, které byly podrobeny kvantitativní obsahové analýze, je patrné, že se ve sledovaném období objevují ve zkoumaných denících tři klíčová témata související se Státní bezpečností. Nejvíce zastoupeným tématem je téma **zrušení StB**, kterému se věnuje polovina všech analyzovaných článků. Druhým nejvíce zastoupeným tématem je **StB a 17. listopad**, třetím je pak **skartace dokumentů StB**. Ve sledovaném období můžeme v denících narazit ještě na témata: **knihy nežádoucích osob**, kterým StB nevydávala cestovní doklady, **pohřebiště obětí StB** na Ďáblickém hřbitově, **rehabilitace příslušníků StB**, kteří museli odejít po srpnové okupaci v roce 1968 do civilu, **akce Klín**, **akce Norbert**, působení **StB v hotelu Panorama** a **trestního stíhání gen. Lorence**.

Deníky začínají o tématech spojených s StB informovat již počátkem prosince roku 1989, to vyvrací hypotézu, že deníky do konce roku 1989 o StB vůbec neinformovaly. Tématům spojeným s StB věnovaly deníky celkem 58 článků, v Rudém právu vyšlo 17 článků a ve Svobodném slovu 41 článků. Hypotéza, jenž tvrdí, že Svobodné slovo se věnovalo tématům souvisejícím s StB více než Rudé právo je tedy potvrzena. Svobodné slovo se věnovalo tématům spojeným s StB mnohem více než Rudé právo. Počet článků je ve Svobodném slovu více než dvojnásobný. Nejmarkantněji se rozdíl v pokrytí tématu projevuje u tématu StB a 17. listopad, kdy Svobodné slovo toto téma pokrývá 12 články a Rudé právo pouze 2 články. A nejde jen o počet článků, nýbrž i rozsah, který tématům spojeným s StB Svobodné slovo věnovalo. Je to celkem 12 849 slov ve Svobodném slovu proti 4 990 slovům v Rudém právu. To, že Svobodné slovo tématu StB přikládá velkou důležitost můžeme odvodit i z toho, že tématům spojeným s StB věnuje prostor na titulní straně, jde konkrétně o 12 článků, u Rudého práva pouze o 7 článků. Tento stav potvrzuje hypotézu předpokládající, že Svobodné slovo pokládalo téma StB za důležité, a věnovalo mu prostor na titulní straně vícekrát než Rudé právo.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že v delším časovém horizontu od listopadových událostí na Národní třídě budou informace o StB stále více medializovanou událostí, není tomu tak. Svého vrcholu toto téma dosahuje v měsících leden a únor, kdy je v každém měsíci uveřejněno na stranách deníků 13 článků. Postupem času má téma StB dobře patrný sestupný trend, i přes mírný vzestup v měsíci dubnu a květnu. Obecně lze tedy říci, že se četnost zpráv týkajících se StB v první polovině sledovaného období (listopad-únor) zvyšovala a byla následována prudkým propadem v polovině druhé (březen-červen). V druhé polovině sledovaného období již nedosáhla medializace tématu StB úrovně srovnatelné s první polovinou. Množství publikovaných článků v průběhu času neroste, naopak v druhé polovině sledovaného období klesá, což vyvrací mou hypotézu, že v druhé polovině sledovaného období se tématu StB analyzované deníky věnovaly více.

Velký rozdíl v informování deníků o tématu nalezneme, když se zaměříme na autorství článků. Redaktoři Svobodného slova měli v nastalém porevolučním období zájem psát o tématech, kterým se před listopadem 1989 věnovat nemohli. Zcela naopak tomu bylo u Rudého práva, u nějž se většina článků omezila pouze na publikování tiskových zpráv ČTK. Rudé právo má z publikovaných 17 článků u 11,5 (jeden článek měl jako autora ČTK/redaktor) jako autora uvedeno ČTK, což tvoří téměř 68 % článků. Svobodné slovo má naopak z celkových 41 článků uvedeno ČTK jako autora pouze u 15 z nich, což odpovídá necelým 37 %. Je tedy potvrzena hypotéza, že Rudé právo k informování o StB využívalo převážně tiskových zpráv ČTK, Svobodné slovo naopak zpráv svých redaktorů. Témata skartace dokumentů StB a StB a 17. listopad jsou v Rudém právu pokryta pouze zprávami z ČTK.

Při čtení analyzovaných článků jsem si nemohl nevšimnout zcela odlišné práce novinářů let 1989-1990, která se značně liší od dnešního pojetí novinářiny. Ani jedna z redakcí se nesnažila, byť o náznak investigativního vyšetřování, kdy mohli např. oslovit aktéry pálení dokumentů StB, zásahu na Národní třídě apod. Oba deníky pouze pasivně spoléhali na informace z oficiálních míst. U Svobodného slova jsem čekal více vlastní aktivity redaktorů, příběhy lidí z disentu a velkou kritiku StB. Namísto toho informace o StB publikované oběma deníky působí ve většině případů velmi věcným až formálním dojmem. O postojích redakcí ke zrušení StB a její činnosti se tedy z publikovaných článků mnoho nedozvíme. Hypotéza tvrdící, že Rudé právo se staví celkově k StB a jejímu zrušení

neutrálně, naproti tomu Svobodné slovo se staví k StB negativně a její zrušení hodnotí kladně je tedy nepotvrzena. Možná se stále u redaktorů projevoval ještě strach z dříve obávané státní instituce, která byla jedním z hlavních nástrojů komunistického teroru.

Summary

The purpose of my bachelor's thesis was to describe how the State Security Organisation (StB) was presented in selected dailies in the period covering the events of the revolution on the 17th of November 1989 up to the first free elections on 9th of June 1990, and to establish what attitudes the selected dailies showed towards termination of the StB and its past activities and the main topics they reported in relation this organisation.

It is clear from the quantitative content analysis of the articles published in these dailies that three key topics concerning the State Security Organisation appeared during the studied period. The most frequently discussed topic covered by half of the articles analysed is **termination of the StB**. The second most frequently discussed topic is the **StB and the 17th of November**. The third is **the destruction of StB documents**. The following topics can also be seen in these dailies in the studied period: **ledgers of undesirable persons** to whom the StB did not issue travel documents, the **burial sites of victims of the StB** at the cemetery in Ďáblice, **rehabilitation of members of the StB** who were forced to leave the organisation after occupation in August 1968, **the Klín Operation**, **the Norbert Operation**, **StB activities at the Panorama Hotel** and the **prosecution of General Lorenc**.

These dailies started reporting on topics about the StB at the beginning of December 1989, devoting a total of 58 articles. Seventeen of these articles were published in *Rudé právo* and 41 articles in *Svobodné slovo*. *Svobodné slovo* published articles concerning topics about the StB much more frequently than *Rudé právo* during this time. The number of articles published in *Svobodné slovo* is more than twice the number published in *Rudé právo*. The difference in the number of articles is most noticeable in regard to the StB and the 17th of November, whereas *Svobodné slovo* published a total of 12 articles on this topic and *Rudé právo* only two articles. It is not just the number of articles but also the volume of words *Svobodné slovo* devoted to topics concerning the StB. This daily published a total of 12,849 words compared to just 4990 words in *Rudé právo*. We can also conclude that *Svobodné slovo* considered the topic of the StB very important, because the publication devoted space on its front page to articles about the StB. This specifically concerns 12 articles; *Rudé právo* only devoted space on its front page to seven articles.

Although it may seem that information about the StB would be an increasingly publicised as time progressed after the November events at Národní třída, this was not so. Interest in this topic culminated in the months of January and February, 13 articles being published in each of these months in the pages of both these dailies. The trend of interest in the StB clearly declined over time, despite a slight increase in the months of April and May. We can state that the frequency of reports concerning the StB during the first half of the studied period (November–February) generally rose, followed by a steep fall in frequency during the second half (March–June). Media coverage of the StB in the second half of the studied period did not reach a level comparable to the first half, the number of articles published not increasing over time and falling.

A great difference in the information provided in the dailies exists where the authors of the articles are concerned. During the post-revolution period, the editors of *Svobodné slovo* were interested in writing on topics they were unable to write about before November 1989. This was contrary to the situation at *Rudé právo*, in which I assumed that most articles would be limited to simply publishing press reports by the ČTK (Czech Press Office). This is exactly the case. *Rudé právo* published 17 articles, and the ČTK was author of 11.5 of these (one article had the ČTK/an editor as the author), which means 68 % of the articles. However, *Svobodné slovo* credits the ČTK as the author of only 15 articles from a total of 41, which is just under 37 %. All the articles about the first two topics, destruction of StB documents and the StB and the 17th of November, credit the ČTK as the author in *Rudé právo*.

A completely different style of work by reporters during the period of 1989 to 1990 differing noticeably from today's concept of reporting can be seen in the analysed articles. None of the editorial staff attempted any kind of investigative research into the actors involved in burning StB documents, the incidents at Národní třída, etc. Both dailies simply passively relied on information from official sources. I expected more activity from the editors of *Svobodné slovo*, tales from dissidents and heavy criticism of the StB Organisation. Instead, information about the StB published by both dailies gives a very objective and even formal impression in most cases. Maybe the editors were still afraid of the previously dreaded government organisation, which was one of the chief instruments of communist terror.

Použitá literatura

BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinících 17. listopadu 1989*. Praha: Ex libris M. Horáček, 1990. ISBN 80-900-0901-8.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BÍLEK, Libor. Zavazují se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945–1989. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2015, **IX**(4), 4-19. ISSN 1802-8241.

BOK, John a Přemysl VACHALOVSKÝ. *Sametová špína: odhalené skandály*. Praha: Hart, 2002. ISBN 80-865-2933-9.

BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0.

DUDEK, Petr. Měl jsem letenku do Moskvy, prozrazuje „mrtvý student“ z listopadu 89 Ludvík Zifčák. *Rádiožurnál* [online]. Český rozhlas [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/mel-jsem-letenku-do-moskvy-prozrazuje-mrtvy-student-z-listopadu-89-ludvik-zifcak-6283488?print=1>

HRADILEK, Adam a Adam DRDA. Devět z deseti lidí se spolupráci s STB dokázalo vyhnout: rozhovor s badatelem Radkem Schovánkem (Ústav pro studium totalitních režimů). In: DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK, SAPAROVÁ, Kateřina, ed. *Příběhy bezpráví - nástroje normalizační moci: jeden svět na školách : metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, 2012, s. 136-138. ISBN 978-80-87456-32-3.

CHURAŇ, Milan. *Encyklopedie špionáže: ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-727-7020-9.

KALOUS, Jan. Proti všem: Operativní odbory pro boj s vnitřním nepřítelem na II. správě SNB v listopadu 1989. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2015, **IX** (4), 66-73. ISSN 1802-8241.

KASKA, Radko. Rozkaz ministra vnitra č. 31/1972. In: *Ústav paměti národa* [online]. Bratislava, 2018 [cit. 2019-05-19]. Dostupné z: https://www.upn.gov.sk/data/projekty/rozkazy-mv/RMV_31_72.pdf

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *Securitas imperii 5: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu P ČR ve vydavatelství Themis, nakladatelství tiskárny MV, 1999. ISBN 80-858-2182-6.

LORENC, Alojz. *Ministerstvo strachu?: neskartované vzpomínky generála Lorence*. Bratislava: Tatrapress, 1992. Svedectvá (Tatrapress). ISBN 80-85260-19-0.

MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-863-6600-6.

nesg. *Věděli jsme všechno, byli jsme plně informováni*. Středočeský Expres. 1. 11. 1990, r. 1, č. 23, s. 4.

PRVNÍ SPRÁVA Československá rozvědka v dokumentech 1945-1990 [online]. Praha: ÚZSI, 2000 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/5735588-Ceskoslovenska-rozvedka-v-dokumentech-1945-1990-uzsi-2000.html>

RŮŽIČKA, Daniel. *Státní bezpečnost (StB)*. In: TOTALITA.cz [online]. Tomáš Vlček, ©1999-2019 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/stb/stb.php>

SCHOVÁNEK, Radek. *Stručné dějiny StB. Lidové noviny* [online]. 2006 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/strucne-dejiny-stb.A061115_170409_in_domov_lvj

Státní bezpečnost [online]. Praha: Centrum pro dokumentaci totalitních režimů, c2019 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://www.cdtr.cz/cs/slovník/statni-bezpecnost>

ŠIŠKA, Miroslav. "Mrtvý student" vyburcoval veřejnost. *Novinky.cz* [online]. 2009 [cit. 2019-07-23]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/specialy/dokumenty/184451-mrtvy-student-vyburcoval-verejnost.html>

TAUBEROVÁ, Daniela. *Mrtvý student Šmíd alias agent Ludvík Zifčák: Bez StB by změna nebyla*. *Deník.cz* [online]. Praha: VLTAVA LABE MEDIA, 2014 [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/zifcak-bez-stb-by-zmena-nebyla-20141115.html

TOMEK, Prokop. STÁTNÍ BEZPEČNOST: Politická policie, bez níž by se normalizační režim zhroutil. In: DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK, SAPAROVÁ, Kateřina, ed. *Příběhy bezpráví - nástroje normalizační moci: jeden svět na školách: metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, 2012, s. 128-131. ISBN 978-80-87456-32-3.

TOMEK, Prokop a Jaromír BUDSKÝ. *Skartace písemností Státní bezpečnosti v listopadu a prosinci 1989: - rozšířená verze* [online]. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, s. 1-8 [cit. 2019-07-19]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/soubor/skartace-pisemnosti-statni-bezpecnosti-v-listopadu-a-prosinci-1989-pdf>

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4.

VLČEK, Tomáš. *Státní bezpečnost (StB) psychické vyšetřovací metody*. In: TOTALITA.cz [online]. Tomáš Vlček, ©1999-2019 [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/stb/stb_met_psych.php

VÝZKUM ČTENOSTI TISKU - MEDIA PROJEKT. In: *Unie vydavatelů* [online]. Praha: Unie vydavatelů ČR, ©2013, 14. května 2019 [cit. 2019-06-02]. Dostupné z: http://www.unievydavatelu.cz/cs/unie_vydavatelu/medialni_data

ŽÁČEK, Pavel. Administrativa písemností kontrarozvědné povahy II.: Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB v letech 1978–1989. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *Sborník archivu bezpečnostních složek 11/2013*. Praha: Archiv bezpečnostních složek, 2013, s. 175-255. ISSN 2336-1387.

ŽÁČEK, Pavel. Fáma o smrti Martina Šmída a její vyšetřování: Rekonstrukce vyšetřovacího spisu Státní bezpečnosti. In: *Securitas Imperii 16*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s. 136-192. ISSN 1804-1612.

ŽÁČEK, Pavel. Iluze a realita: Poslední pokus o reformu Státní bezpečnosti. In: ŽÁČEK, Pavel, ed. *Securitas Imperii*. 3. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV, 1996, s. 7-42. ISBN 80-85821-41-9.

ŽÁČEK, Pavel. „Legalizace“ poručíka Ludvíka Zifčáka: Hloubková akce správy Státní bezpečnosti Praha v prostředí vnitřního nepřítele. In: *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2009, III (4), s. 15-33. ISSN 1802-8241.

ŽÁČEK, Pavel. „Můžou přijít, jsme hotovi...“: Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989 v dokumentech. *Paměť národa* [online]. 2004, s. 28-41 [cit. 2019-07-19]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/clanky/lorencova-skartace.pdf>

ŽÁČEK, Pavel. Operativní průzkum centrály Státní bezpečnosti: Neznámá kapitola z demonstrace 17. listopadu 1989. In: *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2014, s. 70-80. ISSN 1802-8241.

ŽÁČEK, Pavel. "OSTRÁ ZBRAŇ" STÁTNÍ BEZPEČNOSTI. Spolupracovníci StB ve směrnicích pro agenturně operativní práci 1947-1989. In: BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Filozofická fakulta UK, 2005. ISBN:80-7363-007-9. s. 180-222.

ŽÁČEK, Pavel. *V čele ŠTB: pád režimu v záznamech důstojníka tajnej policie*. Bratislava: Ústav paměti národa, 2006. ISBN 80-969-2963-1.

ŽÁČEK, Pavel. *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet: protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů). ISBN 978-80-86816-33-3.

ŽÁČEK, Pavel. Zametání stop v prosinci 1989: Vytříd'ování svazkové agendy na centrále Státní bezpečnosti. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava. *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. Praha: Archiv bezpečnostních složek, 2015, s. 213-289. ISSN 2336-1387.

ŽANTOVSKÝ, Petr. *Česká politika a média po roce 1989*. Praha: Institut Václava Klause, 2013. Publikace (Institut Václava Klause). ISBN 978-80-87806-02-9.

Akademické práce:

AULICKÝ, Petr. *Úloha zpravodajských služeb v systémech veřejné správy* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/molsu/?so=nx;mapa=1>.

Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra správní vědy, správního práva a finančního práva. Vedoucí práce JUDr. Stanislav Sedláček, Ph.D.

BEZDĚK, Tomáš. *Postavení a činnost zpravodajských služeb v České republice (právní aspekty)* [online]. Praha, 2016 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/156970/>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Jakub Handrlica, LL.M., Ph.D.

MACHULA, Jaroslav. *Sbor národní bezpečnosti /1945-1991/* [online]. Brno, 2012 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/210341/pravf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce Doc. JUDr. Pavel Salák, Ph.D.

MALIŠOVÁ, Klára. *Deník Svobodné slovo v listopadu 1989 se zaměřením na portrét* [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-06-10]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/99454/130230072.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Doc. PhDr. Michal Šobr, CSc.

MENCLEROVÁ, Kateřina. *Dva diskursy tzv. „sametové revoluce“: (Diskursivní analýza mediální reprezentace změny politického režimu v Rudém právu a Svobodném slovu)* [online]. Brno, 2011 [cit. 2019-06-10]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/bno61/diplomova_prace_-_Menclerova.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce PhDr. Jaromír Volek, Ph.D.

PETRŮ, Jan. *Vývoj Rudého práva v období 1972 – 1991* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-06-01]. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/139184>. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D.

PROCHÁZKA, Libor. *Státní bezpečnost a rok 1989* [online]. Praha, 2012 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/98003/>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav politologie. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Tomáš Vilímek, Dr., Ph.D.

ROTTOVÁ, Tereza. *Svobodné slovo 1945-1948: ústřední orgán Československé strany národně socialistické* [online]. Praha, 2010 [cit. 2019-06-10]. Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/34817/DPTX_2010_1_0_292308_0_93593.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

TOMEK, Prokop. *Okres na východě 1960-1989.: Občané a nejnižší organizační článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod* [online]. Praha, 2006 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/27070/>. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Doc. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

ŽÁKOVÁ, Michaela. *První týden sametové revoluce ve vybraných denících (Rudé právo a Svobodné slovo)* [online]. Praha, 2008 [cit. 2019-06-10]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/dtdownload/8800039789/?lang=cs>. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jakub Končelík.

Internetové zdroje:

CHAUN, Igor. Mrtvý student, který se nikdy nenarodil. In: *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2019 [cit. 2019-07-23]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10256209763-mrtvy-student-ktery-se-nikdy-nenarodil/20957223228/>

ÚTVARY FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA: 1. 3. 1969 – 15. 2. 1990 [online]. Praha: Archiv bezpečnostních složek [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://mvu.ebadatelna.cz/>

Tištěná periodika:

Rudé právo, 17.11.1989 - 9.6.1990

Svobodné slovo, 17.11.1989 - 9.6.1990

Analyzované články deníků:

něk. *Likvidují archívy?* Svobodné slovo, 6. 12. 1989, r. XLV, č. 287, s. 4.

něk. *SNB nic nelikviduje?* Svobodné slovo, 8. 12. 1989, r. XLV, č. 289, s. 3

ČTK. *Co se pátilo.* Rudé právo, 9. 12. 1989, r. 70, č. 290, s. 2.

ČTK. *Jaké dokumenty hořely?* Svobodné slovo, 9. 12. 1989, r. XLV, č. 290, s. 4.

ČTK. *K případu pálení.* Rudé právo, 11. 12. 1989, r. 70, č. 291, s. 1.

v, ls, šna. *Uvolnění pplk. StB.* Svobodné slovo, 16. 12. 1989, r. XLV, č. 296, s. 3.

ČTK. *Šlo jen o skartaci.* Rudé právo, 21. 12. 1989, r.70, č. 300, s. 2.

- ČTK. *Nešlo o archiv StB*. Svobodné slovo, 21. 12. 1989, r. XLV, č. 300, s. 4.
- ČTK. *Zastavení činnosti*. Rudé právo, 22. 12. 1989, r. 70, č. 301, s. 1.
- ČTK. *Tak i kontrarozvědka*. Svobodné slovo, 5. 1. 1990, r. XLVI, č. 4, s. 1.
- ČTK. *Jaká aktivita StB?*. Svobodné slovo, 6. 1. 1990, r. XLVI, č. 5, s. 1.
- ČTK. *Z předsednictva federální vlády*. Rudé právo, 12. 1. 1990, r. 70, č. 10, s. 1.
- ČTK. *Vláda o Bezpečnosti*. Svobodné slovo, 12. 1. 1990, r. XLVI, č. 10, s. 1.
- ČTK. *Co na to hosté?*. Svobodné slovo, 12. 1. 1990, r. XLVI, č. 10, s. 1.
- zč. *Opatření ve vnitru*. Svobodné slovo, 17. 1. 1990, r. XLVI, č. 14, s. 4.
- ČTK. *Změny v StB*. Rudé právo, 17. 1. 1990, r. 70, č. 14, s. 1+2.
- ČTK. *K činnosti StB*. Svobodné slovo, 18. 1. 1990, r. XLVI, č. 15, s. 1.
- ADAMIČKOVÁ, Naďa. *Pod záminkou nezpůsobnosti*. Rudé právo, 22. 1. 1990, r. 70, č. 18, s. 4.
- ČTK. *Byty StB občanům*. Svobodné slovo, 27. 1. 1990, r. XLVI, č. 23, s. 3.
- ČTK. *Bez konspirativních bytů*. Rudé právo, 27. 1. 1990, r. 70, č. 23, s. 2.
- fer. *Po stopách mafie*. Svobodné slovo, 29. 1. 1990, r. XLVI, č. 24, s. 3.
- něk. *Čekají na příležitost?*. Svobodné slovo, 31. 1. 1990, r. XLVI, č. 26, s. 1.
- ČTK. *Republika bez StB*. Svobodné slovo, 2. 2. 1990, r. XLVI, č. 28, s. 1+4.
- ČTK. *Zrušena StB*. Rudé právo, 2. 2. 1990, r. 70, č. 28, s. 1+2.
- něk. *Už je zapečetěno*. Svobodné slovo, 3. 2. 1990, r. XLVI, č. 29, s. 3.
- něk. *Zůstala tam jen služba*. Svobodné slovo, 6. 2. 1990, r. XLVI, č. 31, s. 1.
- ADAMIČKOVÁ, Naďa. *Co skrývá dům kontrarozvědky?*. Rudé právo, 6. 2. 1990, r. 70, č. 31, s. 1+3.
- ČTK. *K likvidaci StB*. Svobodné slovo, 8. 2. 1990, r. XLVI, č. 33, s. 4.
- ČTK, zr. *Svědectví pracovníka pohřební služby: Závěr pátrání po obětech bývalé StB*. Rudé právo, 9. 2. 1990, r. 70, č. 34, s. 4.
- RŮŽIČKA, F. *V rukavičkách ne*. Svobodné slovo, 13. 2. 1990, r. XLVI, č. 37, s. 1.
- ČTK. *Kalkuloval někdo se 17. listopadem?* Rudé právo, 16. 2. 1990, r. 70, č. 40, s. 4.
- fer. *V centru zájmu StB*. Svobodné slovo, 16. 2. 1990, r. XLVI, č. 40, s. 4.
- ŠTEPANOVSKEÝ, Michal. *Můžeme být klidní*. Svobodné slovo, 17. 2. 1990, r. XLVI, č. 41, s. 3.
- ŠTEPANOVSKEÝ, Michal. *Můžeme být klidní*. Svobodné slovo, 19. 2. 1990, r. XLVI, č. 42, s. 3.

ČTK. *Doprovodné stíny...* Svobodné slovo, 27. 2. 1990, r. XLVI, č. 49, s. 4.

ČTK. *Nad činností StB.* Svobodné slovo, 9. 3. 1990, r. XLVI, č. 58, s. 6.

BURIAN, Petr. *Akce »NORBERT«.* Svobodné slovo, 12. 3. 1990, r. XLVI, č. 60, s. 3.

RŮŽIČKA, F. *Spravedlnost s otázkou.* Svobodné slovo, 13. 3. 1990, r. XLIV, č. 61, s. 3.

ADAMIČKOVÁ, Naďa. *O VB, StB a zlatých hodinách.* Rudé právo, 20. 3. 1990, r. 70, č. 67, s. 1+3.

em. *Povedený kamarád.* Svobodné slovo, 23. 3. 1990, r. XLIV, č. 70, s. 3.

oč + mk. *Student ve vazbě.* Svobodné slovo, 31. 3. 1990, r. XLIV, č. 77, s. 1+3.

KRÁSA, Pavel. *Konfidenti ztratí naději.* Svobodné slovo, 4. 4. 1990, r. XLIV, č. 80, s. 1.

ADAMIČKOVÁ, Naďa. *Černá kniha zaklapnuta.* Rudé právo, 4. 4. 1990, r. 70, č. 80, s. 5.

ČTK. *Další tři ve vazbě.* Svobodné slovo, 7. 4. 1990, r. XLIV, č. 83, s. 3.

ČTK. *Obrat ve vyšetřování: Vazba uvalena na pět bývalých příslušníků StB.* Rudé právo, 10. 4. 1990, r. 70, č. 85, s. 2.

ČTK. *Z parlamentní komise.* Svobodné slovo, 10. 4. 1990, r. XLIV, č. 85, s. 2.

Vrz/T, em. *Stále otazníky nad StB.* Svobodné slovo, 19. 4. 1990, r. XLIV, č. 92, s. 1+3.

oč. *Listopadový podíl StB.* Svobodné slovo, 25. 4. 1990, r. XLIV, č. 97, s. 4.

něk. *Zifčák na svobodě.* Svobodné slovo, 12. 5. 1990, r. XLIV, č. 110, s. 3.

ČTK. *Vnitro se vyčišťuje.* Svobodné slovo, 19. 5. 1990, r. XLIV, č. 116, s. 3.

MAREK, Otakar. *Konfidente, konfidente...* Svobodné slovo, 23. 5. 1990, r. XLIV, č. 119, s. 4.

JÁŠKOVÁ, Kamila. *R.Sacher: KSC má v tomto systému své místo.* Rudé právo, 25. 5. 1990, r. 70, č. 121, s. 2.

sa. *Není druhé vnitro.* Svobodné slovo, 25. 5. 1990, r. XLIV, č. 121, s. 4.

ČTK. *Civil pro StB.* Rudé právo, 31. 5. 1990, r. 70, č. 126, s. 2.

ČTK. *Není pro ně uplatnění.* Svobodné slovo, 31. 5. 1990, r. XLIV, č. 126, s. 4.

zč. *Senzační odhalení?.* Svobodné slovo, 1. 6. 1990, r. XLIV, č. 127, s. 2.

DOUSEK, Josef. *Poodhalení č. 2?.* Svobodné slovo, 4. 6. 1990, r. XLIV, č. 129, s. 3.

zč. *Líčení ve věci Národní.* Svobodné slovo, 8. 6. 1990, r. XLIV, č. 133, s. 4.

Rozhovory:

Rozhovor s Josefem Klečkou, bývalým členem odborné poradní komise FMV. Praha 15. 2. 2019

Rozhovor s Petrem Špačkem, bývalým členem prověřkové komise. Praha 13. 2. 2019

Seznam grafů:

Graf 1 – Celkový počet uveřejněných článků

Graf 2 – Rozsah zveřejněných článků – počet slov

Graf 3 – Články na titulních stranách deníků

Graf 4 – Četnost článků v průběhu sledovaného období

Graf 5 – Autoři článků

Graf 6 – Témata článků

Graf 7 – Skartace dokumentů StB

Graf 8 – StB a 17. listopad

Graf 9 – Zrušení StB

Graf 10 – Celkové vyznění článků – téma zrušení StB

Seznam použitých zkratek

I. NMV	První náměstek ministra vnitra
ČSLA	Československá lidová armáda
ČSSR	Československá socialistická republika
FMNO	Federální ministerstvo národní obrany
FMV	Federální ministerstvo vnitra
KSČ	Komunistická strana Československa
KS SNB	Krajská správa Sboru národní bezpečnosti
KS StB	Krajská správa StB
MV	Ministerstvo vnitra
MZV SSSR	Ministerstvo zahraničních věcí SSSR
NMV	Náměstek ministra vnitra
OF	Občanské fórum
ONV	Okresní národní výbor
OPBH	Okresní podnik bytového hospodářství
OS SNB	Obvodní správa Sboru národní bezpečnosti
PP VB	Pohotovostní pluk Veřejné bezpečnosti
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SNB	Sbor národní bezpečnosti
StB	Státní bezpečnost
SV StB	Správa vyšetřování StB
VKR	Vojenská kontrarozvědka
VKV	Velmi krátké vlny
VONS	Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
VOS FMV	Vnitřní a organizační správa FMV
VPN	Verejnosť proti násiliu
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ZTÚ	Zpravodajsko-technické úkony

Teze bakalářské práce

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Vávra Martin	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2016/2017	
E-mail diplomantky/diplomanta: vavra.martas@gmail.com	
Studijní obor/forma studia: Mediální a komunikační studia / kombinovaná	
Předpokládaný název práce v češtině: Mediální obraz Státní bezpečnosti v denících Rudé právo a Svobodné slovo (listopad 1989 - červen 1990)	
Předpokládaný název práce v angličtině: The media image of the State Security in the daily newspapers the Red Right and Free Word (November 1989 - June 1990)	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: <i>ZS 2012/2013</i>): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezí) LS 2018/2019	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): <p>Pád komunistického režimu představoval mimo jiné transformaci jednotlivých státních orgánů včetně zpravodajských služeb. Nakonec došlo 1. února 1990 ke zrušení Státní bezpečnosti (StB). Porevoluční doba nasycená esencí svobody, kdy média nepodléhala cenzuře, umožnila poskytovat informace, které by v době nedávno minulé nemohli být zveřejňovány. A mezi ty nejžádanější patřily právě ty o StB. Ve své práci bych rád analyzoval mediální obraz StB, který přinášela tištěná média. Ke své analýze jsem zvolil Rudé právo, které bylo oficiálním tiskem KSČ a jako jeho protipól jsem zvolil Svobodné slovo, které začalo v listopadu 1989 otiskovat první necenzurované informace a je označováno "hlavním deníkem" Sametové revoluce. Sledované období bych zahájil 17. listopadem a ukončil dnem 9. června, kdy skončily první svobodné volby v Československu od roku 1946. Za cíle své práce si kladu zjistit, jaký byl obraz Státní bezpečnosti ve vybraných denících, postoj těchto deníků k rušení StB a její minulé činnosti. Zjistit hlavní témata, o nichž vybrané deníky v souvislosti s StB informovaly.</p>	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none">1. Úvod - představení zpracovávaného tématu, cíle práce, hypotéza2. Státní bezpečnost - historie StB, stav a fungování StB v roce 19893. Profily zkoumaných médií - charakteristika vybraných analyzovaných periodik<ol style="list-style-type: none">3.1 Rudé právo3.2 Svobodné slovo	

4. **Metodologie** - popis metody použité při zpracování bakalářské práce

5. **Obsahová analýza médií** - konkrétní témata, kterým se analyzované deníky věnovaly ve sledovaném období, výsledky analýzy a jejich interpretace

6. **Závěr** - zhodnocení výsledků analýzy, potvrzení či vyvrácení hypotéz

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Rudé právo (listopad 1989 - červen 1990)

Svobodné slovo (listopad 1989 - červen 1990)

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Kvantitativní obsahová analýza.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4.

Kniha pojednává o metodách užívaných při výzkumu médií. Svou koncepcí kniha obsahuje jak zásady komerčního výzkumu médií, tak i akademického.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.

Kniha přináší chronologicky řazený vhled do vývoje českých médií na pozadí obecně charakterizovaného historického kontextu ve světě a v českých zemích. Zachycuje sociální pozadí vývoje tisku, vysílání a síťových médií a hlavní technologické změny, které se na vývoji médií podílely. Připomíná významné osobnosti, jež jsou s médií a jejich působením spjaty.

MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad Revoluce sametová?*. Vyd. 1. Praha: Progetto, 1999. ISBN 80-86366-00-6.

Podrobná analýza událostí z let 1989 do rozpadu Československa v roce 1992. Kromě kroniky jednotlivých dnů či měsíců obsahuje publikace ohlednutí do roku 1968 a na období normalizace, rozebírá některé proudy předlistopadové opozice, dále přináší přehled polistopadových politických stran a jejich další vývoj, rozbor některých politických a hospodářských kauz, výsledky voleb 1990 a 1992, seznam vlád tohoto období a výběrovou literaturu.

SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-099-0.

Kniha předního českého historika v oboru současných dějin obsahuje historickou analýzu revolučního dění na sklonku roku 1989, na kterou bezprostředně navazuje rozbor přechodného období od ledna do parlamentních voleb v červnu 1990. Hlavními fenomény zkoumání jsou mocenská strategie nastupující elity, vyjednávání s představiteli "starého režimu" o změně politického systému, názorová diferenciaci uvnitř Občanského fóra a komunikace mezi nově vytvořenými mocenskými ohnisky.

KREMLIČKOVÁ, Ladislava. (ed.). *Securitas imperii 5: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Vyd. 1. Praha: Pro Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu P ČR vydává Themis, 1999. ISBN 80-85821-82-6.

Sborník k problematice bezpečnostních služeb. Obsahuje informace o struktuře, úkolech a metodách

práce StB v analyzovaném období.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzují, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

PhDr. Železný Jakub

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

.....

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU/OBORU.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 85/1952 (obrázek)
- Příloha č. 2: Tajný rozkaz ministra vnitra č. 143/1953 (obrázek)
- Příloha č. 3: Tajný rozkaz ministra vnitra č. 144/1953 (obrázek)
- Příloha č. 4: Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 39/1968 (obrázek)
- Příloha č. 5: Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 15/1974 (obrázek)
- Příloha č. 6: Organizační struktura Státní bezpečnosti k 17. 11. 1989 (obrázek)
- Příloha č. 7: Závazek spolupracovníka StB (obrázek)
- Příloha č. 8: Pokyn I. NMV ČSSR č.j. NZ-00671/89 (obrázek)
- Příloha č. 9: Návrh na skartaci osobního svazku ZTS „PAULO“ (obrázek)
- Příloha č. 10: Pokyn I. NMV ČSSR č. j. OB-00153/01-89 (obrázek)
- Příloha č. 11: Leták zvoucí k účasti na manifestaci k uctění památky Jana Opletala
- Příloha č. 12: Trasa demonstrace pátek 17. listopadu 1989 (obrázek)
- Příloha č. 13: Průběh zákroku na Národní třídě 17. listopadu 1989 (obrázek)
- Příloha č. 14: Žádanka o krycí průkaz na jméno Milan Růžička (obrázek)
- Příloha č. 15: Index Milana Růžičky (obrázek)
- Příloha č. 16: Zpráva inspekce Správy SNB Praha a Středočeského kraje (obrázek)
- Příloha č. 17: Fotografie por. Žifčáka během demonstrace 17.11. 1989 (obrázek)
- Příloha č. 18: Pas a letenka na jméno Milan Růžička (obrázek)
- Příloha č. 19: Přepis nahrávky svědectví Drahomíry Dražské (text)
- Příloha č. 20: Rozhovor Alojze Lorence pro britský list Independent (obrázek)
- Příloha č. 21: Denní situační zpráva StB Praha č.250 ze dne 29. 11. 1989 (obrázek)
- Příloha č. 22: Rozkaz ministra vnitra ČSSR č.21/1990 (obrázek)
- Příloha č. 23: Rozkaz ministra vnitra ČSSR č.22/1990 (obrázek)
- Příloha č. 24: Zkrácený rozhovor s Petrem Špačkem (text)
- Příloha č. 25: Kódovací arch (tabulka)

Přílohy

Příloha č. 1: Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č.85/1952

TAJNÝ ~~ROZKAZ~~ ~~ROZKAZ~~

MINISTRA NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

Ročník 1952

V Praze dne 28.června 1952

Číslo 85

O B S A H : 94. Nové názvy jednotlivých součástí ministerstva národní bezpečnosti.

23/100 - H.

94

Nové názvy

jednotlivých součástí ministerstva národní bezpečnosti

* Tajným rozkazem ministra národní bezpečnosti č.72/1952, čl. 31 byly vydány systemisační tabulky, etaty, funkce a hodnosti v národní bezpečnosti a zrušený dosavadní názvy součástí, pokud odporují systemisačním tabulkám a nové organizaci.

Pro umožnění vzájemného srovnání se nové názvy:

sekretariát ministra národní bezpečnosti
sekretariáty náměstka ministra národní bezpečnosti
sekretariát ministerstva národní bezpečnosti
školová správa MNB /dosud odbor školový a školáků MNB/
správa ochrany prezidenta republiky
správa ochrany vládních a státních činitelů /dosud odbor C MNB/
správa zahraničně politické rozvědky /dosud odbor Z MNB/
hospodářská správa MNB /dosud odbor H MNB/
zdravotní správa MNB
odbor operační evidence MNB /dosud odbor E MNB/
odbor pasový a vizový MNB /dosud odbor F MNB/
odbor vězeňský MNB /dosud odbor V MNB/
odbor spojovací MNB /dosud odbor S MNB/
odbor archivní a studijní MNB /dosud archivní a studijní ústav MNB/
technický ústav MNB
hlavní správa státní bezpečnosti /dosud velitelství Stb/
hlavní správa veřejné bezpečnosti /dosud velitelství VB/
hlavní správa pohraniční a vnitřní stráže MNB
hlavní správa vojenské kontrarozvědky MNB /dosud odbor C MNB/
krajská správa státní bezpečnosti /dosud KVStb/
krajská správa veřejné bezpečnosti /dosud KVNB/
okresní oddělení státní bezpečnosti /dosud OStb/
okresní oddělení veřejné bezpečnosti /dosud OVNB/

Vid. TRMNB č. 83, 82, 1/1952

Seznam součástí TRMNB č. 72/52

* referát pasové kontroly /dozrad OPI/
 * ~~referát~~ oddělení veřejné bezpečnosti /pouze v Plzni a Ostravě/
 * ~~referát~~ oddělení veřejné bezpečnosti /dozrad stanice SNB/

Velitelství národní bezpečnosti Jáchymov má nyní název
 "Správa národní bezpečnosti Jáchymov".

Obvodní velitelství v Praze se nyní nazývají "okresní od-
 dělení veřejné bezpečnosti Praha 1 - 16".

Č. S-2376/10 řad. 52.

Náměstek
 ministra národní bezpečnosti:
 Stanislav B a u d y š

Obdrží: Sekretariát ministra NB
 Sekretariáty náměstka ministra NB
 Všechny hlavní správy, správy, samostatné odbory MNB
 Technický ústav MNB

Toto vyhotovení č. 31 rozkazu ministra NB
 s originálem porovnat a za správnost vyho-
 tovení odpovídat:

škpt. *[Handwritten signature]*

* *Opis proveden*
 podle RMNB č. 19/52 čl. 84

Opis provedl: Val. Rouček

TAJNÝ ROZKAZ

MINISTRA VNITRA

Ročník 1953

V Praze dne 1. října 1953

Číslo 143

O B S A H : 155. Sloučení ministerstva vnitra s ministerstvem národní bezpečnosti v ministerstvo vnitra republiky Československé.

155

230/01-38

Sloučení ministerstva vnitra s ministerstvem národní bezpečnosti v ministerstvo vnitra republiky Československé

Vláda republiky Československé nařízením ze dne 11. září 1953 číslo 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy, sloučila ministerstvo vnitra a ministerstvo národní bezpečnosti v ministerstvo vnitra. Z ministerstva vnitra byly vyčleněny některé působnosti dosud obstarávané v ministerstvu vnitra. *Zrušeno dle A. P. V. č. 72/58, čl. 75.*

Ministrem vnitra jmenoval prezident republiky
Rudolfa B A R Á K A .

Současně byla schválena organizace nového ministerstva vnitra, která nabývá účinnosti dnem vydání tohoto rozkazu.

Funkcí náměstka ministra vnitra byli pověřeni :

funkcí prvního náměstka ministra vnitra -
plukovník Antonín P R O H A L ,

funkcí náměstka ministra vnitra -
major Karel K O Š T Ā L ,
generál-major Oskar J E L E Ň ,
plukovník Jindřich K O T A L .

O rozdělení úkolů mezi jednotlivé náměstky ministra vnitra vydávám zvláštní rozkaz.

Dnem účinnosti tohoto rozkazu přestává se s užíváním označení ministerstva národní bezpečnosti na tiskopisech, razítkách, budovách a ve styku s občany a ostatními orgány státní správy.

Kde se v ústavních zákonech, nařízeních vlády, směrnicích, rozkazech a ostatních právních předpisech užívá označení ministerstva národní bezpečnosti, rozumí se tím ministerstvo vnitra.

Náčelníku vnitřní správy ministerstva vnitra, ^{ukládám} aby připravil prováděcí předpisy k užívání jednotného označení budov, tiskopisů, razítek a pod.

Náčelníku hospodářské správy ministerstva vnitra ukládám zajistit materiální a finanční úhradu nákladů, spojených s provedením sloučení ministerstva vnitra a bývalého ministerstva národní bezpečnosti.

Tento rozkaz nabývá účinnosti dnem vydání.

Č.j. S-01181/C2-1953.

Ministr vnitra :

Rudolf B a r á k v.r.

Obdrží : ministr vnitra,
náměstek ministra vnitra,
náčelníci hlavních správ, správ a odborů,
náčelníci krajských správ.

Tento výtisk č. 81 rozkazu ministra vnitra s originálem porovnal a za správnost vyhotovení odpovídá :

10
propr. Stejný

TAJNÝ ROZKAZ

MINISTRA VNITRA

Ročník 1953

V Praze dne 1. října 1953

Číslo 144

O B S A H : 156. Organizace ministerstva vnitra.

156

230/01-39

Organizace ministerstva vnitra

náměstek MV plk. ~~...~~ *Kudrna*

- 1) II. správa MV
- 2) III. správa MV
- 3) IV. správa MV
- 4) VI. správa MV
- 5) VII. správa MV

Podřízují :

náměstek MV pplk. ~~...~~ *Demjan*

- 1) V. správa MV
- 2) IX. správa MV
- 3) správa vyšetřování
- 4) zvláštní správa
- 5) I. zvl. odbor
- 6) II. zvl. odbor
- 7) III. zvl. odbor = dle R MV č. 101/53.
- 8) V. zvl. odbor
- 9) VI. zvl. odbor

Zrušeno a nahrazeno R MV č. 11/59 z. 11.

- 2) VI. správu ministerstva vnitra.
- 3) správu civilní obrany,
- 4) správu požární ochrany,
- 5) IV. odbor ministerstva vnitra.

7) zvláštní odbor vojenské služby zrušeno dle R MV č. 72/53.

náměstku ministra vnitra plukovníku Jindřichu K o t a l o u

v i p o d ř í z u j í :

- 1) hlavní správu veřejné bezpečnosti, ** změny a podrobnosti I a VII. provedení protil.*
- 182 TR MV č. 144/54. Rozmnoženo 8/10. 54. po. Reu...*
- 2) *Změna provedena dle TR MV č. 6/55 z. 6.*

- n. nám. Kotál:*
- 2) správu nápravných zařízení, 5) Odbor kulturních zařízení MV (RMV č. 37/56)
 - 3) správu tisku,
 - 4) letku ministerstva vnitra; *Klimc*

náměstku ministra vnitra, který touto funkcí bude dodatečně pověřen, podřizují: *plk. Karol KLÍMA*

- n. nám. Klíma:*
- 1) ~~hlavní štáb MV (RMV 33/56)~~
 - 2) ~~Sanitární kontrolní oddělení (RMV 117/56)~~
 - 3) správu hospodářskou,
 - 4) správu zdravotnickou,
 - 5) správu archivní,
 - 6) odbor finanční,
 - 7) odbor spojovací, *Dem.*
 - 8) VIII. správu MV
 - 9) ~~Ředitelství Tělovýchovný odbor~~
 - 10) Plánovací odbor MV. (mi TR-33/56).

~~Ústřední úřad ministerstva vnitra, RMV č. 37/56.~~

osobně si podřizují:

- n. ministr:*
- 1) vnitřní správu ministerstva vnitra,
 - 2) správu kádrů,
 - 3) inspekční oddělení ministerstva vnitra,
 - 4) ~~III. oddělení ministerstva vnitra, RMV č. 1/56. H.~~
 - 5) ~~IV. správu ministerstva vnitra, Národní výbor MV~~
 - 6) ~~I. správa MV~~

Úsek, podřízený náměstku ministra vnitra majoru Karlu K o š t á l o v i, řídí v jeho nepřítomnosti náměstek ministra vnitra plukovník Antonín P r c h a l. Úsek podřízený náměstku ministra vnitra, který nebyl dosud jmenován, řídí do jmenování náměstka ministra vnitra pro věci administrativní a hospodářské náměstek ministra vnitra plukovník Jindřich K o t á l.

U k l á d á m všem náměstkům ministra vnitra a náčelníkům součástí ministerstva vnitra, které jsem si osobně podřídil:

- a/ seznámit podřízené náčelníky a velitele s novou organizací ministerstva vnitra v rozsahu potřebném pro jejich výkon služby,

* *opmm jmlá TRMV č. 123/1954*

Δ *oprovno dle TRMV č. 6/55 č. 6.*

Stř. Slavický

b/ připravit a do týdne předložit návrh podrobné organizace součástí jim podřízených s uvedením potřebných početních stavů a s odůvodněním počtu funkcí, současně v dohodě s náčelníkem správy kádrů připravit potřebné kádrové návrhy.

Tento rozkaz nabývá účinnosti dnem vydání.

Ministr vnitra :
Rudolf B a r á k v.r.

Obdržel :

Ministr vnitra
Náměstci ministra vnitra.

Tento výtisk č. 7 rozkazu ministra vnitra s originálem porovnal a za správnost vyhotovení odpovídá : *upm. Ševc*

Příloha č. 4: Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 39/1968

~~Tajné~~ 1

ROZKAZ

Výtisk č. 180

MINISTRA VNITRA

Ročník 1968 V Praze dne 8. srpna 1968 Číslo 39

Zrušeno podle NMV č. 2
Věstníku MV ČSSR č. 1/1969

39 *Revoluční období*
rozkladu aparátu
Státní bezpečnosti
RMV 48 1968. ze dne
30. 8. 1968

Některá opatření k provedení první etapy
akčního programu čs. kontrarozvědky

Akční program Komunistické strany Československa provedl mimo jiné i kritiku současné práce Státní bezpečnosti a stanovil hlavní zásady její činnosti. Jednoznačně vyjádřil, že je nutno skoncovat s praxí, kdy aparát Státní bezpečnosti byl zaměřován a používán k řešení vnitropolitických otázek a rozporů v socialistické společnosti a že politické přesvědčení a názory občana, jeho osobní vyznání a činnost nemohou být předmětem pozornosti a podkladem pro opatření orgánů Státní bezpečnosti. Státní bezpečnost musí mít v současné době v systému státních orgánů takové postavení, organizační strukturu, početní stav, vybavení, metody činnosti a kvalifikaci, které odpovídají jejímu zaměření na ochranu státu proti činnosti nepřátelských center ze zahraničí.

K realizaci těchto zásad byla již provedena některá dílčí a neodkladná opatření: byla neprodleně zastavena ta činnost Státní bezpečnosti, která byla v rozporu s požadavky akčního programu KSČ, bylo jmenováno nové vedení Státní bezpečnosti, je uskutečňována systematická a zásadní, avšak pečlivě a uváženě prováděna očista jejího aparátu apod.

K požadované důsledné a kvalitativní změně v činnosti Státní bezpečnosti byl vypracován akční program, s jehož plněním je nutno neprodleně započít. Prvním předpokladem toho je nové vymezení působnosti kontrarozvědky, zrušení některých jejích úseků, jejichž činnost neodpovídá požadavkům akčního programu KSČ, převedení některých úseků do působnosti Veřejné bezpečnosti a v souvislosti s tím i provedení delimitace kádrů, finančních a věcných prostředků apod.

K provedení této první etapy uskutečňování akčního programu kontrarozvědky

v y č l e ň u j i z působnosti Státní bezpečnosti (včetně VI. správy) a p ř e v á d í m do působnosti Veřejné bezpečnosti veškerou činnost související s odhalováním a rozpracováním:

ZRUŠEN STUPEŇ
UTAJENÍ

3

11. 8. 68 DNE 11. 8. 68 PODPIS *Kleš*

- a/ trestných činů rozvracení republiky podle § 92, teroru podle §§ 93 a 94, záškodnictví podle §§ 95 a 96, sabotáže podle § 97, podvracení republiky a poškozování státu světové socialistické soustavy podle §§ 98 a 99 (pokud nejsou páčány ve spojení s cizí mocí nebo cizím činitelem), pobuřování podle § 100, zneužívání náboženské funkce podle § 101, hanobení republiky a jejího představitele podle §§ 102 a 103, hanobení státu světové socialistické soustavy podle § 104, porušování předpisů o mezinárodních letech podle § 111, spolupráce s nepřítelem a válečné zrady podle §§ 113 a 114, ohrožení hospodářského a služebního tajemství podle §§ 122 a 173, nedovoleného ozbrojování podle § 185, nedovoleného provozu a držení vysílací stanice podle § 186, zavlčení do ciziny podle § 233, genocidia podle § 259, podpory a propagace fašismu a podobného hnutí podle §§ 260 a 261 trestního zákona;
- b/ trestných činů spekulace podle § 117, porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou podle § 124, ohrožení devizového hospodářství podle §§ 146 a 147, zkrácení daně podle § 148 a úplatkářství podle §§ 160, 161 a 162 trestního zákona, pokud se uvedených činů dopustí státní příslušník kapitalistického státu nebo československý státní občan, anebo bezdomovec ve spojení s takovým státním příslušníkem;
- c/ trestných činů podle zákona na ochranu míru;
- d/ případů leteckých nehod a jiných událostí cizích letadel na území ČSSR, nebo našich letadel v cizině a všech leteckých nehod, způsobených úmyslným trestným činem;
- e/ trestných činů schvalování, nadržování, nepřekažení a neoznámení trestného činu podle §§ 165, 166, 167 a 168 trestního zákona, pokud se týkají některého z trestných činů, uvedených pod písm. a/ až d/; dále

v y č l e ň u j i z působnosti Státní bezpečnosti činnost, spojenou se stíháním válečných zločinů, pro jejichž stíhání je zřízena komise ministerstva vnitra a její výkonný aparát;

p o n e c h á v á m v působnosti Státní bezpečnosti veškerou činnost, související s odhalováním a rozpracováním trestných činů vlastizrady podle § 91, podvracení republiky a poškozování státu světové socialistické soustavy, podle §§ 98 a 99 (pokud jsou páčány ve spojení s cizí mocí nebo cizím činitelem), vyzvědačství a ochrany státního tajemství podle §§ 105, 106, 107, 107a) a 108, opuštění republiky a vniknutí na území republiky podle §§ 109 a 110 (do nové zákonné úpravy), poškozování zájmu republiky v cizině podle § 112 a služby v cizím vojsku podle § 115;

z r u š u j í v ý k o n n é ú t v a r y Státní bezpečnosti v centrále a krajích, které pracují v oblasti tzv. politické a ideologické diverze na úsecích vědy, kultury, mládeže, nepřátelských osob z řad bývalých představitelů vykořisťovatelských tříd a buržoazního státního aparátu, bývalých reakčních politických stran, církví, sekt a náboženských společností;

s l u č u j í v centrále a krajích v ý k o n n é ú t v a r y Státní bezpečnosti, které pracují na úseku ochrany jednotlivých odvětví národního hospodářství;

u k l á d á m

náměstkovi ministra vnitra plk. Š a l g o v i č o v i, CSc., aby v souvislosti s provedenými změnami v působnosti a organizaci Státní bezpečnosti a s ohledem na akční program kontrarozvědky, zajistil provedení těchto opatření:

- do 30.zář 1968

upřesnění úkolů kontrarozvědky a přizpůsobení její organizace těmto úkolům,

stanovení počtu a provedení výběru příslušníků a jejich přemístění uvnitř Státní bezpečnosti a převedení k Veřejné bezpečnosti podle těchto zásad: při delimitaci příslušníků, zařazených na převáděných agendách, vycházet ze zásady, aby k Veřejné bezpečnosti byli převedeni všichni, s výjimkou případů, které budou jmenovitě dohodnuty mezi vedením Veřejné a Státní bezpečnosti v centrále a krajích; při převodu příslušníků ze zrušených agend do stavu Veřejné bezpečnosti vycházet ze zásad, že ve stavu Státní bezpečnosti mají zůstat nejschopnější a nejzkušenější kontrarozvědní pracovníci a že k Veřejné bezpečnosti budou převedeni nadpočetní příslušníci pouze se souhlasem jejího vedení v centrále a krajích,

převedení příslušného počtu funkčních míst a finančních a věcných prostředků,

předání potřebné svazkové agendy a evidencí, souvisejících s provedenými změnami v působnosti Státní a Veřejné bezpečnosti,

vypracování rozboru a časového plánu na využití, popř. zrušení agentury, v souvislosti s provedenými změnami v působnosti Státní a Veřejné bezpečnosti,

vydání rozkazů ve vlastní kompetenci, které by vyjádřily provedené změny v působnosti a organizaci Státní bezpečnosti, popř. přípravu návrhů celoresortních rozkazů,

- do 31.prosince 1968

u nadpočetných příslušníků, kteří nebyli takto zařazeni, navrhnout jejich umístění na jiné úseky činnosti v resortu ministerstva vnitra, popřípadě vypracovat nejvhodnější způsob jejich přechodu do civilního života;

náměstků ministra vnitra plk. JUDr. M a j e r o v i, aby v souvislosti s provedenými změnami v působnosti Veřejné bezpečnosti zajistil do 30.září 1968 provedení těchto opatření:

upřesnění úkolů Veřejné bezpečnosti a přizpůsobení její organizace těmto úkolům,

převzetí delimitovaných příslušníků a jejich umístění, finančních a věcných prostředků,

vydání rozkazů ve vlastní kompetenci, které by vyjádřily provedené změny v působnosti a organizaci Veřejné bezpečnosti, popř. přípravu návrhů celoresortních rozkazů;

z ř i z u j i delimitační komisi v centrále, jako odborný orgán pro přípravu podkladů ke splnění úkolů vyplývajících z tohoto rozkazu;

u s t a n o v u j i delimitační komisi v tomto složení:

předseda:	plk.	JUDr.	RYBAŘ Jaroslav	HSVB
místopředseda:	mjr.	JUDr.	JANKRLE Jaroslav	HSStB
sekretář:	mjr.	JUDr.	VRÁTNÝ Miroslav	VSMV
členové:	pplk.	Ing.	VAŠÍČEK Evžen	HSMV
	mjr.		ŠTENCL Josef	KOSMV
	pplk.		CHALUPA Jan	HSVB
	pplk.		MARYŠKO Vlastimil	HSVB
	pplk.		TUČEK Otto	HSVB
	pplk.	JUDr.	HAJNÝ Štěpán	SVStB
	mjr.		NOVÁK Miroslav	SVVB
	mjr.	JUDr.	FORMÁNEK Zdeněk	HSStB
	pplk.	JUDr.	RYBKA Ladislav	HSStB
	pplk.	Ing.	KARNET Miroslav	VI.spr.MV
mjr.		ROZSYPAL Bohumír	HSStB	
kpt.		PROKOP Stanislav	HSStB	

z m o c ň u j i delimitační komisi k tomu, aby metodicky řídila delimitaci prováděnou v krajích, přibírala ke své práci potřebný počet dalších příslušníků a v potřebném rozsahu spolupracovala s příslušnými stranickými a odborovými orgány bezpečnostních složek;

u k l á d á m náčelníkům krajských správ Sboru národní bezpečnosti

- zřídit podle pokynů předsedy centrální komise delimitační komisi v kraji, s obdobnými úkoly a oprávněním, jaké má komise v centrále,
- provést v určených termínech úkoly, vyplývající z tohoto rozkazu pro krajskou správu Sboru národní bezpečnosti.

Tento rozkaz nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Čj.: SV-02594/40-68

Ministr vnitra
Josef P a v e l v.r.

Obdrží: M, N, součásti centrály,
KS SNB

Z á z n a m

S rozkazem byli seznámeni (dne-kým): _____

Opatření učiněná k provedení rozkazu: _____

Kontrolou pověřen: _____

Datum: _____ Podpis náčelníka: _____

Příloha č. 5: Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 15/1974

FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO VNITRA
Organizační a vnější správa
Právní odbor - dokumentace

ROZKAZ

MINISTRA VNITRA

ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

ODTAJNĚNÉ
delegovaný náč.
Správa
Správa vyšetřování StB
Správa pasů a víz FMV
PŘÍSNĚ TAJNĚ
HSPSO
Odbor vyšetřování ve VKR
Výtisk č. 1
Luzem!

Ročník 1974

V Praze dne 20. května 1974

Číslo 15

Organizační uspořádání centrálních útvarů
kontrarozvědky, vyšetřování StB a pasů a víz

Změna podle RMV ČSSR č. 4/1974

Prohloubení účinnosti kontrarozvědné práce, její přizpůsobení současným formám a metodám nepřátelské činnosti i zkvalitnění centrálního řízení vyžaduje provést změny v organizaci kontrarozvědky, vyšetřování StB a útvarů pasů a víz. Proto

I. z r u š u j i dnem 30. června 1974

1. hlavní správu kontrarozvědky,
2. hlavní správu Státní bezpečnosti ve Slovenské socialistické republice,
3. federální správu pasů a víz,
4. hlavní správu vyšetřování Státní bezpečnosti FMV.

II. Z ř i z u j i dnem 1. července 1974

	krycí název	spisová značka
1. správu kontrarozvědky pro boj proti vnějšímu nepříteli,	II. správa	OS
2. správu kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli,	X. správa	VN
3. správu kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky,	XI. správa	E
4. správu kontrarozvědky v Bratislavě,	XII. správa	KR
5. správu pasů a víz FMV,	-	PC
6. správu vyšetřování Státní bezpečnosti.	-	VS

III. V y č l e ň u j i dnem 1. června 1974

oddělení pro správu státních hranic z hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic.

IV. P o d ř i z u j i

náčelníku správy vyšetřování StB

odbor vyšetřování StB ve VKR ve věcech vyšetřování.

V. S t a n o v í m :

- a/ II., X. a XI. správa vykonávají dosevední působnost hlavní správy kontrarozvědky v rozsahu, který stanoví I. náměstek ministra vnitra ČSSR, správa vyšetřování StB vykonává dosevední působnost hlavní správy vyšetřování StB a správa pasů a víz dosevední působnost federální správy pasů a víz včetně působnosti správy pasů a víz v SSR;
- b/ XII. správa zabezpečuje plnění zejména těchto hlavních úkolů:
1. provádí výkonnou kontrarozvědnou činnost ve vymezených objektech a problematikách federálního charakteru dislokovaných v SSR a v útvarcích republikového charakteru,
 2. zpracovává a poskytuje současně I. tajemníku ÚV KSS a řídicím orgánům FMV informace, zejména
 - z vlastní výkonné činnosti v objektech a problematikách, ve kterých provádí kontrarozvědnou činnost,
 - o výskytu mimořádných událostí v SSR,
 - periodické (nebo podle potřeby) o StB situaci v SSR nebo v jednotlivých problematikách.Pro tento účel má právo se souhlasem ministra vnitra ČSSR vyžadovat potřebné údaje od správ Státní bezpečnosti v SSR a koordinovat jejich činnost;
 3. zastupuje útvary SNB řízené FMV dislokované v Bratislavě vůči I. tajemníku ÚV KSS. Tyto útvary jsou po souhlasu ministra vnitra ČSSR povinny předkládat náčelníku XII. správy jím požadované informace a plnit pokyny dáváne I. tajemníkem ÚV KSS;
 4. v rozsahu své výkonné činnosti zabezpečuje součinnost s útvary SNB působícími v Bratislavě a odborem VKR Východního vojenského okruhu Trenčín;
- c/ náčelník II. správy, náčelník X. správy, náčelník XI. správy a náčelník XII. správy vykonávají nadále v oblasti služební činnosti, ve věcech služebního poměru i v oblasti organizace operativní práce pravomoc, která je služebními předpisy stanovena pro náčelníka zrušované hlavní správy kontrarozvědky; obdobně náčelník správy vyšetřování vykonává pravomoc určenou pro náčelníka hlavní správy vyšetřování StB a náčelnice správy pasů a víz pravomoc určenou pro náčelníka federální správy pasů a víz.

VI. U k l á d á m :

I. náměstkmu ministra vnitra ČSSR, náměstkům ministra vnitra ČSSR genmjr. Karlu Kropáčkovi, genmjr. prof. JUDr. Jánmu Pješčakovi, CSc., a plk. JUDr. Miroslavu Vaníčkovi

1. zajistit do 30. června 1974 uzavření administrativy zrušovaných útvarů a její předání nově zřízeným útvarům podle jejich působnosti.

2. předložit ministru vnitra ČSSR návrh, jak přerozdělit do 1. července 1974 síly a prostředky zrušovaných útvarů, které řídí, podle potřeb výkonu bezpečnostní služby a zajistit výkon služby v nové organizaci,
3. zabezpečit do 31. října 1974 s náčelníky II., X. a XI. správy a náčelníky krajských správ Sboru národní bezpečnosti předložení návrhu nové organizace správ Státní bezpečnosti, krajských správ SNB a způsobu jejich řízení;

I. náměstků ministra vnitra ČSSR

nepřipustit v průběhu těchto organizačních změn přerušení ani oslabení kontrarozvědné činnosti ani přemísťování operativních pracovníků po jednotlivých liniích kontrarozvědné práce na jiné problematiky;

náčelníkům II., X., XI. a XII. správy, správy vyšetřování Státní bezpečnosti a náčelníci správy pasů a víz/FMV

1. předložit mně do 1. listopadu 1974 návrhy organizačních rádu útvarů s důrazem na stanovení součinnostních vztahů k ostatním útvarům Sboru národní bezpečnosti,
2. posoudit do 1. listopadu 1974 stávající předpisy upravující výkon služby jimi řízených útvarů a navrhnout mně jejich úpravu;

náčelníku správy vyšetřování Státní bezpečnosti a náčelníku hlavní správy vojenské kontrarozvědky

předložit mně do 1. července 1974 návrh na úpravu vztahů odboru vyšetřování Státní bezpečnosti ve VKR ke správě vyšetřování Státní bezpečnosti a hlavní správě vojenské kontrarozvědky;

náčelníku kádrové správy FMV

vydat dnem 1. července 1974 tabulky složení a počtů nově zřízených útvarů.

VII. Z r u š u j í

RMV ČSSR č. 14/1971 s přílohou, kterým byl vydán organizační řád hlavní správy vyšetřování Státní bezpečnosti FMV. *Změna přílohy K7*

Vydání tohoto rozkazu poznamenejte u RMV ČSSR č. 22/1973.
Tento rozkaz nabývá účinnosti dnem vydání. *Popř. změna K7*

Čj. SV-0054/P-1974

Ministr vnitra ČSSR:
doc. PhDr. Jaromír OBZINA, CSc., v. r.

Obdrží:

M, N, výkonné a funkční útvary FMV,
HS StB v SSR, náčelníci KS SNB a S StB

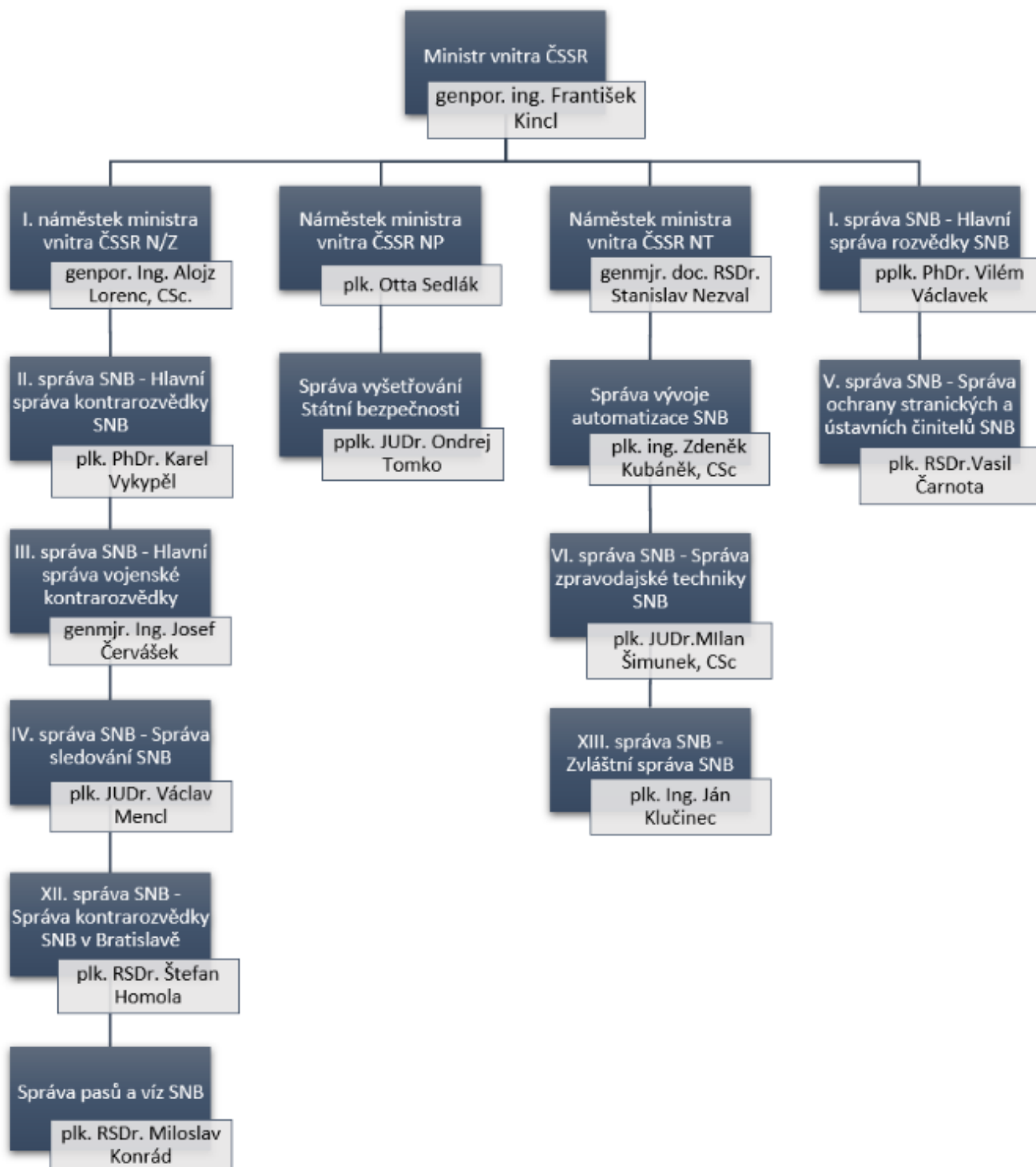
Na vědomí:

MV ČSR, MV SSR

Z á z n a m

S rozkazem byli seznámeni (dne - kým): _____
Opatření učiněná k provedení rozkazu: _____
Kontrolou pověřen: _____
Datum: _____ Podpis náčelníka: _____

Příloha č. 6: Organizační struktura Státní bezpečnosti k 17. 11. 1989

zdroj: <https://mvu.ebadatelna.cz>

Příloha č. 7: Závazek spolupracovníka StB

Československá socialistická republika

Přísně tajně!

ZÁVAZEK

Zavazuji se dobrovolně spolupracovat s federální československou kontrarozvědkou a odpovědně plnit všechny úkoly, které mě budou v zájmu obrany Československé socialistické republiky uloženy.

Zavazuji se, že za žádných okolností neprozradím svoji spolupráci a zachovám v naprosté tajnosti všechny skutečnosti, které se na základě spolupráce dozvím.

O své spolupráci smím hovořit jedině se svým řídicím orgánem, jím představeným, doručitelem stanoveného hesla nebo tohoto závazku.

Jsem si plně vědom důvěry, která je mně spoluprací s federální československou kontrarozvědkou prokazována. Při předávání poznatků budu používat krycího jména CESTOVATEL

_____ podpis

V Praze dne 9. 11. 1979

_____ ověřil

zdroj: BÍLEK, Libor. Zavazuji se dobrovolně...: Rezidenti, agenti, informátoři a další. Tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti v letech 1945–1989. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2015, IX(4), 4-19. ISSN 1802-8241.

Příloha č. 8: Pokyn I. NMV ČSSR č.j. NZ-00671/89

Š I F R A
MIMO POŘADÍ

Všem náčelníkům správ StB
v krajích a XII. S SNB

Věc: Pokyn I. náměstka MV ČSSR

Stávající manuální způsob práce v archívech a při vedení svazkové agendy neodpovídá současným požadavkům uživatelů, v řadě případů jsou vedeny materiály, které ztratily státobezpečnostní hodnotu. Současně narůstají požadavky na skladovací prostory, které jsou zcela přeplněny. Naturální podoba písemností nevyhovuje zásadám konspirace a nelze je zabezpečit při situaci ohrožení a BPS.

K odstranění těchto nedostatků nařizují:

- a/ Ve všech operativních archívech čs. kontrarozvědky realizovat jednotné vedení operativních fondů,
- fond TS - ve kterém budou vedeny vytříděné svazky KT, schůzkových bytů, kandidátů tajné spolupráce a důvěrníků,
 - fond KR - ve kterém budou vedeny vytříděné svazky KR, spisy PO, NO,
 - fond OB - ve kterém budou vedeny vytříděné objektové svazky,
 - fond T - ponechat ve stávající podobě,
 - fond V - vyšetřovací spisy.
- b/ Vytřídění archivních materiálů provést podle následujících kritérií:
- fond TS [-] ponechat pouze seznam dokumentů, seznam osob, zprávu o získání, memorandum, závazek - slib, kompromitující materiály, poslední vyhodnocení a návrh na uložení,
 - fond KR [-] ponechat pouze seznam dokumentů, seznam osob, návrh na zavedení, vyhodnocení a závěrečnou zprávu,
 - fond OB [-] ponechat seznam dokumentů a osob, návrh na zavedení, roční vyhodnocení a závěrečnou zprávu,
 - fond T [-] ponechat ve stávající podobě, případně rozhodnout o jeho zničení jako celku,
 - fond V - vytřídít materiály operativního významu, pokud se ve svazku nacházejí. Ostatní materiály ponechat v naturální podobě,
 - fond Z - přehodnotit dobu uložení podle předpisu A-oper-II-1. Zbývající materiály zpracovat na mikrofiše,
 - fond H - vytřídít a ponechat materiály, které z historických hledisek dokumentují činnost kontrarozvědky,
 - archivní materiály k osobám starším 70 let bez přefilmování zničit.
- c/ Náčelníci správ StB a náčelník XII. S SNB zajistí provedení:
- vytřídění archivních materiálů z fondu TS, KR a OB s cílem podstatně redukovat objem archiválií,
 - podle harmonogramu SEO VOS FMV převezou takto redukované fondy na toto pracoviště, kde bude provedeno jejich nafilmování a převedení na mikrofiše. Po provedené kontrole budou písemnosti zničeny,
 - ke splnění tohoto úkolu vyžádání přiměřený počet příslušníků a dále pro převoz materiálů a obsluhu reprografické linky.

Vytřídění živých svazků:

- a/ svazky TS - ponechat pouze seznam dokumentů, seznam osob, zprávu o získání, aktualizované memorandum, závazek, kompromitující materiály, závaznou dokumentaci. Zbytek neprodleně skartovat,
- b/ signální, osobní, pátrací - dle povahy, objektové svazky. Buď přes SEO skartovat nebo ponechat: seznam osob, seznam dokumentů, návrh na zavedení, vyhodnocení, závazné dokumenty, kompromitující materiály, zbytek skartovat. Při skartaci tajných a PT materiálů postupovat podle směrnic,
- c/ okamžitě skartovat všechny záchyty z Přestavby, Nákupu, záznamy z Diagramů vrátit neprodleně VI. správě SNB /6. odborům/.

Po linii ochrany ekonomiky a vnějšího zpravodajství postupovat diferencovaně. U agentury, která pracovala na objektech vnitřní linie, postupovat podle bodu a).

O způsobu zpracování archivních i živých materiálů určených k zaznamenání na mikrofiše budete vyrozuměni. O uložení dokumentačních a kompromitujících materiálů budete vyrozuměni také.

Je potřebné postupovat tak, aby na útvarech nezůstaly materiály, jež by měly vzhledem k současnému politickému uspořádání kompromitující charakter.

Vytříděné materiály je potřebné urychleně zničit za dodržení přísných bezpečnostních opatření v papírnách apod.

I. náměstek MV ČSSR

[...]

[...]

genpor. ing. Alojz LORENC, CSc.

zdroj: ŽÁČEK, Pavel. „Můžou přijít, jsme hotovi...“: Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989

Příloha č. 9: Návrh na skartaci osobního svazku ZTS „PAULO“

118

II. správa SNB
1. odbor

Praha dne 6.12.1989

Prvopisem !

Schvaluji :

Karel Vykypěl
.....
Náčelník II. správy SNB
plk.PhDr.VYKYPĚL Karel

N Á V R H

na skartaci svazku č. 519 TS PAULO

Z operativních důvodů byla dne 6.12.1989 provedena skartace všech částí svazku TS PAULO č. 519 včetně seznamu dokumentů a desek jednotlivých částí svazku :

osobní1, 2
VZ 1,2,3,4,5
korespondence
finanční doklady

Luděk Prchal
Kpt.JUDr.PRCHAL Luděk

Doporučuji :

Vlad Šianský
.....
VRS 1.odd.1.odboru
mjr.JUDr.ŠIANSKÝ Vlad.

Souhlasím :

Miloš Wartalský
.....
Náčelník 1.odboru II.S SNB
plk. WARTALSKÝ Miloš

zdroj: ŽÁČEK, Pavel. Zametání stop v prosinci 1989: Vytřídování svazkové agendy na centrále Státní bezpečnosti.

Příloha č. 10: Pokyn I. NMV ČSSR č. j. OB-00153/01-89

Všem náčelníkům správ StB
v krajích, II. a XII. S-SNB

Pomocník embi
1225
13.50
S/95

datum	8. XI. 1989
číslo zprávy	5394

V Praze dne 8.12.1989

č. j. OB-00153/01-89

MIMO POŘADÍ

PŘÍSNĚ TAJNĚ!

SECRET

Věc : Pokyn I. náměstka MV ČSSR

V souvislosti s nedostatky při stávajícím manuálním způsobu práce v archivech, při vedení svazkové agendy a pokynem k jejich odstranění zasláným pod č. j. NZ-00671/89 vydávám nový pokyn.

Zároveň nařizují skartaci pokynu č. j. NZ-00671/89.

I. náměstka MV ČSSR
Alojz Lorenc
genpor. Ing. Alojz LORENC, CSc.

zdroj: ŽÁČEK, Pavel. „Můžou přijít, jsme hotovi...“: Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989 v dokumentech.

Příloha č. 11: Leták zvoucí k účasti na manifestaci k uctění památky Jana Opletala

Vezmi si s sebou květinu

17. listopadu si připomeneme 50. výročí slavných i tragických událostí, k nimž došlo v souvislosti s pohřbem studenta lékařské fakulty UK Jana Opletala, smrtelně zraněného při protiokupantských demonstracích 28. října 1939. Zdánlivou tečku za tímto novým protinacistickým vystoupením znamenala okamžitá brutální persekuce: 9 studentských předáků bylo popraveno, na 1500 studentů odvečeno do koncentračních táborů a české vysoké školy uzavřeny. Současne se však ve světě zvedla vlna rozhořčení, která vbrzku vedla k ustavení právě 17. listopadu za Mezinárodní den studentstva.

Nechceme jen pietně vzpomínat tehdejších tragických událostí, ale chceme se aktivně přihlásit k ideálům svobody a pravdy, za něž jejich účastníci obětovali své životy. Neboť i dnes jsou tyto ideály vážně ohroženy a my se nechceme dát zahanbit svými vysokoškolskými kolegy, kteří za ně před 50. léty odvážně vystoupili.

Proto dne 17. listopadu po 16 hodině půjdeme od Patologického ústavu na Albertově, kde vyšel pohřeb Jana Opletala, ~~přes Karlovo náměstí, Štěpánskou ulicí do Opletalovy ulice, kde v parku před Hlavním nádražím~~ položením květin pietní akt ukončíme.
na VŠEHRAD, kde

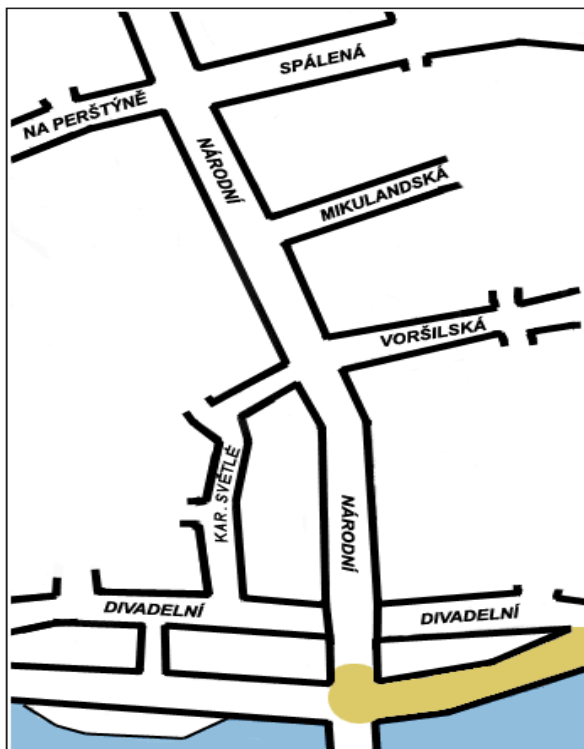
Příloha č. 12: Trasa demonstrace pátek 17. listopadu 1989

zdroj: https://img.blesk.cz/img/1/full/2158426_sametova-revoluce-listopad-1989-narodni-trida-demonstrace-stavka-shromazdeni-vysehrad-albertov.jpg

Příloha č. 13: Průběh zákroku na Národní třídě 17. listopadu 1989

1. čas: 19.21 hod.

Demonstranti zahýbají na národní třídu. V předních řadách se po celou dobu pohybuje Ludvík Zifčák alias Milan Růžička, Martin Šmid. Do jaké míry byla trasa pochodu StBáky ovlivněna?

2. čas: 19.25 hod.

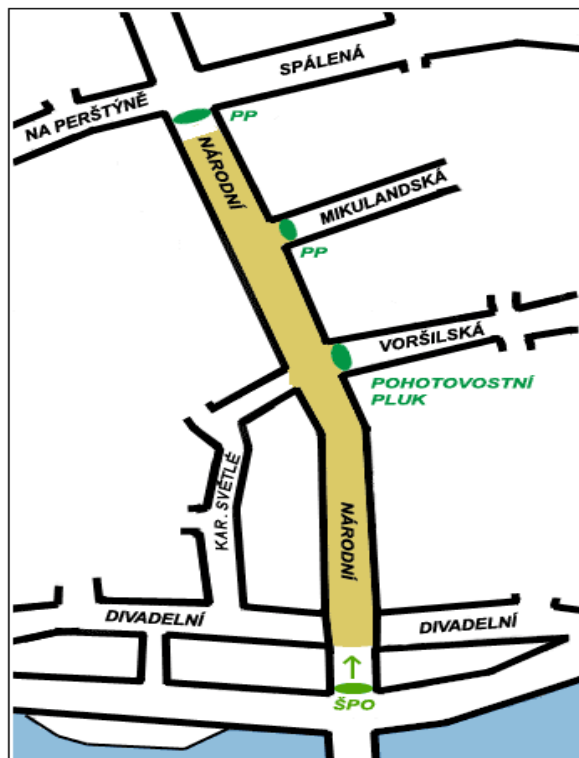
Po chvíli dostává velitel ŠPO od Danišoviče příkaz přesunout se na pravý břeh Vltavy a zaujmout postavení na Mostě Legií u Národního divadla.

3. čas: 19.30 hod.

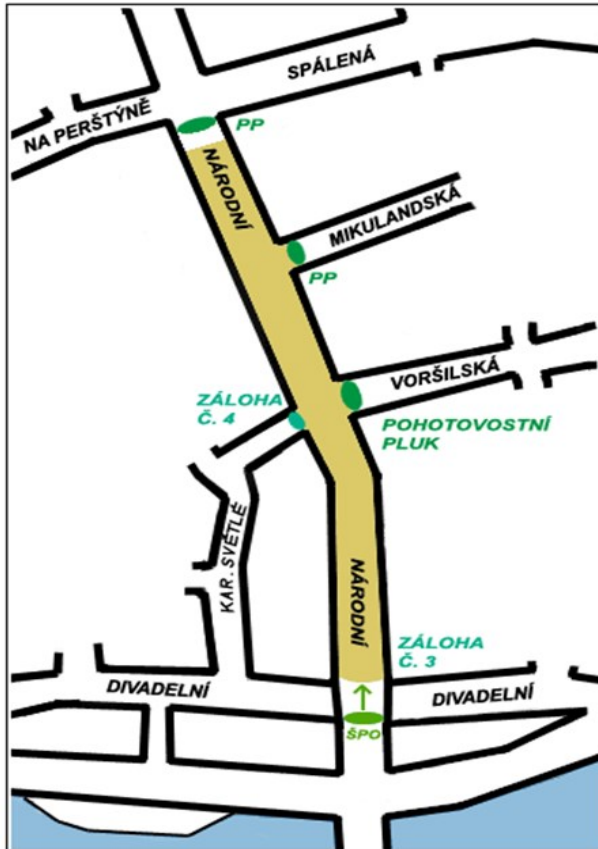
Demonstranti dorazili skoro až k zátarasu. Velitel ŠPO Houbal dostal před okamžikem od Danišoviče příkaz uzavřít Národní třídu za jejich zády.

4. čas: 19.36 hod.

Danišovič velitel ŠPO: "Okamžitě vystup, za davem, za davem, pomalinku, bez zákroku, natlačit co nejdál k ulici Spálená, proti Vám stojí pluk a vyčkejte dalších příkazů".

5. čas: 19.45 hod.

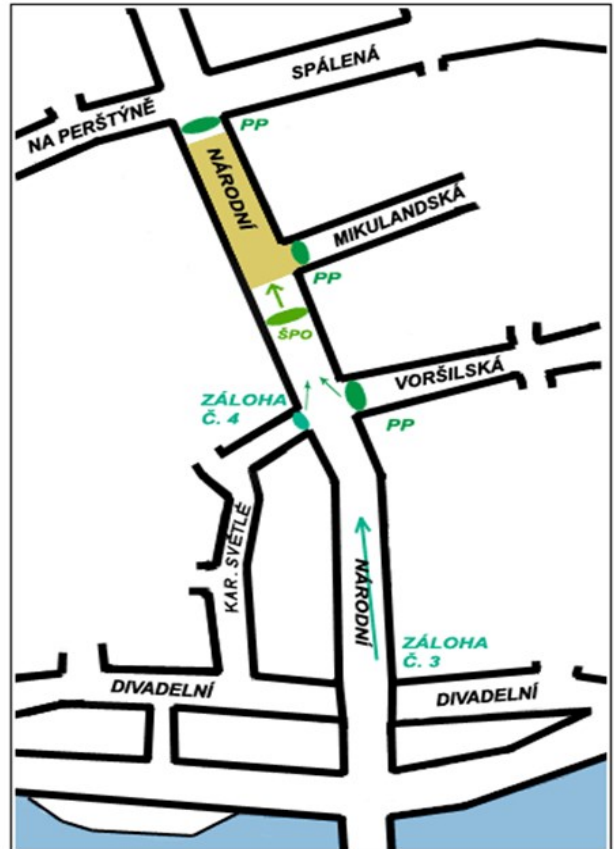
Demonstranti jsou hermeticky uzavřeni. Ti na konci ještě přesně nevědí, co se děje u Spálené ulice. Postupují proto dopředu a do té doby roztažený průvod se zahušťuje.

7. čas: 20.39 hod.

Dav je tlakem zezadu zahušťován. U Mikulandské jsou z davu vytahováni lidé a předváděni. Působí zde také Červené barety (OZU).

6. čas: 20.06 hod.

ŠPO postupuje asi 15 m za demonstrací. Již se k němu přidávají zálohy č. 2,3,4. Za kordónem Pohotovostního pluku na rohu Spálené jsou již připraveni také příslušníci StB v civilu.

8. čas: 20.45 hod.

Do pohybu se dal i PP na rohu Spálené. Překračuje oddělující pás svíček a už se nezastaví. Z druhé strany stlačují demonstranty ostatní jednotky, následně se zde objevují též 2 obrněné transportéry. 21.10 hod. demonstranti "rozptýleni".

Příloha č. 14: Žádanka o krycí průkaz na jméno Milan Růžička

Interní žádanka č. 70-9079/KP-90/6 F 8.OP-103749 NC-72 neočkován

Číslo jednoty: *U-001241/1-89* *Merk 4.6.1990 6.6. 189*
VI. správa MV PRAHA **Zádanka o KOP** * 002548
TAJNĚ!
 správa MV S-StB Praha žádá pro svého příslušníka (spolpř.) vystavit obř. krycího průkazu

PRÁVA DATA *13. XII. 1989*

Jméno a příjmení: LUDVÍK ZIFČÁK nar.: 11. 1. 1960 místo a okr.: Rýmařov - Bruntál
 Číslo státního průkazu: 216353 OK (je-li pro spolupracovníka-Policie org.:)

Krycí data pro KOP:

1. Příjmení: <u>RŮŽIČKA</u>	10. Změnování od: <u>3.10.1986</u>
2. Jméno: <u>Milan</u>	Název podniku: <u>VKD k.p. Kladno IV</u>
3. Den, měsíc a rok narození: <u>11. 1. 1964</u>	Adresa: <u>Kladno Vnšířková 8.3081</u>
4. Místo narození: <u>Rýmařov Bruntál</u>	<i>Nyptorbn kroměmohutylu</i>
Okres: <u>SM</u>	Pracovní číslo pracovního poměru: <u>2011-2</u>
5. Národnost: <u>Česká</u> a. Státní obč.: <u>ČSSR</u>	

7. (Vypíší VI. sp. M7) Vydáno: NS-VB, DO-VA, MO-VB: *formulát* Den: 30.10.86 Pop. č.: 26-25/86
 8. Číslo a série vyd. KOP: 456871 7K Platnost do: 30.10.96

9. Vzdělání: a) všeobecné SPŠ stavební s maturitou
 b) odborné: SPŠ stavební s maturitou

10. Sociální postavení: Dělník, zaměstnanec, státní, důchodce, v domácnosti, (Všude seřazen podřídně.) II. Voják / nezvoják

12. Stav: svobodný Manželka jméno: Marie Rodiči: Ludvík a Julie Město: Lošáková
 Jméno otce: Ludvík Matky: Julie Rodiči: Lošáková

13. Průkaz vydán na základě těchto dokladů: OS SNB Bruntál ev. číslo: 103749 okres: NC-72

14. Rodný - křestní list: 05570 ID: 07676736
0495 HNU

17. Rodné číslo a trojčíslí: 540111/7062 18. Místo trvalého pobytu: Valšov 8.6-okr-Bruntál
 Úlice: Číslo popisné: 8.6 Okres: Bruntál

19. Pezámka: Složil-li KOP k příhl. na KB, uváděje místo trvalého pobytu v kodě KB. KOP se vydává se způsobilou platební od 15 let 3.4. 1949
 20/a. Trvalý pobyt na KB: Místo: Valšov 8.6-okr-Bruntál Úlice: Čís. pop. 8.6 Okres: Bruntál

Okres: OS Složil-li KOP k příhl. přech. pobytu (KB, FB) s trvalého pobytu se změna odhlášení:
 Čís. tel. žadatele: Čís. tel. pracovníka, s nímž je možno dohodnout příp. změny, doplnky v nepřítomnosti žadatele:
 KOP potřebujeme ve lhůtě do: Průkaz bude poslán k legalizaci, přihlášení KB, v akci (název akce): akce hloubková
 Pro potřebu ustanovky-sledovačky, K účelu: akce hloubková

K žádance nutno připojit 2 fotografie o rozměrech 5,5x4,5 cm s dolním bílým okrajem širokým 1,5 cm. (Velikost hlavy 3 cm, od kořene vlasů ke konci brady.) Tříčtvrťiní profil, hládko oholen a bez pokrývky hlavy. Fotografie musí být starší 2 let a 71 týdnů před uplynutím doby platnosti nutno KOP zaslat k prolongaci

201289/80

Faksimile žádanky VI. správy SNB o krycí občanský průkaz na jméno Milan Růžička (hloubková akce), 6. 6. 1989 Foto: VOP

zdroj: ŽÁČEK, Pavel. „Legalizace“ poručíka Ludvíka Zifčáka: Hloubková akce správy Státní bezpečnosti Praha v prostředí vnitřního nepřítele.

Příloha č. 15: Index Milana Růžičky

FOTOKODIE

(Podpis řádného studenta)

19.6.9. M. R. 111

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

Vysoká škola báňská v Ostravě
(Razítko vysoké školy)

**VÝKAZ O ŘÁDNÉM STUDIU
NA VYSOKÉ ŠKOLE**

Milan RŮŽIČKA

narozen 11. 1. 1989 v Rýmařově
okres Brunšperk kraj SEVEROMORAVSKÝ
národnost česka stát, obč. ČSR

je zapsán jako řádn. student.....
Ekonomické (fakulty)

tato vysoká škola, ve studiu DENNĚM
v Ostravě dne 18.8. 1989

(úřední podpis)

Za správnost vyhotovení
19.6.9. M. R. 111

Faksimile indexu Milana Růžičky z Vysoké školy báňské v Ostravě Foto: VOP

zdroj: ŽÁČEK, Pavel. „Legalizace“ poručíka Ludvíka Zifčáka: Hloubková akce správy Státní bezpečnosti Praha v prostředí vnitřního nepřítele.

Příloha č. 16: Zpráva inspekce Správy SNB Praha a Středočeského kraje

20281/90
SNB 1177

NOSITEL ŘÁDU RUDE ZÁSTAVY A ŘÁDU PRÁCE

**SPRÁVA SBORU NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI
HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY A STŘEDOČESKÉHO KRAJE**

110 01 Praha 01, poštovní schránka 2

inspekce náčelníka

KS-0063/IN-89-

20. března 1990

PRÍSŔNĚ TAJNĚ

Výřisk č. 4
Řecký listy
Příloha: 2/3

Vojenská obvodová prokuratura

P R A H A

Věc: por. ZIFČÁK - zpráva k 2 OPV 638/89

Na základě příkazu č. 172
by provedena
v Praze

Poslan - 4 - 11 - 2008
Rozpočet - HŘEŠKA KOTRÁSO

Podle dostupných údajů poskytnutých služebními funkcionáři bývalého 2. odboru S StB Praha, zejména náčelníkem kpt. JUDr. Vladimírem Jerochem bylo zjištěno, že por. Ludvík ZIFČÁK ner. 11.1.1960 byl velen k provádění operativního průzkumu mezi účastníky studentské demonstrace. Jeho úkolem bylo, jako u všech operativních průzkumů, zjiřřovat poznatky o náladách a názorech účastníků demonstrace. Speciální úkoly mu nebyly uloženy. K plnění úkolů operativního průzkumu neměl vyčleněné žádné prostředky a byl vybaven pouze občanským průkazem na krycí jméno Růžička. K operativnímu průzkumu byl dne 17.11.1989 velen podle dokumentace zpracované mjr. JUDr. Zdeňkem ŠÍPKEM (v současné době již propuřřten ze služeb SNB). Tato dokumentace byla skartována v souvislosti s pokynem I. náměstka FMV z 1.12.1989. V současné době se na S SNB, konkrétně na bývalé S StB Praha nenacházejí žádné dokumenty k činnosti por. ZIFČÁKA, což bylo ověřeno fyzickou kontrolou po komisionálním rozpečetění trezorů příslušných služebních funkcionářů na bývalém 2. odboru S StB.

Dále kpt. JUDr. Jarořch uvedl, že por. ZIFČÁK nebyl nikdy nějakým způsobem vysazen do studentského hnutí. Celá záležitost vznikla tak, že byl několikrát velen na operativní průzkum na soudní přelíčení. Zde byl náhodně kontaktován osobami z nezavislých iniciativ, které jej pozvaly na setkání. V těchto stycích potom por. ZIFČÁK pokračoval z vlastní iniciativy. K této činnosti využil skutečnosti že vlastnil krycí občanský průkaz, který

20281/90
SNB 1177

- 2 -

mu byl vystaven, protože obhospodařoval konspirační byt. Dne 17.11.1989 byl shodou okolností při zákraku zraněn, kdy stratil vědomí a byl převezen do nemocnice Na Frantiřřku, kde byl podle občanského průkazu ztotožněn jako Růžička.

Vzhledem k tomu, že nentž požadavek obdržela z VVP Příbram i inspekce MV ČSSR bylo provedeno jednání na tomto útvaru s mjr. JUDr. Mudrou, kde bylo stanoveno, že inspekce MV ČSSR bude k uvečenému případu ve smyslu požadavku všechny zainteresované osoby vyslyřřchat a inspekce S SNB provede řřetření k zajiřření písemné dokumentace mající vztah k činnosti por. ZIFČÁKA dne 17.11.1989. Ve smyslu tohoto jednání bylo postupováno.

Náčelník inspekce S SNB Praha
vyřřena
Kpt. NEUWIETH JIŘI

zdroj: ŽÁČEK, Pavel. „Legalizace“ poručika Ludvíka Zifčáka: Hlubková akce správy Státní bezpečnosti Praha v prostředí vnitřního nepřítel.

Příloha č. 17: Fotografie por. Žifčáka během demonstrace 17.11. 1989

Ludvík Žifčák alias Milan Růžička s Janou Matějkovou (v kroužku) během demonstrace 17. 11. 1989 na Engelsově nábřeží

Foto: VOP

Ludvík Žifčák alias Milan Růžička (vlevo) s Janou Matějkovou na Národní třídě před zásahem příslušníků SNB

Foto: VOP

zdroj: ŽÁČEK, Pavel. „Legalizace“ poručíka Ludvíka Žifčáka: Hloubková akce správy Státní bezpečnosti Praha v prostředí vnitřního nepřítele.

Příloha č. 18: Pas a letenka na jméno Milan Růžička

Pas na jméno Milan Růžička vydaný 19. 1. 1990

Issued by
CESKOSLOVENSKÉ AEROLINIE

NAME OF PASSENGER
RUCIČKA / MICHALINA

NOT TRANSFERABLE
COUPON NOT VALID BEFORE

COUPON NOT VALID AFTER

FROM
BUDAPEST

TO
MOSCOW

FARE BASIS
4

CARRIER
MA/LSY

FLIGHT/CLASS
0 P E NW

DATE
25 JUN 68

TIME
10:00

STATUS
ALLOW

WT.
75

PKG.
975

MAGGAGE OVERWEIGHT UNCHECKED

RESTRICTIONS, ENDORSEMENTS

THEY
SUR 1141 00

QUITY, AMT. PD.
1141 00

TOTAL
CSK 1141 00

PASSENGER TICKET AND BAGGAGE CHECK
SUBJECT TO CONDITIONS OF CONTRACT ON PAGE 3

CONJUNCTION TICKETS

ISSUED IN EXCHANGE FOR

ORIGINAL AIRLINE FORM & SERIAL NO. PLACE HERE

TICKET DESIGNATOR
0

DEPARTURE

ORIGIN

DESTINATION

FLIGHT COUPON
1

AIRLINE FROM/TO
MA/LSY

CARRIER

FARE CALCULATION

FORM

SERIAL NUMBER
064 4110 565 842 2

DATE AND PLACE OF ISSUE
25 JUN 68

FORM OF PAYMENT
CASH

FARE
SUR 1141 00

zdroj: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/mel-jsem-letenku-do-moskvy-prozrazuje-mrtvy-student-z-listopadu-89-ludvik-zifcak-6283488?print=1#&gid=1&pid=1>

Příloha č. 19: Přepis nahrávky svědectví Drahomíry Dražské

Na kazetě mluví Drahomíra Dražská a Petr Payne.

Dražská: (nesrozumitelně dvě tři slova)

Payne: „Povídej mi o tom podloubí, třeba, no . . .“

D: „No, my jsme tam přišli spolu. My jsme tam šli spolu, takže jsme šli mezi ty první řady a..“

P: „A vy se znáte . . .“

D: „My se známe už od dětství.“

P: „S tím Martinem?“

D: „No, s tím Martinem. No, takže jsme šli k těm prvním řadám, tak jako voni tam něco chvíli vykřikovali, že jo, pak nás nahnali na hrozně všechny hrozně dobu na ty výkladní skříně, prostě najednou se tam přiřítily ty parašutisti, řezali to tam hlava nehlava, hnali nás tam do toho podloubí, s tím, že jeden prostě přišel, ukázal, ukázal na toho Martina; no, přihnali se k němu vostatní, vytáhli ho z toho davu . . .“

P: „Myslíš, že ukázal z nějakého důvodu?“

D: „Voni tam ukazovali běžně, jako jeden stál a . . .“

P: „že Martin něco dělal, jako . . .“ **D:** „Ne, ne, jen jak se prostě ten dav tlačil podél ty zdi, v tom podloubí, tak jeden stál a ukazoval na různé lidi a voni si je vytahovali a tloukli je. No, a voni je nahnali do rohu a tam je prostě tloukli. S tím, že na Martina, teda, tak já jsem si tam stoupla, aby prostě, teda, ho tam nedostali, no, mě odstrčili, jeho tam dostali, začti ho tam hrozně řezat . . .“

P: „V tom koutě někým . . .“

D: „V tom koutě. Tak pár lidí se snažilo je roztrhnout, teď když já jsem viděla, jak von je na zemi, jak prostě jak ho kopou do obličeje, teď třeba hroznejma botama jako šlapou na něj, už prostě ten obličej měl tak zmasakrovanej, tak jsem se snažila teda tam i nějak dostat já, že teda to prorvu. No, a ten jeden, prostě mě postavil, udělal krok zpátky a kopnul do břicha, vzal mě obuškem a hnal mě zas dál. No, von tam teda zůstal, s tím, že už jsem pak jenom, já jsem se snažila ještě vrátit zpátky, no, pak už jsem viděla jenom a slyšela ten jeden jak říká: ‚To už je hotový‘. No, chytli ho a táhli ho za roh. No, a pak jsem se dozvěděla, když jsem přijela ze špitálu a volala jsem tomu jeho bráchovi, že von už teda ví vod nějakého doktora, kterej má bejt údajně z Motola, že . . .“

P: „Ten doktor tam byl jako kde?“

D: „. . . že se stalo nějaký neštěstí, ten doktor tam byl osobně se sanitkou, že teda se stalo neštěstí s tím, že ten Martin teda jako umřel, no a ráno . . .“

P: „To bylo v kolik hodin, asi, že tam byl ten doktor?“

D: „V půl druhý, já jsem volala v půl druhý, a ten Petr říkal, že volal chvíli přede mnou, ten doktor. No, a ráno že tam přišli nějaký dva prostě esenbáci a že teda jako říkali, že se nachomejt, nachomejt se prostě k demonstraci, která nebyla povolená, a že teda bohužel jako při zásahu umřel.“

P: „Von už tam . . .“

D: „Von už umřel na místě přímo tam.“

P: „A tam ho ohledávali?“

D: „Pravděpodobně. Doktor říkal, že už ho vůbec jako nevezli, že prostě přijelo akorát pohřební auto a odvezli ho někam. No, a Petr říkal ještě ke všemu, že jako a pravděpodobně by ho vezli na soudní.“

P: „Tím pohřebním autem . . .“

D: „Hm, že teda ho vezli na soudní, ale s tím, že až se dozvěděl jako z takovejch náznaků od toho doktora, že do Studničkovy na soudní, na patologii ho nevezli, že ho vezli někam mimo Prahu, že to bylo. Kam, jako, nevím ani já, ani von. No, takže to bylo . . . Teď ještě kolegyně z práce, která bydlí přímo u Reduty, tak říkala, že to bylo hrozný, že tam zařvali ještě nějaký tři kluci, nějaká holka, ty taky to tam vodsad' odváželi prostě pohřebáci .“

P: „Takže ještě čtyři.“

D: „No, ještě čtyři, vlastně, že jo.“

P: „Ta holka to viděla?“

D: „Ta to viděla, protože tam má okna, že jo, ale problém je to vod ní dosvědčit, když jako muže, muže má jako hodně vysoko postavenýho, takže je to typ člověka, kterej radši mlčí, než aby si dělal nějakej (nesrozumitelné slovo) v rodině. No, vošklivý to bylo, opravdu, a teď tam pustili ty psy mezi ty lidi, prostě, teď ty lidi, já jsem viděla, jenom ty holky, jak oni je namačkali na ty osobáky před tou Redutou, ta jedna, prostě ta říkala jako, mně se drtí žebra' a von jako ,drž hubu, to si někdo něco vymyslí, tak sem nelez' a kluk taky říkal , prosím tě, proč nás tlučeš, dyť my nic neděláme' a von říká ,co ty tady budeš vyřvávat, my sme za to placený'. No tak když tohle řekne esenbák, tak už to je vrchol, teda ... To jsou takový rošťáci ... Prostě to je nemyslitelný, to opravdu, to nedělali ani za Hitlera, to, co dělaj voni tady . . .“

P: „Ještě o tom Martinovi, jestli je to . . .“

D: „No, tak byl to student druhýho ročníku matfyzu. tady v Praze . . . no, dvacet let mu bylo.“

P: „Nemáš fotku jeho nějakou?“

D: „To nemám. Mám, ale asi tak z deseti let . . . (půl věty není rozumět). Takovej malej ušatej chlapeček . . . No, takže takhle to dopadlo.“

P: „Na kterém byl gymnáziu?“ D: „Ježíši, tak to nevím. To vopravdu nevím. Já jsem ho pak nějakej pátek neviděla, protože my jsme všichni bydleli na Proseku, oni se pak přestěhovali s rodiči na Zahradní město, já na Jižňák ... Takže jako jsme se delší dobu neviděli a pak jsme se zase po letech teda potkali . . . No, a vopravdu vošklivý to bylo.“

zdroj: BARTUŠKA, Václav. *Polojasno: pátrání po vinících 17. listopadu 1989*

Příloha č. 20: Rozhovor Alojze Lorence pro britský list Independent

Redaktor britského listu THE INDEPENDENT
v rozhovoru s bývalým náměstkem ministra vnitra
ALOJZEM LORENCEM

VĚDĚLI JSME VŠECHNO, byli jsme plně informováni

Generál Lorenc hovoří o podílu StB na loňské „sametové revoluci“ ■ Existovalo spojení mezi vedením StB a vedoucími osobnostmi z řad disidentů ■ StB si uvědomovala, co se děje ■ Je příliš brzy odhalit podrobnosti ■ Nejhorší je revoluce bez vůdců

Jedenapadesátiletý generál Lorenc, bývalý matematik a šifrant, byl 26. října znovu zatčen a britský list THE INDEPENDENT o tři dny později vydal rozhovor s tímto bývalým náměstkem ministra vnitra, který v rozhovoru popisuje, jak si začal postupně uvědomovat, že se starým řádem je konec, a uvádí, že v polovině roku 1989 se začal po-

ohlížet po osobnosti „Gorbačovova rážení“, schopné spasit komunistické vedení. Neuspěl však, a tak dospěl k závěru, že revoluce je nevyhnutelná a že by disidentům mělo být umožněno stanout v jejím čele.

„StB si uvědomovala, co se děje, lépe než KSČ,“ říká A. Lorenc. „V roce 1988 již bylo jasné, že nás čekají rozsáhlé změny v sociálním, politickém i ekonomickém životě, a každý si toho musel být nutně vědom. V roce 1989 již bylo zřejmé, že je to pouze otázka času. Dostal jsem se k některým materiálům západních zpravodajských služeb a seznámil se s jejich záměry, byl jsem tedy schopen posoudit, co se chystá. Byl jsem však komunist a chtěl jsem, aby si strana udržela výsadní postavení a vedoucí úlohu. Již před 17. listopadem jsem byl přesvědčen, že strana nebude stát v čele revoluce a že tomu nemohu zabránit. StB byla schopna zabránit převratu samému, nemohla však potlačit celý revoluční proces. Chtěl jsem, aby se to obešlo alespoň bez násilí...“

Podle slov generála Lorence je příliš brzy odhalit podrobnosti toho, co se stalo poté. Tvrdí však, i když odmítá hovořit o dalších podrobnostech, že existovalo „spojení“ mezi vedením StB a vedoucími osobnostmi z řad disidentů. „Nechoval jsem k disidentům žádnou nenávisť. Vždy jsem měl rád chytré lidi,“ prohlásil. Nejvíce se obával možnosti, že by společenské povstání vypuklo, aniž by v jeho čele stálo zodpovědné vedení. „Nejhorší je revoluce bez vůdců a já jsem znal politické názory disidentů.“

Na otázku, proč StB nezasáhla, když zakládající setkání OF 19. listopadu okázale a důkladně sledovali důstojníci StB a mnozí jeho účastníci nepochybovali o tom, že budou při odchodu zatčeni, generál Lorenc odpověděl: „Věděli jsme všechno, byli jsme plně informováni. Nestalo se však nic, co nebylo zamýšleno. Byl jsem se vším spokojen.“

INTERCONTACT

Majka radí

Čtenářské cesty Expressu

Na Mikuláše

do Evropy — PAŘÍŽ

Termín: 5.—9. 12. 1990.

Program: 2 noční jízdy busem; 2 ubytování v Paříži; okružní jízda Paříží s výkladem a vstupy, polodenní; prohlídka historické části Nürimberka.

Ubytování: I. kategorie — dvoulůžkové pokoje s WC a sprchou v turistickém hotelu; II. kategorie — vícelůžkové pokoje (3—5), WC a koupalna na poschodí.

Ubytování je se snídaní.

Další služby: čs. průvodce po celou dobu zájezdu; pojištění; informační materiály.

Doprava: busem: I. kategorie — luxusní zahr. bus s WC a ledničkou; II. kategorie — busa Karosa — dálkový typ s WC a ledničkou. Během cesty obdrží turisté občerstvení.

Cena: I. kategorie — 149 DEM + 1700 korun (na osobu); II. kategorie — 92 DEM + 1295 Kčs (na osobu).

Pojeďte s námi vychutnat předvánoční atmosféru Paříže!

INTERCONTACT PRAHA, spol. s r. o., Kamenická 40, Praha 7, tel.: 38 12 13, 37 18 89, fax: 37 18 91.

Zdroj: Středočeský Express, 1. 11. 1990, r. 1, č. 23.

Příloha č. 21: Denní situační zpráva StB Praha č.250 ze dne 29. 11. 1989

NOSITEL ŘÁDU RUDÉ ZÁSTAVY A ŘÁDU PRÁCE
SPRÁVA SBORU NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI
HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY A STŘEDOČESKÉHO KRAJE
SPRÁVA STÁTNÍ BEZPEČNOSTI

OS-0016-250/OAO-89

č. j.:

29. listopadu 1989

Dne

~~.....~~

Výtisk číslo: 2

Přílohy: 1/5

Ministerstvo vnitra
Il. č. 103/1989

Dne 30. XI. 1989
č. j.: 10-0031-295/09-89
Přílohy: 1/5

ZRUŠEN STUPEŇ
UTAJENÍ

30. 11. 1995

DNE PODPIS: Křeh
P + Křeh

Ministerstvo vnitra České republiky
2

Vnitřní a organizační správa FMV
Odbor analytiky a informací
k rukám s. náčelníka

P R A H A

V příloze zasílám poznatky pro zpracování denní situační zprávy FMV ze dne 29. listopadu 1989.

Náčelník Správy StB Praha :
A. z. z. kpt. Ing. Kolář
plk. JUDr. JIŘÍ BYTČÁNEK

originál okopírován krát
provedl dne 11/1989

per. VVP
.....

Správa Sboru národní bezpečnosti
Městské úřady Prahy v Středočeském kraji
S 313 Praha - O A J

Příloha k č. j. :
OS-0016-250/OA0-89

██████████
Výtisk číslo :
Počet listů : 5

2. NEPŘÁTELSKÁ ČINNOST

A. VNĚJŠÍ PROTIVNÍK

Tiskový tajemník ZÚ NSR v Praze Michael STEINER, dále redaktor časopisu STERN Michailj HOLDVAI a další 4 NSR státní příslušníci hodnotili současnou situaci v ČSSR. /Redaktor STERNU přicestoval již dávno před 17. 11. 1989 s tím, že věděl o tom, že zde dojde k masovým nepokojům, demisi vlády atd.; jak bylo popsáno v DSZ č. 219 ze dne 8. 11. 1989/. Dnes je podle jejich názoru jasné, že vystoupení studentů posloužilo jen jako záminka k vystoupení tzv. nezávislých iniciativ z illegality a k otevřenému předložení požadavků. Domnívají se, že dnes již jsou studenti zcela bezradní a veškerou iniciativu převzala CHARTA 77, respektive její exponenti i v nových strukturách

/OF/. STEINER řekl, že je nyní třeba, aby NSR bezodkladně posilovala svůj vliv ve všech oblastech čs. společenského i hospodářského života. Doporučuje, aby ZÚ NSR začal poskytovat pomoc při zakládání podniků, školení čsl. fidejiích pracovníků atp. (P)

Poznatek byl získán 29. 11. 1989 pramenem č. 2 a lze jej použít bez omezení.

Pracovníci časopisu STERN Hans Jochen LÖWER a Götz LINZENMEIER se snaží získat rozhovor s některými bývalými členy PŮV KSČ. Zatím cílem navštívili FMZV, odkud byli odkázáni na ÚV KSČ, kde se však nedostali do budovy. Určité informace získali až v redakci Tvorby od komentátora RYBÁKA, který jim sdělil charakteristiky dvou "proudů" uvnitř KSČ. Jeden je tvořen tzv. Klubem marxistické inteligence, v němž se budou soustřeďovat odborníci, kterým jde o socialismus, i když v něm KSČ nebude hrát vedoucí úlohu. Druhý je reprezentován komunisty staršího ražení, kteří dosud vše viděli "přes růžové brýle" a odmítali jiný názor než svůj.

Výsledkem svého snažení nebyl LÖWER příliš nadšen. Měl v úmyslu zjistit názory na současnou situaci od různých vrstev, sám například hovořil o tom, že se připravovala nasazení LM, ale ty odmítly jít proti studentům.

Poznatek byl získán dne 29. 11. 1989 pramenem č. 1 a lze jej použít v omezeném rozsahu.

B. VNITŘNÍ PROTIVNÍK

Václav BENDA charakterizuje současnou situaci jako faktické rozrušení totalitního systému. Pokud jde o opozici, vidí věc dosti pesimisticky, neboť opozice se přiklání doleva a začínají do-

ROZKAZ

MINISTRA VNITRA

ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

Ročník 1990

V Praze dne 7. února 1990

Číslo 21

Gratično - platnost ukončena

Zřízení prověřkové komise federálního ministerstva vnitra

V souladu se "Zaměřením činnosti resortu federálního ministerstva vnitra a jeho složek v období vlády národního porozumění", schváleného předsednictvem vlády Československé socialistické republiky dne 11. ledna 1990

I. z ř i z u j i

prověřkovou komisí federálního ministerstva vnitra.

II. V y d á v á m

v příloze tohoto rozkazu "Zásady pro zřizování a činnost prověřkových komisí".

III. U k l á d á m

1. náčelníkům krajských správ Sboru národní bezpečnosti (správ Sboru národní bezpečnosti)

- a) zřídit do 15. února 1990 prověřkové komise na úrovni krajských správ Sboru národní bezpečnosti (správ Sboru národní bezpečnosti) a okresních (obvodních, městských) správ Sboru národní bezpečnosti,
- b) předložit neprodleně ke schválení ministru vnitra Československé socialistické republiky návrh členů prověřkové komise krajské správy Sboru národní bezpečnosti (správy Sboru národní bezpečnosti),

- c) vytvořit potřebné podmínky pro činnost těchto komisí;
- 2. náčelníkům hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic a správy vojsk ministerstva vnitra**
- a) zřídit do 15. února 1990 prověřkové komise na úrovni hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, brigád Pohraniční stráže, správ ochrany státních hranic, správy vojsk ministerstva vnitra a pluků vojsk ministerstva vnitra,
- b) předložit neprodleně ke schválení ministru vnitra Československé socialistické republiky návrh členů prověřkové komise hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic a správy vojsk ministerstva vnitra,
- c) vytvořit potřebné podmínky pro činnost těchto komisí;
- 3. náčelníkům vnitřní a organizační správy federálního ministerstva vnitra a správy personální práce a vzdělávání federálního ministerstva vnitra**
- vydat metodický pokyn k postupu při řešení otázek služebního poměru prověřovaných příslušníků Sboru národní bezpečnosti a vojáků z povolání;
- 4. náčelníkům útvarů federálního ministerstva vnitra, útvarů podřízených federálnímu ministerstvu vnitra, krajských správ Sboru národní bezpečnosti (správ Sboru národní bezpečnosti) a okresních (obvodních a městských) správ Sboru národní bezpečnosti**
- seznámit v potřebném rozsahu s tímto rozkazem podřízené příslušníky Sboru národní bezpečnosti, Pohraniční stráže a vojsky vojsk ministerstva vnitra.

Tento rozkaz nabývá účinnosti dnem vydání a jeho platnost končí dnem 15. dubna 1990.

Č.j.: OV-71/DST-01-90

Ministr vnitra ČSSR
JUDr. Richard SACHER v.r.

ROZKAZ

MINISTRA VNITRA

ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

Ročník 1990

V Praze dne 7. února 1990

Číslo 22

Změna podle MUV ČSSR č. 18/1991

Zásady spolupráce náčelníků útvarů v oboru působnosti federálního ministerstva vnitra s občanskými komisemi

Na základě dohody občanských iniciativ, politických stran a vedení resortu federálního ministerstva vnitra budou zřízeny občanské komise, které budou spolupracovat s federálním ministerstvem vnitra, krajskými správami Sboru národní bezpečnosti (správami Sboru národní bezpečnosti), okresními (obvodními, městskými) správami Sboru národní bezpečnosti, hlavní správou Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, brigádami Pohraniční stráže, správami ochrany státních hranic, správou vojsk ministerstva vnitra a jejími pluky.

K zabezpečení jednotného postupu

I. v y d á v á m

v příloze tohoto rozkazu "Zásady spolupráce s občanskými komisemi".

II. U k l á d á m

náčelníkům útvarů, na jejichž úrovni budou občanské komise zřízeny

1. zabezpečit potřebné podmínky pro činnost občanských komisí v souladu se zásadami uvedenými v příloze tohoto rozkazu;
2. informovat nejbližší nadřízeného náčelníka o opatřeních dohodnutých v rámci komise a námětech k dalšímu zkvalitnění práce Sboru národní bezpečnosti, úrovni ochrany veřejného pořádku a klidu na daném území;
3. seznámit s tímto rozkazem všechny příslušníky Sboru národní

bezpečnosti, Pohraniční stráž a vojáky vojsk ministerstva
vnitřní;

4. dodržovat ve své řídicí činnosti zásady uvedené v příloze
tohoto rozkazu.

Tento rozkaz nabývá účinnosti dnem vydání.

Č.j.: OV-70/OST-01-90

Ministr vnitra ČSSR
JUDr. Richard SACHER v.r.

Obdrží:

M, N, náčelníci útvarů FMV,
útvarů podřízených FMV,
náčelníci KS SNB /S SNB/,
náčelníci OS SNB, Obv. S SNB, MS SNB,
velitelé brigád PS, správ OSH, velitelé pluků vojsk MV

Na vědomí:

MV ČSR, MVŽP SSR

Z á z n a m

S rozkazem byli seznámeni (dne-kým):

.....

Opatření učiněná k provedení rozkazu:

.....

Kontrolou pověřen:

Datum: Podpis náčelníka:

Z á s a d y
spolupráce s občanskými komisemi

Čl. I

Působnost občanských komisí

(1) Občanské komise jsou iniciativními orgány zprostředkujícími styk bezpečnostních složek na daném území s občanskou veřejností. Spolupracují s příslušným náčelníkem při řešení akutálních úkolů výkonu bezpečnostní služby při zachování zásad služebního tajemství a principu nedílné velitelské pravomoci.

(2) Občanské komise předkládají iniciativní návrhy široké občanské veřejnosti k dalšímu zkvalitnění práce bezpečnostních orgánů, zejména k zákonnosti jejich postupu při realizaci zásad bezpečnostní politiky vlády národního porozumění.

(3) Občanské komise vysílají své zástupce do prověřkových komisí příslušného stupně, zaujímají stanoviska k závěrům prověřkových komisí.

(4) Občanské komise informují veřejnost o práci bezpečnostních orgánů a vedou občany k aktivní účasti při ochraně zákonem chráněných zájmů.

(5) Občanské komise předkládají stanoviska k vydávání zbrojních průkazů.

Čl. II

Složení občanských komisí

(1) Členy komise jmenují po vzájemné dohodě příslušné územní orgány občanského fóra, KSČ, ČSS, ČSL; v Slovenské socialistické republice Verejnost proti násiliu, KSS, Strana slobody a Demokratická strana. V místech, kde jsou dislokovány vysoké školy, mohou být členy komise i zástupci studentů. Jednání komise se

podle potřeby zúčastňují příslušní ministři vnitra, náčelníci (velitelé) útvarů.

(2) Členy občanské komise federálního ministerstva vnitra mohou být i zástupci branně bezpečnostních výborů sněmoven Federálního shromáždění, se kterými tato komise úzce spolupracuje.

Čl. III

Jednání občanských komisí

(1) Jednání občanských komisí svolávají zpravidla jejich předsedové. Komise bude svolána rovněž na požádání příslušného ministra vnitra nebo územního náčelníka (velitele) útvaru.

(2) Členy občanské komise informuje příslušný ministr vnitra, náčelník (velitel) útvaru zejména o stavu a vývoji bezpečnostní situace na daném území; tzn. o otázkách kriminality, ochrany klidu a veřejného pořádku, práv a svobod občanů, o problémech bezpečnosti silničního provozu, o pracovních podmínkách příslušníků Sboru národní bezpečnosti a o otázkách doplňování Sboru národní bezpečnosti výběrem z řad občanů. Rovněž informuje komisi o výsledcích šetření k dodržování zákonnosti postupu příslušníků Sboru národní bezpečnosti, Pohraniční stráže a vojáků vojsk ministerstva vnitra.

(3) Občanské komise se podílejí svým jednáním a autoritou na obnovení důvěry veřejnosti k Sboru národní bezpečnosti, chrání dobré jméno příslušníků Sboru národní bezpečnosti, kteří plní odpovědně své úkoly.

Příloha č. 24: Zkrácený rozhovor s Petrem Špačkem

Měl jste nějaké zkušenosti se Státní bezpečností před rokem 1990, nebo jste se s ní blíže seznámil až se svým působením v prověřkové komisi?

Já jsem měl v s tou bezpečnostní problematikou před rokem 89 jenom špatný zkušenosti. Já jsem syn významného politika z doby pražského jara. Můj otec byl tajemník ústředního výboru KSČ v době, kdy byl Alexandr Dubček generálním tajemníkem. Můj otec byl v podstatě jeden z jeho nejbližších spolupracovníků, on byl v tu dobu tajemník, který byl odpovědný za ideologii strany. Takže to znamenalo samozřejmě to, že v roce 1969, po dubnovém plénu, byl otec vyloučen ze strany. Do konce roku 1969 to tak nějak s nima motali a od roku 1970 byl v podstatě nezaměstnaný. Skončil úplně na ulici, ale opravdu fakticky na ulici. Od toho roku 1970, během normalizace, začali rodinný špatný zkušenosti se Státní bezpečností, tzn. pravidelný domovní prohlídky plus opravdu taková drobná šikana, otevřený sledování a tyhle věci, což pro mou rodinu svým způsobem skončilo v roce 1978, když jsme se odstěhovali z Brna do Třebíče. Já jsem šel pracovat do energetiky a nějakou takovou poměrně nešťastnou náhodou jsem na sebe upozornil na přelomu roku 1979/80 Státní bezpečnost, že jsem na okrese Třebíč. A od té doby se začali velmi intenzivně věnovat i mé rodině v Třebíči, byli to návštěvy na pracovišti, kdy si brali výplatnici, aby zjišťovali, jestli neberu peníze od nadace Charty nebo takovýchle věci. Nicméně nějakým způsobem se to protlouklo do roku 1989 kdy jsme se vrátili s rodinou do Brna. A já jsem začal hledat zpátky cesty ke svým přátelům z obou stran z disentu, jak dá se v podstatě říct levicového tzn. socialistického, tak pravicového.

Kdy jste se dostal k Občanskému fóru?

No v podstatě od samého počátku vzniku brněnského Občanského fóra jsem se aktivně účastnil práce Občanského fóra, byl jsem člen parlamentu Občanského fóra a za krátkou dobu i členem rady Občanského fóra. V radě brněnského Občanského fóra jsem byl za brněnský obvody, také jsem byl v nějakých výborech. Já jsem vlastně byl v Občanském fóru jako zástupce těch všech obvodových občanských fór. Byl jsem členem komise, která vznikla při radě Občanského fóra, která měla na starosti návrat vězňů do normálního života. Bylo to po velký Havlově amnestii, kdy se najednou ocitla spousta lidí na odchodu z věznic. Občanský fórum tehdy vytvořilo komisi, která už jednala s těmi lidmi, kterým

bylo navrženo propouštění. Zkoušeli jsme jim sehnat místo, bydlení, bylo to lidi, kteří se vraceli zpátky do společnosti.

A do prověřkové komise jste se dostal díky svému působení v Občanském fóru?

Ano, bylo to v době, kdy začaly vznikat problémy kolem federálního ministerstva vnitra. Brněnské Občanské fórum bylo kritizováno, že se velmi liknavě staví ke vzniku prověřkových komisí při městské správě StB. Rozběhli se komise krajské, tam samozřejmě situace byla jiná, protože příslušníků krajské správy bylo asi 400 proti 17 příslušníkům městské správy Brno. Takže se v podstatě na městskou správu nějakým způsobem asi zapomnělo. Brněnské Občanské fórum bylo tedy kritizováno, že jaksi město Brno ještě nefunguje. A tehdy mě oslovil Jiří Müller, jeden z pozdějších ředitelů ÚOÚD (*Úřad pro ochranu ústavy a demokracie Federálního ministerstva vnitra*), jestli bych se nechtěl účastnit práce za občanské fórum při občanských a prověřkových komisích. Já jsem to samozřejmě přijal, protože jsem měl pocit, že se Státní bezpečností je třeba nějakým způsobem zúčtovat. Takže počátkem března 1990 vznikla občanské komise. Jejím prvním předsedou byl Pavel Podsedník, můj velmi dobrý známý, syn předválečného starosty města Brna a poté primátor města Brna. Takže byla ustavená občanská komise, ale byly tam zpočátku personální problémy, protože nějakým způsobem nedocházelo k nominaci těch lidí za občanský fórum. Byli s tím velký problémy, nějakým způsobem se to ale dotáhlo do konce. Dokonce první sezení té občanské komise v Brně bylo bez lidí z Občanského fóra. Nicméně poté Podsedník kandidoval na primátora a primátorem se také stal, došlo k tomu, že bylo potřeba najít nového předsedu občanské komise. Tehdy se zpátky do aktivní práce vrátil Dr. Petr Zeman, on byl jeden z těch lidí, kteří byli při zakládání Občanského fóra. Já jsem ho znal z těch předešlých měsíců, on měl na přelomu roku nějaké zdravotní problémy. Myslím, že šel na operaci slepého střeva, takže nějakým způsobem měl čas na rekonvalescenci a potom se vrátil do prostřední Občanského fóra. Stal se následně předsedou občanské komise, on je člověk velmi pracovitý, velmi pilný a věnoval se tomu opravdu na 100 %. Takže v tu chvíli to nabralo velký otáčky ten vznik, byla ustavená prověřková komise, do které jsem byl nominován za Občanské fórum. V tu dobu panovala obecně důvěra v Občanské fórum, takže de facto nominanti Občanského fóra v řadě věcí byly jaksi uznáváni jako hlavy. Takže jsem byl v podstatě šéfem prověřkové komise, byť nevím, jestli to bylo oficiální.

Jaké bylo složení prověřkových komisí?

V těch prověřkových komisích byli zástupci tehdy existujících politických stran, vůči kterým stále byla jakási nedůvěra, protože to bylo v době Havlovy politiky bez politiky, bez politiků, byla taková ta představa, že občanská společnost dokáže existovat bez politických stran, což je absurdní nesmysl samozřejmě. Takže v podstatě komisi tvořili lidé, kteří byli ze zákona nominováni za Československou stranu socialistickou, za Československou stranu lidovou, komunistu tam byl samozřejmě také a nominanti Občanského fóra. Nevím jak jinde, ale my jsme tam měli vždycky v těch komisích člověka z Konfederace politických vězňů a byl tam reaktivovaný příslušník SNB, což podle mě je svým způsobem problém. Protože to byly lidé, kteří dostali jakýsi způsob rehabilitace, který měli mít např. za svůj projevený postoj k srpnu 69 a byli nuceni opustit SNB. V sedmdesátých letech, kdy proběhly dvě vlny prověrek, byli tito lidé pro svoje názory z toho sboru vyhození. Přeci jen uplynula nějaká doba, a přece jen to byly lidé, kteří měli svůj způsob uvažování. Oni nám nedokázali o fungování současné Státní bezpečnosti nic říct, protože oni byli "stáťáci", klasičtí příslušníci VB. My jsme tam měli v průběhu té doby dva, jeden byl okrskář z Rosic a druhý, to už si nepamatuji. Z toho důvodu, já mluvím ze zkušenosti nás brněnských, byl dán v podstatě k ruce prověřkové komisi aktivní příslušník Státní bezpečnosti. Byly to lidé mladí, nebyli to ti, kteří pracovali na vnitřním nepříteli, ale byly to v tu dobu příslušníci Státní bezpečnosti. Jejich postavení bylo zvláštní, pro své kolegy to byly naprostí zrádci a zcela zavrženíhodný persony, takhle se to jevílo nám. My jsme poté cítili jakýsi mravní a morální závazek, takže když začal vznikat Úřad na ochranu ústavy demokracie, tak bych řekl, že všichni, tedy v Brně zcela určitě všichni ti, kteří byli krajským a občanským komisím k ruce, skončili jako příslušníci ÚOÚD. Předtím byly nějakým způsobem prověřeni bezpečnostní strukturu Občanského fóra a byli uznáni hodnými toho, aby nám byly k ruce a aby v podstatě potom skončili na té nejlepší pozici toho třídění výsledků prověrek a pohovorů.

A byli vám tito příslušníci StB k něčemu?

Pomohli nám se orientovat v písemných podkladech, protože my jsme dostali k dispozici pro tu prověrku materiály oficiální, tzn. záleželo to na tom jak u koho, většinou bych to nazval spíše fragmenty personálních spisů. Pro nás nejdůležitější byly část odměn a trestů, protože u Státní bezpečnosti a obecně u tehdejšího Sboru národní bezpečnosti byly odměny poměrně vážný institut a zacházelo se s nimi strašně opatrně. Dnes to jsou tisíce, ale dříve

ta měna měla jinou hodnotu, to byly opravdu stokoruny. V podstatě z toho jsme si dokázali udělat jakýsi obrázek o průběhu služby, no a pak samozřejmě bylo ještě posouzení jejich práce, a právě s těmahle věcmi nám pomohli ti příslušníci Státní bezpečnosti. Tedy bývalý, kteří tu dobu byli aktivní, protože je třeba si uvědomit, že prověrky probíhaly v době, kdy činnost Státní bezpečnosti byla nejdříve zastavena, poté byla Státní bezpečnost zrušena k 15. únoru a následující den vznikl ÚOÚD, do kterýho už jaksi byly nataženi noví lidé.

Jsem osobně přesvědčen o tom, že nám v řadě případů nějakým způsobem moderovali naše myšlení. My jsme byli nezkušení v těch procedurách, to bylo dobrý, procedury nám ukázali a vysvětlili, vysvětlili nám strukturu a fungování Státní bezpečnosti, ale nejsem si jist, jestli někdy nedocházelo k ovlivňování komise vzhledem k hodnocení těch příslušníků. Ono nebylo zase tolik podkladů, byli zkušenosti, byly pravidelné zprávy VONSu (*Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných*), kde byly popisovány případy nezákonností, kterých se Státní bezpečnost dopouštěla. Já si ale nejsem jist, jestli při tom, jakým způsobem nám tito lidé často vykládali o předchozí činnosti, postojích a názorech těch prověřovaných, jestli nás někdy nevodili do jiných míst, než jsme chtěli. To si netroufnu hodnotit, ale považoval bych to za přirozené, protože měli zcela jistě svoje kamarády mezi těmi, co byli prověřováni. My jsme prověřovali lidi, kteří s nima sloužili. To nebylo tak, že bychom si půjčili estébáky z Ústí nad Labem a možná se to tak mělo udělat, vzít do Brna lidi z Ústí a do Ústí lidi z Brna.

Nám se stalo v Brně, byl to případ, prověřovali jsme jich nějakých patnáct, kdy jsme člověka doporučili k další službě u veřejné bezpečnosti, byť to byl člověk, ke kterému jsme přistupovali s předpojatostí předem, že to je jedna z největších sviní na správě StB města Brna. Nicméně on ten člověk natolik zapůsobil na tu prověřkovou komisi, že mu dala doporučení a občanská komise nám ho následně zrušila a odhlasovala, že ten člověk šel do civilu. Takže roli těch příslušníků Státní bezpečnosti můžu já těžko hodnotit vyloženě kladně nebo vyloženě záporně. Oni nám hrozně pomohli, pomohli popsat procedury to je fajň, oni nám dokonce dokázali popsat personální vazby mezi lidmi na té správě, kdo s kým, kdo jak a co. Já si ale jsem si jistý, jestli z toho spektra těch lidí to byli ti, kteří byli nejlepší. Nebo takhle, já jsem přesvědčenější a vždycky jsem to tvrdil, tvrdil jsem to v těch devadesátých letech, kdy ta jistota byla jiná, můžu říct, že kdybych se já dostal do situace, že by tady došlo k totální změně režimu, že to tady ovládne bůhví kdo, a bude hledat lidi ochotných k tomu, aby museli poradit, já bych nešel, protože bych považoval své působení

za jakousi zradu. Ano, byli to lidé, kteří věděli o zločinnosti toho režimu, kterému sloužily, ale každý z nich podepsal přísahu! To byli lidé, kteří přísahali, že položí život za ty nejzločinnější myšlenky! Nevím, no určitě tam byla ta velká pomoc v tom, že jsme věděli už během vyšetřování, kde a co ve spise hledat.

A jaký byl přístup těch samotných prověřovaných příslušníků k té komisi?

Samozřejmě, že řada z nich měla tendenci nás nebrat vážně, oni jaksi samozřejmě věděli, že jsme naprostí amatéři. Oni měli dokonce jednu velkou výhodu, oni nás znali, oni nás znali víc, než my je. Zvlášť třeba na tom městě, já jsem tam prověřoval tři lidi, který jsem znal, jednak podle jmen a jednoho i od vidění, když k nám chodil na domovní prohlídky. Takže oni o nás věděli všechno, my o nich nic. Takže tam mohl vznikat ten pocit převahy, protože to byli lidé, kteří samozřejmě nás znali tak, jako jsme málem neznali my sami sebe. Znali nás z odposlechů, ze všech ze všech hlášení, který na nás psal kde kdo. To byl taky problém a ono je potřeba si hlavně představit a vžít do toho, že ti lidi, kteří tam před náma stáli, to už ve většině případů byla taková, já bych tak řekl čtvrtá generace těch „estébáků“. To nebyli ti primitivní hlupáci s krvavými rukama, kteří šli z fabriky ke státní bezpečnosti. Ten typ „*Karle strana tě potřebuje, tak pojd' mlátit politický vězně*“. A nebyli to ani ti z těch šedesátých let, tady to byli lidi, kteří v řadě případů a myslím si, že ve většině případů, práci nedělali ani z přesvědčení politickýho. Byli to učitelé, inženýři, my jsme na tom městě měli dokonce dva učitele a shodou okolností oba dva byli z těch, kteří měli na starosti naši rodinu. Tito příslušníci byli pravidelně na kontaktu s mým otcem, když jej zvali na podávání vysvětlení, většinou proto, aby bylo volno v bytě, když bylo potřeba opravit techniku. S těma, co tu techniku montovali jsem pak mluvil, říkali „*K vás jsme chodili rádi, bylo uklizeno a pes byl hodnej*“.

Byl na vás, jako členy komise vyvíjen nějaký tlak, týkající se třeba udržení nějakých lidí u sboru?

Nesetkal jsem se s tím, ono nebylo, kdo by koho jaksi tlačil, ale to bylo Brno. Možná tady v Praze na federálním ministerstvu, o tom se tak proslýchá, kým se Sacher obklopil. Však taky jeho vztahy s koordinačním centrem Občanského fóra a bezpečnostní komisí Občanského fóra nebyly nějak růžové. Tam jde o to, že v podstatě celý vedení správy, jak krajský, tak samozřejmě i ti, kteří vedli městskou správu k prověrkám nešli, pokud vím. Oni v podstatě z prověrek předem byli vyloučeni příslušníci na krajích tzv. druhých odborů, na městské správě to nebylo dělené na odbory, ale šlo o lidi, kteří pracovali na

vnitřním nepříteli. Protože to bylo nepředstavitelné, aby tyto lidi dál drželi v nově budovaných bezpečnostních strukturách.

Samozřejmě se někteří lidé spíše vymezovali k některým lidem negativně. V Brně to byl šéf městské správy pplk. Küller, on byl bývalý kriminalista, nebo myslím že přišel z kriminálky. Jako šéf městské správy byl v podstatě zastřešující osobou ve vztahu k občanské komisi. On byl vlastně svým způsobem za logistikou pro tu občanskou komisi, protože on pak musel udělat ta personální rozhodnutí. Potom tam byla ještě velmi zajímavá osoba, mjr. Číž, takový pěkný jméno pro policajta. To byl člověk, který velel uniformám, jak se říkalo vnější službě a měl neuvěřitelně velkou zásluhu v tom, že v průběhu konce osmdesátých let se v Brně nemlátilo. On byl odpůrce toho řešení, že by tu nechal zmlátit ty lidi, byť dejme tomu v době Palachova týdne tam byl náběh k incidentům. Já jsem ten týden trávil tady v Praze, takže já jsem to Brno neviděl v tu dobu. Nicméně obrovskou zásluhu měl v udržení naprosto klidného průběhu těch listopadových dnů roku 89. Nedovolil zásah, byť všechny ulice kolem náměstí Svobody byly zablokované autobusama. Když jsme z náměstí Svobody odcházeli, tak někdo z těch lidí, z těch mladých, zabouchal na autobus a oni se začali rojit. Hned je ale zahnali zpátky. Nedovolil hlavně, aby přijeli do Brna policajti z ostatních okresních měst, které vrátil zpět. Policajti měli zřejmě chuť si bouchnout, ta Národní je tak trošku naladila, byť viděli že to zase nepovede k ničemu dobrému. On to zarazil, on byl člověk, který nedopustil několik let nějaký agresivní nebo tvrdý zásah. Tím si v podstatě vysloužil svým způsobem velkou důvěru občanské komise a stal se jedním z těch prostředníků mezi prací občanské komise a tou městskou správou SNB. Takže od těch jsme nikdy necítili tlak, že by nám někoho postrčili, aspoň já ne. Nemůžu mluvit za občanskou komisi, můžu za mluvit za prověrkou komisi, ale ona víte ona ta doba, vztah k veřejné bezpečnosti, nebo k těm součastem Státní bezpečnosti nebyl dobrý. Když jsme potom nastoupili na úřad a začali jsme pracovat, tak jsme velmi těžko vysvětlovali těm “vėbákům“, že jsme nevznikli proto, abychom pracovali na nich. Oni byli přesvědčený a já jsem s řadou z nich mluvil, říkali „*my stejně víme, že i dřív taky ze Státní na každého z nás byl aspoň jeden, který na nás dohlížel*“. Já tím samozřejmě nechci hájit veřejnou bezpečnost, byli to oni převážně na těch ulicích, kdo otravoval běžný život občana pozdního socialismu v Československu. Kolik lidí se ještě dlouho zbavovalo pocitu, že když na ulici viděl uniformu, ať to byl voják nebo železničář, jim cuklo u zadku, protože čekali že je nějaký blbec odstaví s autem a začne buzerovat.

Jak jste vnímal ty listopadové události a samotnou revoluci?

V té době to bylo napravení toho, co nás štvalo od roku 1968. Já jsem byl do roku 68 můžu říct svým způsobem člověk, který věřil tomu, že ten socialismus je správný režim a že to tak má být, protože jsem nikdy nic jiného neslyšel. Můj otec byl vysoký stranický funkcionář od pětačtyřicátého roku, nikdy jsem doma neslyšel kritiku socialismu nebo komunismu, byť se doma mluvilo o věcech otevřeně. Tak mě bylo v šedesátém osmém roce 13 let, ale srpen 69 už mě vyléčil, a od té doby jsem v podstatě jenom toužil po tom, aby ten režim skončil. Víte já jsem přesvědčený, že nikdo z normálních lidí netušil ten rychlý konec, jasně už byly rozpadané režimy po celé východní Evropě, Sovětský svaz byl na kolenou. Kdyby Sovětský svaz byl tak silný jako v roce 68, tak to nikdy nedošlo tak daleko.

Soudruzi samozřejmě cítili, že je potřeba se demokratizovat, vždyť je potřeba si uvědomit, že na tom konci roku 89 v podstatě, nechci říkat že oficiálně, ale přinejmenším pololegálně fungovala řada organizací, které neměli s komunistickým režimem nic společného. Já můžu nejméně mluvit dejme tomu o Obrodě, která tehdy vznikla koncem osmdesátých let. Obroda měla několik frakcí, tedy nikoliv frakcí, oni měli části, měli bezpečnostní, politickou, ekonomickou atd., byla to jakási stínová struktura. Byli to převážně osmašedesátníci, bylo v ní řada lidí, kteří poté skončili v těch bezpečnostních strukturách a oni samozřejmě jakýmsi způsobem už byli bráni poměrně vážně. A ten režim, kdyby na to měl dost času, já věřím tomu, že by do nich sáhl, aby si ty bývalé osmašedesátníky vytáhl na svou stranu. Komunisté už opravdu byli dialogu zralí. Listopad 89 byl nezvládnutím situace, podle mě oni tu reakci toho národa nečekali, já nejsem politolog, to by vám vysvětlil Petr Pithart, nebo někdo z těchto lidí.

A Vy sám jste se nějak zapojil do revolučních a porevolučních událostí?

Já jsem tehdy od toho jara 89 hledal cestu zpátky k těm lidem se kterými jsem ztratil kontakt po odstěhování v roce 78. Takže na jednu stranu jsem se stýkal s takovým tím nekomunistickým disentem, to byly dejme tomu lidi, kteří byli duší i zaměřením sociální demokrati a na druhé straně to byly právě lidi z Obrody, kde jedním z těch členů byl můj otec. Já jsem s těmi lidmi poměrně dost komunikoval, takže když na jaře 1990 docházelo k vyjednávání pro první parlament, tak bylo jasné, že nezbyvá nic jiného než do toho parlamentu kooptovat nové lidi. My jsme měli v podstatě na těch na těch krajích dát dohromady kandidátky, ne kandidátky, to nebylo o volbách, takže vlastně nějaký seznam

lidí, kteří budou kooptováni. A samozřejmě tehdy byl konsensus, že tam zkrátka ti osmašedesátníci z Obrody musí být. Na jedné straně tu byli lidé, kteří hráli v tom Brně poměrně významnou roli, to byly lidi kolem mého velmi dobrého známého Jaroslava Šabaty, kde jsem se seznámil právě s tím Petrem Zemanem a s Jiřím Müllerem. Na druhé straně tam byli studenti, velmi radikální studenti. A studenti zkrátka řekli, že u kulatého stolu nebudou vyjednávat s Obrodou. Že to jsou komunisti a oni s komunistama vyjednávat nebudou. Já jsem znal lidi z obou těch křídel, tak jsem v podstatě jako jediný člověk zastupoval Obrodu při těch jednáních. Já jsem v podstatě spoluvytvářel a chodil s těma návrhama kandidátek, řada z nich pak opravdu kooptovaná byla. Působilo to tak zvláště, protože na jednom z prvních míst byl můj otec, logicky, protože byl jeden z těch významných politiků onoho období. On byl jedním z těch poslanců, kteří byli tímto způsobem kooptováni.

Shodou okolností jsem v podstatě byl jedním z těch, kteří se účastnili vzniku Občanského fóra, tak jsem byl i jeden ze zakladatelů Sociální demokracie v době jejího vzniku ještě za Rudolfa Batěka. Ze sociální demokracie jsem odešel ve chvíli, kdy v rámci zastoupení Občanského fóra v parlamentu vznikla tzv. sociální skupina sociálně demokraticky orientovaných poslanců Občanského fóra, to byl to byla první předzvěst toho, že to je špatně. Sociální demokracie z Občanského fóra následně odešla a já jsem stál před rozhodnutím kam půjdu, se sociální demokracií nebo s občanským fórem. Tenkrát jsem rezignoval na členství v Sociální demokracii, když jsem řekl, že sem natolik spojený s Občanským fórem, že nemůžu. Ten odchod byl tak cca duben květen 1990 a 1. června s nástupem k ÚOÚD jsem podepsal, že nemohou být členem politické strany. Tím skončila moje politická aktivita a zároveň aktivita v prověřkové komisi, protože podle rozkazu ministra nemohl být zaměstnanec vnitra členem prověřkové komise

Jak jste se dostal k tehdy nově vzniklému ÚOÚD?

Já jsem byl osloven Jiřím Müllerem, nebo někým z lidí, kteří byli v těch pražských bezpečnostních výborech Občanského fóra. Já to vždycky parafrázuju: „*když jste něco zničili, tak musíte teďka postavit něco nového*“. Když zvolíme tu cestu, že to potřebujeme a ta shoda tady byla, že stát potřebuje tu zpravodajskou službu. Ta představa, kterou jsme měli, že je vyhážeme a už nikdy nic takového nevznikne, to byla velice amatérská představa.

V Brně vznikl úřad oficiálně 16. února, ale de facto to bylo až toho 1. června, kdy tam nastoupili první dva lidé, já a jistý kolega, když jsem si zajel do Prahy vytrucovat rozkaz. Protože my jsme se ze zákona stali naplno členy občanské prověřkové komise. Já jsem v podstatě volně přes ukončení práce v prověřkové komisi přešel k 1. červnu do nově vznikajícího úřadu. Samozřejmě to pro mě bylo šokující, když vezmeme začátek toho úřadu, tak jsem nafasoval takovej velkej zelenej vojenskej pytel, v tom jsem měl maskáče vzor 61, pendrek, želízka a standardní výbavu příslušníka SNB. Já jsem byl příslušník Sboru národní bezpečnosti v roce 90.

Jak probíhal nábor nových příslušníků k ÚOÚD?

Takže v podstatě to byli lidé, kteří prošli přes prověřkové komise, potom to byly lidé z těch prověřkových komisí a pak jsme oslovovali také své kamarády a známé. Tím vznikla taková ta první vrstva lidí u ÚOÚD.

Příloha č. 25: Kódovací arch

Kvantitativní obsahová analýza deníků Rudé právo a Svobodné slovo: Kódovací arch								
PROMĚNNA	1	2	3	4	5	6	7	
ČÍSLO VZORKU	PERIODIKUM	DATUM	TITULNÍ STRANA	TÉMA ČLÁNKU	VYZNĚNÍ ČLÁNKU	ROZSAH	AUTOR	NÁZEV ČLÁNKU
1	2	06.12.1989	0	1	0	268	1	Likvidují archívy?
2	2	08.12.1989	0	1	0	85	1	SNB nic nelikviduje?
3	2	09.12.1989	0	1	0	162	0	Jaké dokumenty hořely?
4	1	09.12.1989	0	1	0	157	0	Co se pánilo
5	1	11.12.1989	1	1	0	177	0	K případu pálení
6	2	16.12.1989	0	1	0	230	1	Uvolnění pplk. StB
7	1	21.12.1989	0	1	0	187	0	Šlo jen o skartaci
8	1	22.12.1989	1	2	0	157	0	Zastavení činnosti
9	2	21.12.1989	0	1	0	124	0	Nešlo o archív StB
10	2	05.01.1990	1	3	0	247	0	Tak i kontrarozvědka
11	2	06.01.1990	1	3	0	134	0	Jaká aktivita StB?
12	1	12.01.1990	1	2	0	100	0	Z předsednictva federální vlády
13	2	12.01.1990	1	2	0	95	0	Vláda o Bezpečnosti
14	2	12.01.1990	1	4	0	466	1	Co na to hosté?
15	1	17.01.1990	1	2	0	316	0	Změny v StB
16	2	17.01.1990	0	2	0	192	1	Opatření ve vnitru
17	2	18.01.1990	1	2	0	76	0	K činnosti StB
18	1	22.01.1990	0	5	1	522	1	Pod záminkou nezpůsobilosti
19	1	27.01.1990	0	2	0	70	0	Bez konspirativních bytů
20	2	27.01.1990	0	2	0	58	0	Byty StB občanům
21	2	29.01.1990	0	2	1	229	1	Po stopách mafie
22	2	31.01.1990	1	2	1	334	1	Čekají na příležitost?
23	2	01.02.1990	1	2	0	370	0	Republika bez StB
24	1	02.02.1990	1	2	0	305	0	Zrušena StB
25	2	03.02.1990	0	2	0	170	1	Už je zapečetěno
26	1	06.02.1990	1	2	0	511	1	Co skrývá dům kontrarozvědky?
27	2	06.02.1990	1	2	0	487	1	Zůstala tam jen služba
28	2	08.02.1990	0	2	1	139	0	K likvidaci StB
29	1	09.02.1990	0	6	0	322	0/1	Svědectví pracovníka pohřební služby: Závěr pátrání po obětech bývalé StB
30	2	13.02.1990	1	3	1	488	1	V rukavičkách ne
31	1	16.02.1990	0	3	0	431	0	Kalkuloval někdo se 17. listopadem?
32	2	16.02.1990	0	3	0	371	1	V centru zájmu StB

33	2	17.02.1990	0	2	0	517	1	Můžeme být klidní
34	2	19.02.1990	0	2	0	517	1	Můžeme být klidní
35	2	27.02.1990	0	2	0	481	0	Doprovodné stíny...
36	2	09.03.1990	0	2	0	152	0	Nad činností StB
37	2	12.03.1990	0	7	1	374	1	AKCE »NORBERT«
38	2	13.03.1990	0	3	1	661	1	Spravedlnost s otázkou
39	1	20.03.1990	1	2	0	814	1	O VB, StB a zlatých hodinách
40	2	23.03.1990	0	8	1	259	1	Povedený kamarád
41	2	31.03.1990	1	3	1	488	1	Student ve vazbě
42	1	04.04.1990	0	9	0	308	1	Černá kniha zaklapnuta
43	2	04.04.1990	1	2	0	454	1	Konfidenti ztratí naději
44	2	07.04.1990	0	10	0	166	0	Další tři ve vazbě
45	1	10.04.1990	0	3	0	212	0	Obrat ve vyšetřování: Vazba uvalena na pět bývalých příslušníků StB
46	2	10.04.1990	0	3	1	131	0	Z parlamentní komise
47	2	19.04.1990	1	2	0	852	1	Stále otazníky nad StB
48	2	25.04.1990	0	3	1	380	1	Listopadový podíl StB
49	2	12.05.1990	0	3	0	162	1	Zifčák na svobodě
50	2	19.05.1990	0	2	0	256	0	Vnitro se vyčišťuje
51	2	23.05.1990	0	2	0	418	1	Konfidente, konfidente...
52	2	25.05.1990	0	2	0	253	1	Není druhé vnitro
53	1	25.05.1990	0	2	0	321	1	R. Sacher: KSČ má v tomto systému své místo
54	2	26.05.1990	1	11	0	338	1	Nejasno kolem archivů
55	2	31.05.1990	0	2	0	144	0	Není pro ně uplatnění
56	1	31.05.1990	0	2	0	80	0	Civil pro StB
57	2	01.06.1990	0	3	1	421	1	Senzační odhalení?
58	2	04.06.1990	0	3	1	924	1	Poodhalení č. 2?
59	2	08.06.1990	0	3	1	114	1	Líčení ve věci Národní

PERIODIKUM: 1 – RUDÉ PRÁVO, 2 - SVOBODNÉ SLOVO

TITULNÍ STRANA: 0 - NE, 1 - ANO

TÉMA ČLÁNKU: 1- SKARTACE, 2 - ZRUŠENÍ STB, 3 - STB A 17. LISTOPAD, 4 - STB V HOTELU PANORAMA, 5 - REHABILITACE PŘÍSLUŠNÍKŮ STB, 6 - POHŘEBIŠTĚ OBĚTÍ STB, 7 - AKCE NORBERT, 8 - AKCE KLÍN, 9 - KNIHA NEŽÁDOUCÍCH OSOB, 10 - TRESTNÍ STÍHÁNÍ GEN. LORENCE, 11 - LUSTRACE

VYZNĚNÍ ČLÁNKU: 0 - NEUTRÁLNÍ, 1 - NEGATIVNÍ, 2 - POZITIVNÍ

AUTOR: 0 - ČTK, 1 - REDAKTOŘI DENÍKU